

**GODIŠNJI IZVJEŠTAJ
HRVATSKOG RESTAURATORSKOG ZAVODA
ZA 2019. GODINU**

**GODIŠNJI IZVJEŠTAJ
HRVATSKOG RESTAURATORSKOG ZAVODA
ZA 2019. GODINU**

ZAGREB, 2020.

OPĆI PODACI

Uvod	6
Misija	7
Vizija	7
Vrijednosti	7
Ciljevi	7
Upravno vijeće Zavoda	12
Stručno vijeće Zavoda	12
Kadrovska struktura	13
Poslovni prostori i rasprostranjenost Zavoda	14

SLUŽBA ZA FINACIJSKE, OPĆE PRAVNE I ADMINISTRATIVNE POSLOVE 15

Financijski pregled poslovanja za 2019. godinu	16
Prihodni poslovanja	18
Rashodi poslovanja	20
Izvori financiranja	24
1. Financiranje rada Zavoda sredstvima iz državnog proračuna	24
2. Ostvareni vlastiti i ostali prihodi	26
3. Financiranje zaštitnih radova na kulturnim dobrima sredstvima Europske unije i sredstvima Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“ 2014. – 2020. (Europski fond za regionalni razvoj prema pozivu Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije RH „Priprema i provedba integriranog razvojnog programa temeljenog na obnovi kulturne baštine“)	28
Ostali financijsko-računovodstveni poslovi	30
Opći pravni i administrativni poslovi	30
Aktivnosti na uspostavi sustava unutarnjih financijskih kontrola (FMC) i sastavljanju i predaji Izjave o fiskalnoj odgovornosti	31

SLUŽBA ZA NABAVU I OPĆE TEHNIČKE POSLOVE 33

Poslovi nabave robe, radova i usluga	33
Poslovi zaštite na radu i zaštite od požara	34
Opći tehnički poslovi	34

ARHEOLOŠKA KULTURNA BAŠTINA 37

Odjel za kopnenu arheologiju – sjedište Zagreb	37
Odjel za kopnenu arheologiju – sjedište Juršići	43
Odjel za podvodnu arheologiju	51
Odjel za restauriranje arheoloških nalaza i Odsjek za restauriranje arheološkog metala i stakla	57

NEPOKRETNNA KULTURNA BAŠTINA 61

Odjel za graditeljsko naslijeđe	62
Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine	72
Odjel za zidno slikarstvo i mozaik	77
Odsjek za zidno slikarstvo, mozaik i štuko, Restauratorski odjel Split (Služba za odjele izvan Zagreba 2)	86
Odjel za štuko	92
Odjel za kamenu plastiku	98
Restauratorski odjel Osijek (Služba za odjele izvan Zagreba 1)	106
Odsjek za kamenu plastiku, Restauratorski odjel Split (Služba za odjele izvan Zagreba 2)	112

POKRETNNA KULTURNA BAŠTINA 117

Služba za pokretnu baštinu	118
Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu	118
Odjel za štafelajno slikarstvo	122
Odjel za tekstil, papir i kožu	128
Odjel za namještaj i drvene konstrukcije	134
Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine	135
Služba za odjele izvan Zagreba 1	136
Restauratorski odjel Osijek	136
Restauratorski odjel Ludbreg	139
Restauratorski odjel Rijeka	143
Restauratorski odjel Vodnjan - Juršići	147
Služba za odjele izvan Zagreba 2	149
Restauratorski odjel Dubrovnik	149
Restauratorski odjel Split	154
Restauratorski odjel Zadar	157
Restauratorski odjel Šibenik	159

ZAJEDNIČKA STRUČNA SLUŽBA 161

Informacijsko-dokumentacijski odjel	161
Fotolaboratorij	161
Arhiv	162
Knjižnica	162
Prirodoslovni laboratorij Hrvatskog restauratorskog zavoda	163
Informatička oprema	164
Pravo na pristup informacijama Zavoda	164
Digitalizacija kulturne baštine	164

ODSJEK ZA ŠKOLOVANJE, STRUČNO USAVRŠAVANJE I MEĐUNARODNU SURADNJU 165

PREGLED PROGRAMA RADA 179

Arheološka kulturna baština	180
Nepokretna kulturna baština	181
Pokretna kulturna baština	183
Pregled programa po županijama	188

Sve slikovne priloge u ovom Izvještaju, ako nije drugačije navedeno u legendi ili opisu, napravili su djelatnici Hrvatskog restauratorskog zavoda. Čuvaju se u Informacijsko-dokumentacijskom odjelu i vlasništvo su Hrvatskog restauratorskog zavoda.

UVOD

Hrvatski restauratorski zavod (dalje u tekstu: Zavod) osnovan je uredbom Vlade Republike Hrvatske od 19. prosinca 1996. godine (NN 2/97), spajanjem dviju postojećih javnih ustanova: Zavoda za restauriranje umjetnina (osnovanog 1948. godine pri tadašnjoj Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti) i Restauratorskog zavoda Hrvatske (osnovanog 1966. godine). Uredbom o osnivanju Zavod je određen kao središnja javna ustanova konzervatorsko-restauratorske djelatnosti u Republici Hrvatskoj koja obavlja poslove zaštite kulturnih dobara bez upravnih nadležnosti.

Današnji je Zavod nasljednik višedesetljetne institucionalizirane konzervatorsko-restauratorske djelatnosti te je jedan od glavnih nosilaca suvremene prakse zaštite baštine na području Republike Hrvatske.

Osnovna djelatnost Zavoda obuhvaća istraživanje, dokumentiranje, valoriziranje, interpretiranje, projektiranje, planiranje te nadzor i provođenje izravnih radova na materijalnoj strukturi konzerviranjem i/ili restauriranjem arheoloških, nepokretnih i pokretnih kulturnih dobara Republike Hrvatske. Ujedno je djelatnošću Zavoda obuhvaćeno i davanje stručnih mišljenja, specijalističko savjetovanje i vještačenje te izvođenje hitnih intervencija i organiziranje zaštite u izvanrednim situacijama. S ciljem provođenja praktične edukacije stručne javnosti, u sklopu djelatnosti Zavoda organizira se stručno usavršavanje konzervatora i konzervatora-restauratora, provodi se studentska stručna praksa te se njeguje stručna suradnja sa srodnim institucijama u zemlji i inozemstvu. Kako bi konzervatorsko-restauratorska djelatnost Zavoda bila dostupna i široj javnosti, sustavno se ulaže u promotivne aktivnosti.

Željeni rezultati provođenja strateškog plana Zavoda zasnovani su na unaprjeđenju već postojećih visokih standarda stručne djelatnosti, na očuvanju sustava prijenosa znanja, iskustava, vještina te kompetencija, očuvanju i razvoju baza podataka, razvoju novih metoda i tehnika rada te jačanju stručno-znanstvene djelatnosti, s ciljem argumentiranog, pragmatičnog i dosljednog pristupa zaštiti kulturnih dobara Republike Hrvatske usklađenog sa suvremenom, pozitivnom europskom i svjetskom praksom.

MISIJA

Zavod je središnja javna ustanova kojoj je osnovna djelatnost istraživanje, očuvanje i prezentiranje arheoloških, nepokretnih i pokretnih kulturnih dobara Republike Hrvatske. Osnovna djelatnost provodi se u suradnji s Upravom za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH s ciljem očuvanja postojećih te stvaranja novih vrijednosti za buduće naraštaje.

Svrha djelovanja Zavoda u sklopu zaštite i očuvanja hrvatske kulturne baštine jest istraživanje, dokumentiranje, projektiranje, valoriziranje, interpretiranje, planiranje te nadzor i provođenje izravnih radova na materijalnoj strukturi kulturnih dobara postupcima konzerviranja i/ili restauriranja.

VIZIJA

Vizija Zavoda jest unaprjeđenje osnovne djelatnosti s ciljem sveobuhvatnog pristupa kulturnom dobru uz nastojanje da se podigne svijest primarnog korisnika o vrijednostima i značenju kulturne baštine. U skladu sa stečenim znanjima, iskustvima i vještinama te razvijenim, raznorodnim bazama podataka, cilj Zavoda je postati jednim od ključnih dionika u razvoju i provođenju nacionalne strategije zaštite i očuvanja kulturnih dobara.

VRIJEDNOSTI

Osnovna vrijednost Zavoda je visoka kvaliteta izvedenih radova, postignuta zahvaljujući različitim zvanjima i zanimanjima djelatnika, stečenim specijalističkim znanjima, iskustvima i vještinama, bazama digitalnih i fizičkih podataka te materijalnim resursima.

CILJEVI

Prijedlog Strateškog plana rada 2019. – 2021. zasnovan je na mjerljivim, ostvarivim, realnim i koordiniranim strateškim, taktičkim i operativnim ciljevima. Oni su utemeljeni na rezultatima dubinske analize te na postignutim rezultatima provedbe Strateškog plana 2016. – 2018.

Nakon što su ostvareni glavni ciljevi iz prethodnog planskog razdoblja, moguće je nastaviti s namjerom da se postignuti rezultati u idućem razdoblju iskoriste za stvaranje ustanove prepoznatljive misije i vizije. Ujedno se nastavlja s provođenjem ostalih ciljeva određenih u prethodnom planskom razdoblju, pa su strateški, taktički i operativni ciljevi koji se odnose na osnovnu djelatnost Zavoda osmišljeni s pragmatičnim pristupom zasnovanim na promišljenom stavu prema vrijednostima i realnim financijskim mogućnostima.

1. Strateški ciljevi

- usklađivanje osnovne djelatnosti s ciljevima Strateškog plana Ministarstva kulture RH 2019. – 2021. (dalje u tekstu: Strateški plan MK RH) te s povezanim dokumentima radi optimiziranog pristupa upravljanju kulturnim dobrima, tj. usklađivanja programskih ciljeva s financijskim mogućnostima
- nastavak jačanja partnerskog odnosa s Ministarstvom kulture RH, ponajprije s djelatnicima Uprave za zaštitu kulturne baštine (konzervatorski odjeli te sektori i sektorski odjeli) radi djelotvornije provedbe osnovne djelatnosti
- aktivno uključivanje konzervatorsko-restauratorske djelatnosti Zavoda te postignutih rezultata u kulturni turizam suradnjom s Ministarstvom kulture RH, Ministarstvom turizma RH te Ministarstvom regionalnog razvoja i fondova EU RH (usklađivanje s općim ciljem 2. Zaštićena i očuvana kulturna baština Strateškog plana MK RH)
- pronalaženje odgovarajućih rješenja za poslovne prostore Zavodskih organizacijskih jedinica u Zagrebu, Osijeku, Splitu i Dubrovniku

2. Taktički i operativni ciljevi te aktivnosti

2.1. Razvoj osnovne djelatnosti

- nastavak razvoja usporednih pristupa radu na kulturnim dobrima radi cjelovitog pristupa zaštiti, valorizaciji i prezentiranju pojedinog kulturnog dobra ili cjeline te povijesnog krajolika (usklađivanje s posebnim ciljem 2.2. Osiguran optimalni model zaštite u upravljanju kulturnim dobrima Strateškog plana MK RH)
- nastavak rada na preventivnoj zaštiti najugroženijih kulturnih dobara prema utvrđenom stanju i prioritetima Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH (usklađivanje s operativnim ciljem 2.2.5. Sustavno praćenje stanja kulturnih dobara Strateškog plana MK RH)
- nastavak provedbe konzervatorsko-restauratorskih radova na kulturnim dobrima u sklopu zajedničkih višegodišnjih programa svih službi Zavoda radi razvoja cjelovitog pristupa istraživanju i očuvanju većih cjelina povezivanjem dionika u cjeloviti projekt u svim aspektima izvedbe
- nastavak poticanja osmišljavanja i provođenja kapitalnih projekata (usklađivanje s operativnim ciljevima 2.2.2. Razvoj cjelovitih programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara i 2.2.3. Poticaj Hrvatskom restauratorskom zavodu u razvoju cjelovitih programa obnove kulturnih dobara od posebnog interesa, uključujući lokalitete na Svjetskoj listi baštine i kulturnih dobara nacionalnog značenja Strateškog plana MK RH)
- nastavak provođenja aktivnosti (u suradnji s Upravom za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH) na sustavnoj izradi osnovne dokumentacije za kulturna dobra za koja ona ne postoji ili je nedostatna (usklađivanje s operativnim ciljem 2.1.2. Istraživanje, dokumentiranje i inventarizacija kulturnih dobara Strateškog plana MK RH)
- nastavak razvoja savjetodavnih aktivnosti u djelokrugu osnovne djelatnosti
- nastavak održavanja i unaprjeđenja odnosa s pravnim i fizičkim osobama (koje obavljaju poslove konzervatorsko-restauratorske djelatnosti) radi zajedničkog djelovanja u službi što kvalitetnijeg rada na kulturnim dobrima
- nastavak uključivanja Zavoda (u suradnji s lokalnom samoupravom i primarnim korisnicima) u natječaje financirane sredstvima fondova Europske unije, radi jačanja kompetencija te prepoznatljivosti na regionalnoj razini (usklađivanje

s operativnim ciljem 2.2.4. Provedba integriranih razvojnih programa temeljenih na obnovi kulturne baštine Operativni program „Konkurentnost i kohezija“ 2014. – 2020. Strateškog plana MK RH) te dovršetak već započetih projekata

2.2. Standardizacija osnovne djelatnosti

- nastavak unaprjeđenja standarda struke uz implementaciju standarda provođenja poslovnih procesa
- nastavak provođenja normativnog sustava te određivanje ciljeva i metoda rada za svako kulturno dobro koje je predmet osnovne djelatnosti
- nastavak uvođenja sustava praćenja provedbe osnovne djelatnosti, počevši od izbora novih programa (s cjelovitom razradom programa rada) do konačnog rezultata, uključujući i provjere svih koraka u izvođenju radova
- nastavak poticanja na timski rad radi interdisciplinarnog pristupa osnovnoj djelatnosti
- nastavak održavanja tematskih sastanaka i koordinacija radi bolje operativnosti
- osmišljavanje sustava evaluacije svih izvođača i vanjskih suradnika s referencama, opisima izvedenih radova te ocjenama realizacije
- provođenje potrebnih postupaka za upis zanimanja djelatnika Zavoda (konzervator arheolog i više; konzervator povjesničar umjetnosti i više; više kategorije za arhitekte; više kategorije za konzervatora restauratora i dr.) u Nacionalnu klasifikaciju zanimanja (NKZ)

2.3. Očuvanje sustava prijenosa znanja, iskustava i vještina

- izrada godišnjeg i dugoročnog plana zapošljavanja usklađenog sa stvarnim potrebama Zavoda te s realnim mogućnostima osiguravanja radnih mjesta, uz brigu o obaveznom očuvanju prijenosa stečenih znanja, iskustava i kompetencija s generacije na generaciju
- (S obzirom na dugoročnu važnost toga cilja, kao parametri će se upotrijebiti analize starosne dobi [životna dob u odnosu na zakonom predviđeni odlazak u mirovinu], zdravstvenog stanja [obavljanje fizički zahtjevnih radova koji znatno skraćuju mogućnost operativnog djelovanja] i dugoročnih potreba pojedine organizacijske jedinice za obavljanje osnovne djelatnosti.)
- nastavak osiguravanja uvjeta za razmjenu i prijenos ishoda učenja i stečenih kompetencija radi očuvanja sustava prijenosa znanja, iskustava i vještina
  - nastavak uvođenja poticajnih mjera za angažiraniju djelatnost na polju osmišljavanja i provođenja stručno-znanstvenih projekata (samostalno ili u suradnji s partnerskim institucijama), objavljivanje stručnih i znanstvenih radova te sudjelovanje na predavanjima i znanstveno-stručnim skupovima (domaćim i međunarodnim) radi proširivanja kompetencija te predstavljanja rezultata osnovne djelatnosti Zavoda

2.4. Redefiniranje organizacijske strukture i sheme

- revizija sistematizacije radnih mjesta
- nastavak jačanja vertikalne i horizontalne suradnje među svim Zavodskim organizacijskim jedinicama radi učinkovitijeg funkcioniranja cijeloga sustava
- provođenje osmišljenog sustava indikatora uspješnosti radi poticanja i motiviranja djelatnika na predan odnos prema radu

2.5. Razvoj novih metodologija, metoda i tehnika rada

- razvoj metodologije (u suradnji sa svim uključenim dionicima) za praćenje stanja i korištenje kulturnog dobra nakon dovršetka konzervatorsko-restauratorskih radova, radi pravovremene reakcije i anticipiranja eventualne ugroze (usklađivanje s operativnim ciljem 2.2.1. Unapređenje modela za upravljanje kulturnim dobrima izradom normativa i propisa, akcijskih i strateških planova Strateškog plana MK RH)
- nastavak poticanja razvoja novih metodologija, metoda i tehnika rada radi što kvalitetnijeg pristupa zaštiti i prezentaciji kulturnih dobara (osobito onih koji imaju znanstvenu premisu zasnovanu na dugogodišnjem praktičnom iskustvu)

2.6. Očuvanje, razvoj i nadogradnja digitalnih i fizičkih baza podataka

- nastavak ulaganja u očuvanje, razvoj i nadogradnju digitalizirane baze konzervirane i restaurirane kulturne baštine te drugih digitalnih i fizičkih baza podataka (usklađivanje s operativnim ciljem 2.1.3. Dostupnost kulturne baštine u digitalnom okruženju Strateškog plana MK RH)

2.7. Provođenje učeničke i studentske prakse

- nastavak jačanja kontakata s obrazovnim institucijama te osiguravanje uvjeta za provođenje sustavne srednjoškolske i visokoškolske stručne prakse

2.8. Ulaganje u tehnološke mogućnosti s ciljem održavanja kvalitete osnovne djelatnosti

- nastavak stvaranja pozitivnog tehnološkog okruženja nabavom potrebne opreme te sustavno obrazovanje djelatnika za rukovanje strojevima, alatima i programima

2.9. Nacionalna i međunarodna suradnja

- nastavak održavanja i unaprjeđenja nacionalne i međunarodne međuinstitucionalne suradnje, radi što cjelovitijeg sagledavanja i vrednovanja pojedinog kulturnog dobra

2.10. Vidljivost

- nastavak uvođenja vizualnog standarda
- nastavak razvoja i održavanja službene mrežne stranice
- nastavak jačanja nakladničke djelatnosti
- nastavak rada na promišljenom predavljanju rada Zavoda na godišnjoj razini u suradnji s primarnim korisnikom (svečane primopredaje, prigodne izložbe, javne tribine, savjetovanja, radionice i dr.) te plana organiziranja edukativnih aktivnosti (npr. konzervatorsko-restauratorski tečajevi i radionice o održavanju i pohrani umjetnina i sl.)

Upravno vijeće Zavoda

U skladu s aktima o osnivanju Zavoda, Upravno vijeće ima sedam članova koje imenuje ministar kulture na mandat od četiri godine. Način rada Upravnog vijeća uređen je Poslovníkom o radu Upravnog vijeća.

Prema ovlastima i zadaćama, Upravno vijeće, između ostalog, donosi godišnji program rada i razvoja Zavoda te nadzire njihovu provedbu, odlučuje o financijskom planu i donosi godišnji obračun te Statut uz suglasnost osnivača. Na prijedlog ravnatelja donosi akt o unutarnjem ustrojstvu i druge opće akte u skladu sa Statutom i Zakonom; odlučuje u drugom stupnju u svezi s pravima djelatnika Zavoda i raspravlja o godišnjim izvješćima ravnatelja.

Upravno vijeće održalo je 2019. godine osam sjednica. Svi su zaključci dostupni na <http://www.h-r-z.hr/index.php/opi-podaci/pristup-informacijama/821-upravno-vijee-hrvatskoga-restauratorskog-zavoda>.

Stručno vijeće Zavoda

Stručno vijeće je stručno savjetodavno tijelo koje saziva i vodi ravnatelj Zavoda. Prema članku 26 Statuta Zavoda, Stručno vijeće raspravlja i odlučuje o stručnim pitanjima rada Zavoda te daje Upravnom vijeću i ravnatelju Zavoda mišljenja i prijedloge glede organizacije rada i razvoja djelatnosti.

Prema članku 26 Statuta Zavoda, članovi Stručnog vijeća su ravnatelj, pomoćnici ravnatelja i pročelnici službi (ukupno devet osoba), a na sjednice se redovito pozivaju i drugi stručnjaci, ovisno o temi sjednice. Prema zaključku 30/5/15 Upravnog vijeća, na sjednice Stručnog vijeća redovito se pozivaju (a mogu i sudjelovati u njegovu radu) tri predstavnika djelatnika Zavoda u Upravnom vijeću.

Stručno vijeće održalo je 2019. godine osam sjednica. Svi su zaključci dostupni na <http://www.h-r-z.hr/index.php/opi-podaci/pristup-informacijama/822-struno-vijee-hrvatskoga-restauratorskog-zavoda>.

Kadrovska struktura

Tijekom 2019. godine, kad je u Zavodu bilo zaposleno 286 djelatnika, uspostavljena je ravnoteža u odnosu odljeva i priljeva kadrova. Plan zapošljavanja za tekuću poslovnu godinu te načelni plan zapošljavanja za sljedećih pet godina (nakon odlaska u mirovinu pojedinih djelatnika ili prestanka ugovora o radu na drugi način) radi se usklađeno s potrebom funkcioniranja poslovnog plana pojedine ustrojstvene jedinice.

U vezi s optimizacijom broja zaposlenih, Zavod je višegodišnji korisnik mjera poticanog zapošljavanja (stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa, tzv. SOR) uz rad Zavodskih stručnjaka na osposobljavanju kadrova.

Prema vrsti posla koji obavljaju, djelatnike možemo svrstati u tri skupine. U prvoj, najvećoj skupini su djelatnici koji obavljaju poslove na zaštiti kulturne baštine. Sljedeća skupina (ured ravnatelja, financijsko-računovodstvena i pravna potpora, poslovi nabave i ostali poslovi propisani zakonskim i drugim aktima koji su nužni za funkcioniranje ustanove) potpora je zaposlenima na zaštiti kulturne baštine. U trećoj su, najmanjoj skupini, djelatnici zaposleni na poslovima čišćenja i održavanja radnih prostora na većini lokacija Zavoda.

Poslovni prostori i rasprostranjenost Zavoda

Za obavljanje djelatnosti Zavod raspolaže poslovnim prostorima u deset gradova: Dubrovnik (Ljetnikovci Stay i Bunić-Kaboga, Batahovina bb), Ludbreg (dvorac Batthyány, Trg Svetog Trojstva 15), Juršići (Juršići 7), Vodnjan (crkva sv. Marije od Traverse), Osijek (Fakultetska 4 i Vijenac Murse 1), Rijeka (Užarska 26), Šibenik (Milice i Turka 4), Zadar (Bedemi zadarskih pobuna bb), Split (Porinova 2 i hangar 10 bivše Vojarne „Sveti Križ“ na Dračevcu) i Zagreb (Nike Grškovića 1, Nike Grškovića 23, Zmajevac 8, Ilica 44, Kneza Mislava 18, Cvijete Zuzorić 43, Radićeva 26 / Kožarska 5, Voćarska 106 te skladište u hangaru 13 bivše Vojarne „Ljudevit Posavski“ u Kerestincu).

Rasprostranjenost Zavodskih organizacijskih jedinica diljem zemlje neposredno je povezana s većom operativnošću u obavljanju konzervatorsko-restauratorskih djelatnosti. No ta dislociranost nameće izvjesna ograničenja u poslovanju i zahtijeva ulaganje u prostore, kako bi svaki od njih bio prilagođen obavljanju jedne vrste posla ili više vrsta poslova osnovne djelatnosti. Istovremeno nastaju viši troškovi režija i komunikacije, kao i indirektni troškovi organizacije rada i djelovanja ustanove.

SLUŽBA ZA FINACIJSKE, OPĆE PRAVNE I ADMINISTRATIVNE POSLOVE

Poslovi s područja financija, računovodstva, ljudskih resursa, općih pravnih pitanja i administrativnog poslovanja za sve organizacijske jedinice Zavoda obavljaju se u posebno ustrojenoj Službi za financijske, opće pravne i administrativne poslove. Rad Službe organiziran je u dva odjela: Financijsko-računovodstveni odjel i Odjel općih pravnih i administrativnih poslova. Daljnja specijalizacija obavljanja poslova provedena je ustrojavanjem odsjeka. U Službi je 2019. godine bio zaposlen 21 djelatnik u stalnom radnom odnosu. Provedbom specijalističkih zadataka koji se odnose na poslovne procese temeljne djelatnosti, postignuća Službe pridonose ostvarenju strateških i operativnih ciljeva te stvaranju jedinstvene vrijednosti Zavoda.

Konzervatorski i restauratorski radovi koje stručnjaci Zavoda izvode na kulturnim dobrima zahtijevaju velik broj vrlo različitih materijala te raznovrsnu i često specijaliziranu opremu pa se u tom pogledu poslovanje Zavoda razlikuje u odnosu na poslovanje drugih ustanova u kulturi.

Optimizacija poslovnih procesa, njihovo financijsko i administrativno praćenje u potpunosti službama trajni su zadatak koji zahtijeva stalni nadzor i provjeru postojećih modela provedbe procesa, njihovo unapređenje, kao i podizanje standarda kvalitete Službe da bi se odgovorilo izazovima poslovnog okruženja te zakonima propisanim pravilima poslovanja u javnom sektoru.

Temeljna pretpostavka povećanja učinkovitosti i smanjenja troškova u provedbi potpornih procesa je stvaranje poslovnog informacijskog sustava koji će postati nezaobilazni alat upravljanja. Cilj je stvaranje i uspostava sustava praćenja poslovanja, izvješćivanja i prognoziranja koji će za sve razine upravljanja osigurati istinite, pravovremene i korisne informacije a da se pritom podatak u informacijski sustav unosi samo jedanput.

Financijski izvještaji čija je osnovna svrha dati informacije o financijskom položaju i uspješnosti ispunjenja postavljenih ciljeva dio su takvog izvještajnog sustava.

Analiza koja slijedi temelji se na podacima iz Zakonom propisanih Izvještaja za 2019. godinu, a to su:

1. Bilanca (Obrazac BIL) na dan 31. prosinca 2019. godine
  2. Izvještaj o prihodima i rashodima, primicima i izdacima (Obrazac PR-RAS) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2019. godine
  3. Izvještaj o promjenama u vrijednosti i opsegu imovine i obveza (Obrazac P-VRIO) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2019. godine
  4. Izvještaj o rashodima prema funkcijskoj klasifikaciji (Obrazac RAS-funkcijski) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2019. godine
  5. Izvještaj o obvezama (Obveze) za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2019. godine
  6. Bilješke uz financijske izvještaje za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2019. godine
- i druge operativne evidencije koje se vode u Zavodu.

Financijski pregled poslovanja za 2019. godinu

Organizacija rada i provedba postavljenih ciljeva u Zavodu temelji se na programskoj osnovi shodno tome, a da bi se osigurala kvalitetna podloga za donošenje odluka i upravljanje složenim i razgranatim poslovanjem, u Zavodu se primjenjuje sustav upravljačkog računovodstva. S aspekta računovodstvenog praćenja poslovnih promjena u poslovnim knjigama Zavoda, za svaki odobreni ili ugovoreni program čija će realizacija generirati financijski učinak definira se radni nalog na kojemu se evidentiraju svi prihodi i izravni troškovi realizacije programskih aktivnosti, uključujući i troškove izravnog rada razmjerno radnom vremenu utrošenom za realizaciju pojedinog programa.

U 2019. godini bilo je aktivno 357 radnih naloga, od kojih je 258 financirano sredstvima Ministarstva kulture RH, dok ih je 90 financirano temeljem ugovora zaključenih s vanjskim investitorima i razvrstano u kategoriju vlastitih prihoda, tri programa financirana su donacijama, dva sredstvima Europske unije, dok je za realizaciju četiriju programa sredstva osiguralo Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije RH.

Prema vrsti aktivnosti i izvorima financiranja, radni nalozi/programi klasificiraju se u jedan od segmenata poslovanja Zavoda u 2019. godini:

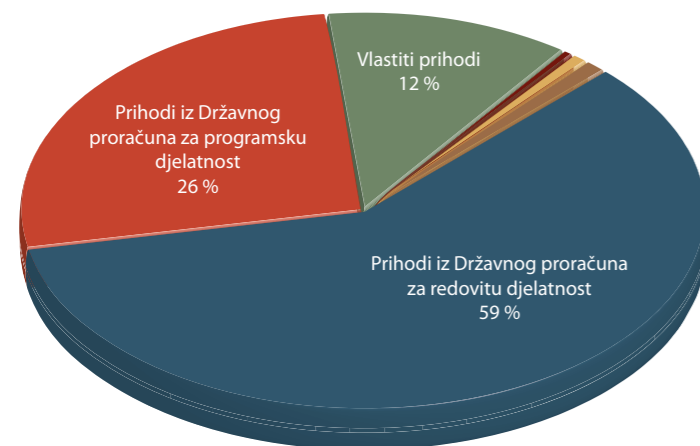
1. Redovita djelatnost - administracija i upravljanje (materijalni rashodi ustanove i plaće stalno zaposlenih radnika)

2. Programska djelatnost (zaštitni radovi prema svim vrstama kulturnih dobara za koje su ugovori zaključeni s Ministarstvom kulture RH te ulaganja u razvoj konzervatorsko-restauratorske djelatnosti koju sagledavamo prema ulaganju u radne prostore i opremu za obavljanje djelatnosti sredstvima koje za tu namjenu osigurava Ministarstvo kulture RH)

3. Realiziranje vlastitih prihoda (izvođenje konzervatorsko-restauratorskih radova na kulturnim dobrima, koji su financirani iz drugih izvora)

4. Korištenje sredstava donacija i pomoći (dio aktivnosti koji je izdvojen u posebnu cjelinu radi praćenja namjenskog korištenja sredstava)

5. Realiziranje projekata financiranih sredstvima Europske unije i sredstvima Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“ 2014. – 2020. (Europski fond za regionalni razvoj prema pozivu Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije RH „Priprema i provedba integriranog razvojnog programa temeljenog na obnovi kulturne baštine“).

Struktura ostvarenih prihoda poslovanja 2019. godine

Osim sredstava iz državnog proračuna koja čine 86 % ostvarenih prihoda u 2019. godini, realizacijom zaštitnih radova na kulturnim dobrima koje su financirali ostali investitori ostvarena su sredstva vlastitih prihoda koja u strukturi čine 12 % ukupnog prihoda, dok svi ostali ostvareni prihodi u 2019. čine tek 2 % ukupnog prihoda.

Ostvareni ukupni prihod poslovanja iznosio je 75.541.548 kuna. Od toga se iznosa 64.911.109 kuna odnosi na redovite aktivnosti Zavoda koje financira Ministarstvo kulture RH. Na ostvarene vlastite prihode odnose se 8.764.973 kune, a prihodi naplaćeni po svim drugim osnovama u 2019. godini iznosili su 1.865.466 kuna.

Višak prihoda nad rashodima poslovanja 31. prosinca 2019. godine utvrđen je u iznosu od 4.780.128 kuna. Pregled rezultata poslovanja iznesen je u nastavku.

AOP	NAZIV POZICIJE	OSTVARENJE 2018.	PLAN 2019.	OSTVARENJE 2019.
629	UKUPNI PRIHODI I PRIMICI	72.688.754	74.566.298	75.541.548
630	UKUPNI RASHODI I IZDACI	71.930.227	75.820.393	74.213.414
632	VIŠAK PRIHODA I PRIMITAKA TEKUĆE GODINE	758.527	-1.254.095	1.328.134
633	PRENESENI VIŠAK PRIHODA I PRIMITAKA	2.952.519	3.711.046	3.451.994
635	VIŠAK PRIHODA I PRIMITAKA RASPOLOŽIV U SLJEDEĆEM RAZDOBLJU	3.711.046	2.456.951	4.780.128

Rezultat poslovanja 2019. godine

*Financijski plan za 2019. godinu usvojen je Odlukom Upravnog vijeća od 27. prosinca 2018., financijski plan redovite djelatnosti za 2019. dostavljen je Ministarstvu kulture 8. lipnja 2018., 1. Izmjene i dopune financijskog plana usvojene su odlukom Upravnog vijeća u svibnju 2019., a 2. Izmjene i dopune usvojene su Odlukom Upravnog vijeća u prosincu 2019. godine.

Prihodni poslovanja

Razred	Skupina	Naziv računa/vrsta prihoda	Ostvarenje 2018.	Plan 2019.	Ostvarenje 2019.	Indeks ostvarenja plana
6		PRIHODI POSLOVANJA Ukupno	72.655.254	74.556.098	75.531.348	101
63		POMOĆI IZ INOZEMSTVA I OD SUBJEKATA UNUTAR OPĆEG PRORAČUNA Ukupno	1.224.208	1.507.697	1.760.127	117
632		POMOĆI OD MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA Ukupno	57.269	727.704	727.704	100
		6323 Tekuće pomoći od institucija i tijela EU	57.269	727.704	727.704	100
634		POMOĆI OD IZVANPRORAČUNSKIH KORISNIKA Ukupno	84.480	0	0	0
		6341 Tekuće pomoći od izvanproračunskih korisnika	84.480	0	0	0
638		POMOĆI TEMELJEM PRIJENOSA EU SREDSTAVA Ukupno	1.082.459	779.993	691.334	89
		6381 Tekuće pomoći temeljem prijenosa EU sredstava	1.082.459	779.993	691.334	89
639		PRIJENOSI IZMEĐU PRORAČUNSKIH KORISNIKA ISTOG PRORAČUNA Ukupno	0	0	341.088	0
		6391 Tekući prijenosi između proračunskih korisnika istog proračuna	0	0	341.088	0
64		PRIHODI OD IMOVINE Ukupno	5.581	5.000	1.289	26
		641 PRIHODI OD FINACIJSKE IMOVINE Ukupno	5.581	5.000	1.289	26
		6413 Kamate na oročena sredstva i depozite po viđenju	4.833	4.000	101	3
		6414 Prihodi od zateznih kamata	0	0	716	0
		6415 Prihodi od pozitivnih tečajnih razlika i razlika zbog primjene valutnih klauzula	748	1.000	473	47
65		PRIHODI OD UPRAVNIH I ADMINISTRATIVNIH PRISTOJBI, PRISTOJBI PO POSEBNIM PROPISIMA I NAKNADA Ukupno	8.710	8.000	8.377	105
		652 PRIHODI PO POSEBNIM PROPISIMA Ukupno	8.710	8.000	8.377	105
		6526 Ostali nespomenuti prihodi	8.710	8.000	8.377	105
66		PRIHODI OD PRODAJE PROIZVODA I ROBA TE PRUŽENIH USLUGA I PRIHODI OD DONACIJA Ukupno	7.442.753	7.887.050	8.848.973	112
		661 PRIHODI OD PRODAJE PROIZVODA I ROBE TE PRUŽENIH USLUGA Ukupno	7.387.753	7.803.050	8.764.973	112
		6615 Prihodi od pruženih usluga	7.387.753	7.803.050	8.764.973	112
		663 DONACIJE OD PRAVNIH I FIZIČKIH OSOBA IZVAN OPĆE DRŽAVE Ukupno	55.000	84.000	84.000	100

6631 Tekuće donacije	55.000	84.000	84.000	100
67 PRIHODI IZ NADLEŽNOG PRORAČUNA I OD HZZO-a TEMELJEM UGOVORENIH OBVEZA Ukupno	63.931.412	65.138.351	64.911.109	100
671 PRIHODI IZ NADLEŽNOG PRORAČUNA ZA FINANCIRANJE REDOVNE DJELATNOSTI PRORAČUNSKIH KORISNIKA Ukupno	63.931.412	65.138.351	64.911.109	100
6711 Prihodi iz nadležnog proračuna za financiranje rashoda poslovanja	62.931.412	63.938.351	63.831.109	100
6712 Prihodi iz nadležnog proračuna za financiranje rashoda za nabavu nefinancijske imovine	1.000.000	1.200.000	1.080.000	90
68 KAZNE, UPRAVNE MJERE I OSTALI PRIHODI Ukupno	42.590	10.000	1.473	15
681 KAZNE I UPRAVNE MJERE Ukupno	0	0	1.473	0
683 OSTALI PRIHODI Ukupno	42.590	10.000	0	0
6831 Ostali prihodi	42.590	10.000	0	0
7 PRIHODI OD PRODAJE NEFINACIJSKE IMOVINE Ukupno	33.500	10.200	10.200	100
72 PRIHODI OD PRODAJE PROIZVEDENE DUGOTRAJNE IMOVINE Ukupno	33.500	10.200	10.200	100
723 PRIHOD OD PRODAJE PRIJEVOZNIH SREDSTAVA Ukupno	33.500	10.200	10.200	100
7231 Prijevozna sredstva u cestovnom prometu	33.500	10.200	10.200	100
UKUPNI PRIHODI I PRIMICI	72.688.754	74.566.298	75.541.548	101

Pregled ostvarenih prihoda poslovanja ostvarenih od 1. siječnja do 31. prosinca 2019. godine

Rashodi poslovanja

U 2019. godini ukupni rashodi poslovanja iznosili su 74.213.414 kuna, što je 2 % manje u odnosu na planirane rashode i na razini su izvršenja prethodne godine.

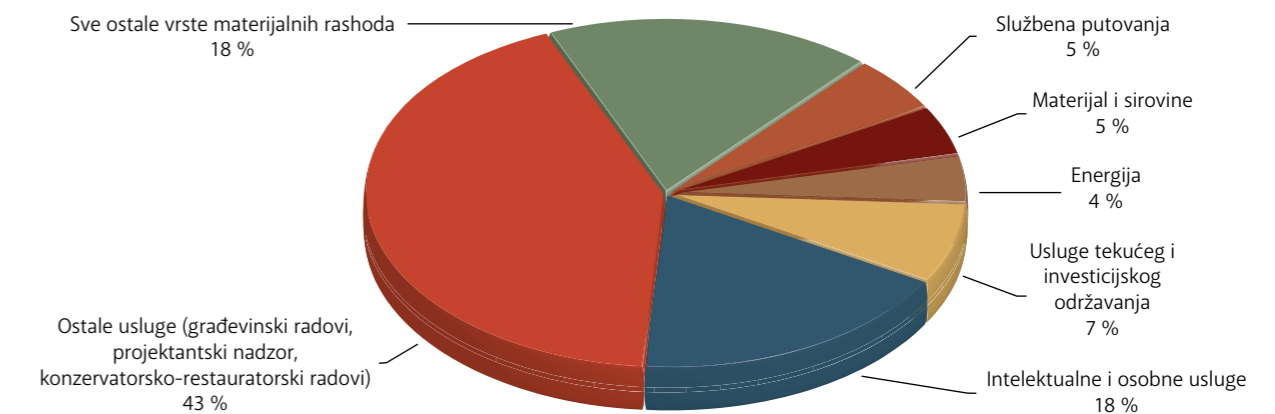
Razred	Skupina	Naziv računa/vrsta prihoda	Izvršenje 2018.	Plan 2019.	Izvršenje 2018.	Indeks izvršenja plana
3	RASHODI POSLOVANJA	Ukupno	68.246.400	73.395.228	72.348.703	99
31	RASHODI ZA ZAPOSLENE	Ukupno	35.851.018	37.669.392	37.569.681	100
311	PLAĆE	Ukupno	29.507.482	30.707.216	30.591.715	100
3111	Plaće za redovan rad		29.190.195	30.340.666	30.239.869	100
3112	Plaće u naravi		0	0	2.438	0
3113	Plaće za prekovremeni rad		7.681	5.721	5.720	100
3114	Plaće za posebne uvjete rada		309.606	360.829	343.687	95
312	OSTALI RASHODI ZA ZAPOSLENE	Ukupno	1.227.383	1.937.684	1.945.769	100
3121	Ostali rashodi za zaposlene		1.227.383	1.937.684	1.945.769	100
313	DOPRINOSI NA PLAĆE	Ukupno	5.116.153	5.024.492	5.032.198	100
3131	Doprinosi za mirovinsko osiguranje		129.536	137.998	139.033	101
3132	Doprinosi za obvezno zdravstveno osiguranje		4.493.753	4.847.432	4.854.475	100
3133	Doprinosi za obvezno osiguranje u slučaju nezaposlenosti		492.864	39.062	38.689	99
32	MATERIJALNI RASHODI	Ukupno	32.280.926	35.598.726	34.641.569	97
321	NAKNADE TROŠKOVA ZAPOSLENIMA	Ukupno	3.434.737	3.517.997	3.223.070	92
3211	Službena putovanja		2.087.692	2.138.138	1.882.115	88
3212	Naknade za prijevoz, rad na terenu i odvojeni život		1.210.022	1.279.800	1.244.246	97
3213	Stručno usavršavanje zaposlenika		137.023	100.059	96.708	97
322	RASHODI ZA MATERIJAL I ENERGIJU	Ukupno	4.638.750	4.817.506	4.365.470	91
3221	Uredski materijal i ostali materijalni rashodi		722.618	771.245	722.447	94
3222	Materijal i sirovine		1.824.842	1.729.274	1.665.578	96
3223	Energija		1.712.374	1.757.820	1.526.929	87
3224	Materijal i dijelovi za tekuće i investicijsko održavanje		75.025	63.618	51.662	81
3225	Sitni inventar i auto gume		217.843	253.989	170.923	67

3227	Službena, radna i zaštitna odjeća i obuća	86.047	241.560	227.932	94
323	RASHODI ZA USLUGE	23.361.335	26.590.883	26.404.700	99
3231	Usluge telefona, pošte i prijevoza	362.151	455.480	455.245	100
3232	Usluge tekućeg i investicijskog održavanja	2.066.386	2.620.034	2.605.632	99
3233	Usluge promidžbe i informiranja	98.541	85.700	87.581	102
3234	Komunalne usluge	403.513	404.500	415.579	103
3235	Zakupnine i najamnine	1.289.030	1.255.600	1.402.265	112
3236	Zdravstvene i veterinarske usluge	69.800	7.000	6.025	86
3237	Intelektualne i osobne usluge	6.212.581	6.771.568	6.115.662	90
3238	Računalne usluge	595.528	590.053	555.803	94
3239	Ostale usluge	12.263.805	14.400.948	14.760.909	102
324	NAKNADE TROŠKOVA OSOBAMA IZVAN RADNOG ODNOSA	457.330	279.445	276.710	99
3241	Naknade troškova osobama izvan radnog odnosa	457.330	279.445	276.710	99
329	OSTALI NESPOMENUTI RASHODI POSLOVANJA	388.774	392.895	371.619	95
3291	Naknade za rad predstavničkih i izvršnih tijela, povjerenstava i slično	4.999	16.800	16.664	99
3292	Premije osiguranja	109.019	87.620	83.775	96
3293	Reprezentacija	76.345	88.190	53.386	61
3294	Članarine i norme	70.190	76.515	70.171	92
3295	Pristojbe i naknade	125.526	121.270	134.259	111
3296	Troškovi sudskih postupaka	0	0	11.067	0
3299	Ostali nespomenuti rashodi poslovanja	2.695	2.500	2.298	92
34	FINACIJSKI RASHODI	73.206	90.610	79.145	87
343	OSTALI FINACIJSKI RASHODI	73.206	90.610	79.145	87
3431	Bankarske usluge i usluge platnog prometa	70.428	80.050	71.601	89
3432	Negativne tečajne razlike i valutna klauzula	1.538	8.560	6.208	73
3433	Zatezne kamate	1.240	2.000	1.336	67
37	NAKNADE GRAĐANIMA I KUĆANSTVIMA NA TEMELJU OSIGURANJA I DRUGE NAKNADE	0	36.500	5.800	16
372	OSTALE NAKNADE GRAĐANIMA I KUĆANSTVIMA IZ PRORAČUNA	0	36.500	5.800	16

3721 Naknade građanima i kućanstvima u novcu	0	36.500	5.800	16
38 OSTALI RASHODI Ukupno	41.250	0	52.509	0
383 KAZNE, PENALI I NAKNADE ŠTETE Ukupno	41.250	0	52.509	0
3835 Ostale kazne	41.250	0	52.509	0
4 RASHODI ZA NABAVU NEFINACIJSKE IMOVINE Ukupno	3.683.827	2.425.165	1.864.711	77
41 RASHODI ZA NABAVU NEPROIZVEDENE DUGOTRAJNE IMOVINE Ukupno	292.222	123.875	63.750	51
412 NEMATERIJALNA IMOVINA Ukupno	292.222	123.875	63.750	51
4123 Licence	187.741	45.500	0	0
4124 Ostala prava	104.482	78.375	63.750	81
42 RASHODI ZA NABAVU PROIZVEDENE DUGOTRAJNE IMOVINE Ukupno	2.619.310	1.535.040	1.292.445	84
422 POSTROJENJA I OPREMA Ukupno	2.243.956	1.315.435	1.056.574	80
4221 Uredska oprema i namještaj	1.140.396	429.000	419.130	98
4222 Komunikacijska oprema	12.223	4.050	749	18
4223 Oprema za održavanje i zaštitu	63.742	257.663	219.597	85
4224 Medicinska i laboratorijska oprema	334.035	8.830	0	0
4225 Instrumenti, uređaji i strojevi	0	11.622	2.493	21
4227 Uređaji, strojevi i oprema za ostale namjene	693.560	604.270	414.606	69
423 PRIJEVOZNA SREDSTVA Ukupno	120.968	0	0	0
4231 Prijevozna sredstva u cestovnom prometu	120.968	0	0	0
424 KNJIGE, UMJETNIČKA DJELA I OSTALE IZLOŽBENE VRIJEDNOSTI Ukupno	13.636	19.605	18.371	94
4241 Knjige	13.636	19.605	18.371	94
426 NEMATERIJALNA PROIZVEDENA IMOVINA Ukupno	240.750	200.000	217.500	109
4262 Ulaganja u računalne programe	240.750	200.000	217.500	109
45 RASHODI ZA DODATNA ULAGANJA NA NEFINACIJSKOJ IMOVINI Ukupno	772.295	766.250	508.516	66
451 DODATNA ULAGANJA NA GRAĐEVINSKIM OBJEKTIMA Ukupno	772.295	766.250	508.516	66
4511 Dodatna ulaganja na građevinskim objektima	772.295	766.250	508.516	66
UKUPNI RASHODI	71.930.227	75.820.393	74.213.414	98

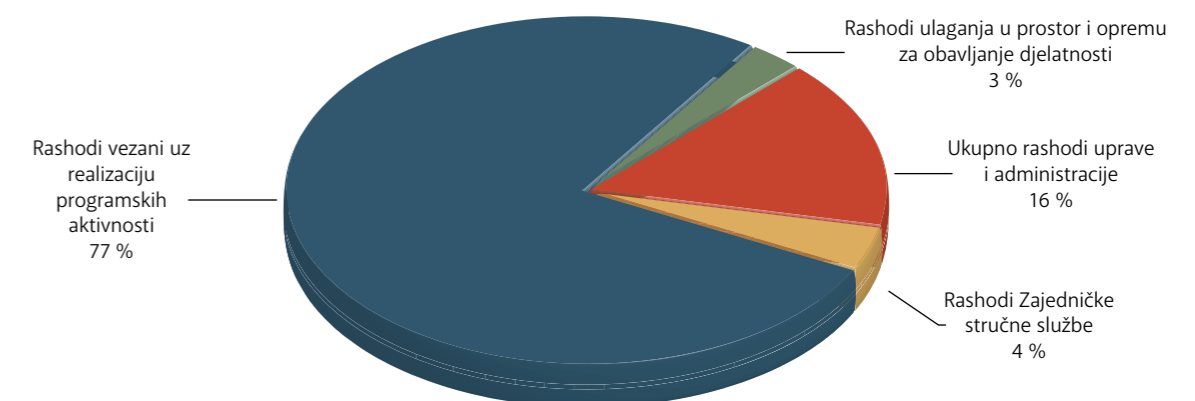
Pregled rashoda u 2019. godini

U strukturi rashoda, osim rashoda za zaposlene koji čine 50,6 % ukupnih rashoda, najvažniji su rashodi za usluge drugih pravnih osoba, koji iznose 26.404.700 kuna i čine 35,5 % ukupnih rashoda. Na tu su poziciju, temeljem računskog plana za proračunske korisnike, razvrstane usluge drugih pravnih i fizičkih osoba za zaštitne radove na kulturnim dobrima. Tu su klasificirani izvedeni radovi građevinske obnove na nepokretnim kulturnim dobrima, projektantski i građevinski nadzori i druge vrste stručnih nadzora. Od 14.760.909 kuna iskazanih na kontu 3239, na građevinske radove odnosi se 7.785.816 kuna, a od toga iznosa za građevinske radove izvedene na programima financiranim sredstvima iz državnog proračuna RH odnosi se 7.308.697 kuna. I u 2019. godini ostvaren je velik broj angažmana vanjskih suradnika na temelju ugovora o autorskom djelu i ugovora o djelu. Na razini Zavoda provedene su isplate u 2019. godini temeljem 423 ugovora zaključena s 203 fizičke osobe. Na ime naknada po 276 ugovora o autorskom djelu isplaćeno je 3.591.518 kuna, a za 147 ugovora o djelu isplaćene su 910.684 kune. U istom je razdoblju temeljem 301 ugovora za rad studenata isplaćena naknada u iznosu od 1.001.891 kune. Ostali troškovi skupine konta 3237 odnose se na geodetsko-katastarske usluge u iznosu od 440.413 kuna, a 171.157 kuna plaćeno je za usluge pravnog savjetovanja, prijevoda i ostale intelektualne usluge.

Struktura materijalnih rashoda u 2019. godini

Prema funkcionalnoj analizi troškova, koja podrazumijeva da se u troškove uprave i administracije uključe i troškovi rada zaposlenih u upravnim i potpornim službama (Ured ravnatelja, Služba financijskih, općih pravnih i administrativnih poslova, Služba za nabavu i opće tehničke poslove), kao i materijalni rashodi ustanove (režijski troškovi i troškovi tzv. hladnog pogona), koji su nužni za redovito poslovanje i održavanje prostora i opreme na funkcionalnoj razini, proizlazi da troškovi uprave i administracije čine 16 % ukupnih rashoda. Valja napomenuti da su na taj način obuhvaćeni troškovi potpornih službi za aktivnosti konzervatorsko-restauratorske djelatnosti organizirane u sklopu Zavoda na području cijele Republike Hrvatske. Struktura rashoda prema osnovnim funkcijama u 2019. godini bila je sljedeća:

Struktura rashoda prema osnovnim funkcijama u 2019. godini

Izvori financiranja

1. Financiranje rada Zavoda sredstvima iz državnog proračuna

U 2019. godini je za financiranje rada Zavoda sredstvima državnog proračuna RH s Ministarstvom kulture RH zaključen je jedinstveni Ugovor broj 26-130-19 o osiguranju sredstava za rad u skladu s iznosom utvrđenim Državnim proračunom RH na RKP-u 22339. Prvi put od osnutka Zavoda jednim su ugovorom osigurana sredstva za redovitu i programsku djelatnost te sredstva za nacionalnu komponentu projekta „Claustra+“. Promjeni paradigme u načinu financiranja tijekom 2019. godine prilagođen je i sustav izvještavanja o izvršenju pozicija Financijskog plana Zavoda.

1.1. Financiranje redovite djelatnosti – administracija i upravljanje A8340002 (obuhvaća materijalne rashode ustanove i plaće stalno zaposlenih djelatnika)

U taj segment poslovanja razvrstavaju se troškovi održavanja prostora i opreme na funkcionalnoj razini (troškovi struje, vode, plina, razne komunalne usluge, troškovi komunikacija, troškovi tekućeg održavanja prostora i opreme s funkcionalnog i sigurnosnog aspekta). Činjenica da se Zavod za svoje poslovanje trenutačno koristi prostorom od oko 20.000 m² na devet lokacija u Zagrebu i jedanaest izvan Zagreba, u velikoj mjeri predodređuje režijske troškove i troškove tekućeg i investicijskog održavanja. Prostornu dislociranost otežava činjenica da se radi o prostorima u kojima se obavlja konzervatorsko-restauratorska djelatnost koja zahtijeva posebne uvjete s aspekta opremanja, zaštite na radu, zaštite od požara te sigurnosti prostora. Troškovi komunikacije i s njima povezani troškovi održavanja informatičkog sustava također su uvjetovani smještajem Zavoda. Ukupni rashodi redovite djelatnosti za poslovnu 2019. godinu iznosili su 44.691.878 kuna.

Iz državnog proračuna RH u 2019. godini osigurana su sredstva za materijalne rashode ustanove u iznosu od 7.635.250 kuna. Za naknade za prijevoz isplaćeno je 1.207.340 kuna, a za financiranje plaća i drugih prava koja se temelje na radnom odnosu zaposlenih djelatnika osigurano je 36.135.457 kuna.

Posebno napominjemo da je u 2019. godini isplaćeno dvanaest rata za nabavu vozila na operativni *leasing*. Trošak po toj osnovi iznosi 202.871 kunu. Obaveze po osnovi *leasinga* za sedam osobnih vozila i jedno terensko vozilo preuzete su temeljem suglasnosti Ministarstva financija RH za razdoblje od 2018. do 2022. godine (za plaćanje je preostalo 30 rata u protuvrijednosti 68.362 eura).

Ukupno osigurana i naplaćena sredstva za redovitu djelatnost i po toj osnovi utvrđen prihod iznosili su za 2019. godinu 44.978.047 kuna. S obzirom na to da su rashodi redovite djelatnosti za 2019. godinu iznosili 44.691.878 kuna, neutrošena sredstva u iznosu od 286.169 kuna vraćena su u državni proračun RH u veljači 2020. godine.

1.2. Sredstva za razvoj konzervatorsko-restauratorske djelatnosti

Razvoj konzervatorsko-restauratorske djelatnosti sagledava se ulaganjima u prostor i opremu za obavljanje djelatnosti Zavoda. U 2019. godini ukupna ulaganja u uređenje radnih prostora i nabavu opreme podmirena su iz raspoloživog viška prihoda utvrđenog prema završnom računu za 2018. godinu temeljem odluka Upravnog vijeća, sredstava koje je odobrilo Ministarstvo kulture RH, vlastitih prihoda, odobrenih programa financiranih sredstvima Europske unije i donacija. Ukupno ulaganje u dugotrajnu imovinu za obavljanje djelatnosti u 2019. godini iznosilo je 1.864.711 kuna.

1.3. Financiranje programa zaštitnih radova na kulturnim dobrima

Program rada Zavoda koji obuhvaća izvođenje konzervatorsko-restauratorskih i drugih zaštitnih radova na kulturnim dobrima u 2019. godini financiralo je Ministarstvo kulture RH temeljem jednog zaključenog i realiziranog ugovora za koje pregled financijske realizacije po Službama dajemo u nastavku:

Služba	Ugovoreno po ugovoru br. UU19-003	Raspoloživa sredstva nakon preraspodjela	Uplaćeno u tekućoj godini	Ukupni troškovi	Troškovi rada MK	Direktni materijalni troškovi
SLUŽBA ZA ARHEOLOŠKU BAŠTINU	3.655.000	3.602.099	3.586.783	5.140.298	1.553.516	3.586.782
SLUŽBA ZA NEPOKRETNU BAŠTINU	14.041.000	12.697.990	12.673.490	16.529.290	3.855.801	12.673.489
SLUŽBA ZA POKRETNU BAŠTINU	1.145.100	877.098	991.218	6.952.679	5.964.963	987.716
SLUŽBA ZA ODJELE IZVAN ZAGREBA 1	495.200	931.002	918.316	3.114.945	2.196.629	918.316
SLUŽBA ZA ODJELE IZVAN ZAGREBA 2	563.700	1.555.766	1.534.501	5.524.520	3.990.020	1.534.500
ZAJEDNIČKA STRUČNA SLUŽBA	100.000	184.806	158.755	426.522	267.768	158.754
Sveukupni zbroj	20.000.000	19.848.762	19.863.062	37.688.255	17.828.699	19.859.556

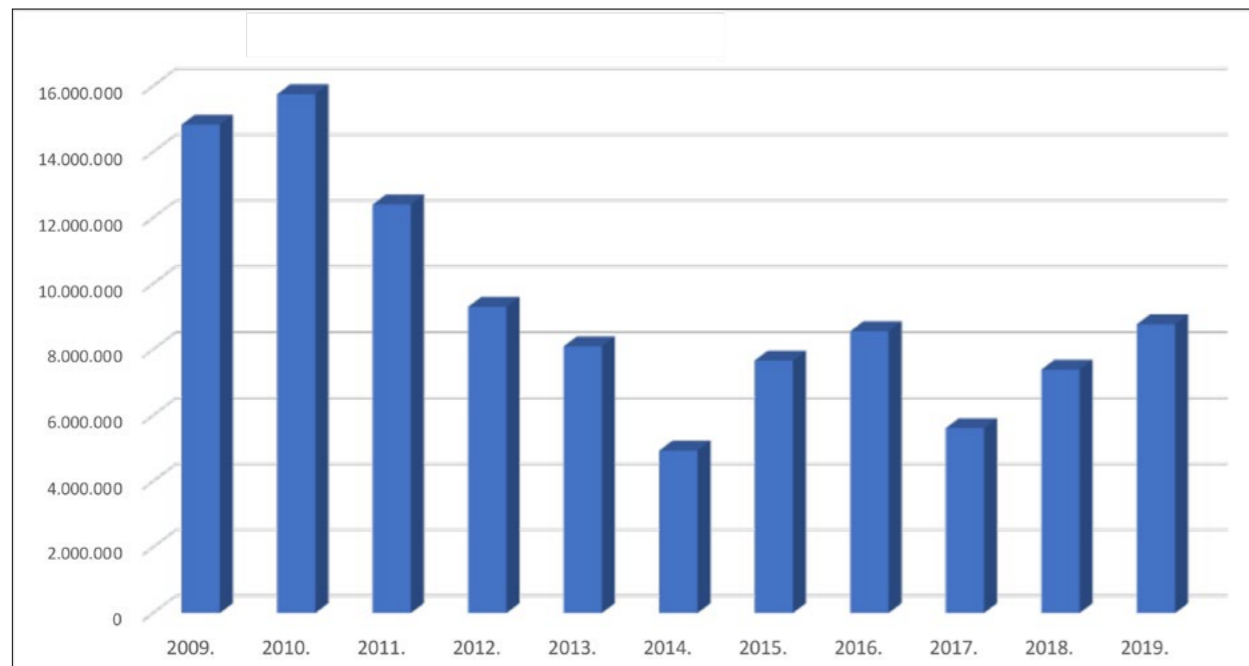
Pregled realizacije ugovora sklopljenog s Ministarstvom kulture RH u 2019. godini

Izvjestaji o izvedenim radovima prema vrstama kulturnih dobara i Zavodskim službama u sklopu kojih se radovi izvode, dana su u posebnom dijelu Godišnjeg izvještaja. Financiranje programske djelatnosti za 2019. godinu pokazuje da su do 31. prosinca 2019. godine, od ugovorenih 20.000.000 kuna, Zavodu isplaćena sredstva u iznosu od 19.863.062 kune na ime ugovorenih radova u 2019. godini.

Rashodi programskih aktivnosti vezanih uz realizaciju programa koje u 2019. godini financira Ministarstvo kulture RH čine 27 % ukupnih rashoda Zavoda ili 19.859.556 kuna. Najvažniji rashodi u tom segmentu poslovanja su troškovi rada i boravka na terenu, koji iznose 1.298.230 kuna, troškovi materijala i energije u iznosu od 1.810.343 kune, dok su rashodi za usluge drugih pravnih i fizičkih osoba u realizaciji programâ što ih financira Ministarstvo kulture RH iznosili 16.085.669 kuna ili 81 % rashoda ukupne programske djelatnosti. Najveći trošak je angažman građevinskih i projektantskih tvrtki na projektima u sklopu zaštite nepokretnih kulturnih dobara, u iznosu od 7.686.037 kuna, te naknade za intelektualne i osobne usluge u iznosu od 3.983.176 kuna.

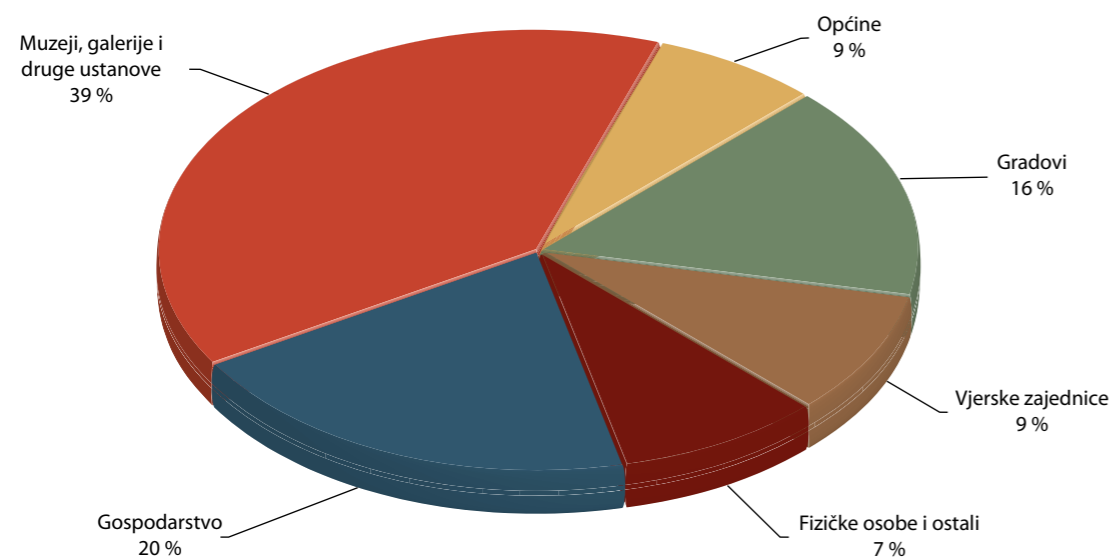
2. Ostvareni vlastiti i ostali prihodi

U 2019. godini ostvareni vlastiti prihodi od osnovne djelatnosti i ostali prihodi (od kamata, tečajnih razlika, na temelju refundacija rashoda iz prethodnih godina) iznose 8.764.973 kuna i u strukturi ukupnog prihoda čine 11,6 %. U odnosu na ostvarenje iz 2018. godine, veći su za 1.377.220 kuna, što je povećanje od 18,6 %.

Vlastiti prihodi ostvareni od 2009. do 2019. godine

Najvažniji partneri izvan državnog proračuna bile su pravne osobe iz sektora muzeja, galerija i drugih ustanova (39 %) te gospodarstva (20 %), nakon toga gradovi, općine, vjerske zajednice te fizičke osobe i ostali.

Struktura prihoda ostvarenih iz vlastitih izvora u 2019. godini

Analiza ostvarenja vlastitih prihoda prema vrsti kulturnih dobara u velikoj mjeri korespondira s ustrojstvenim jedinicama Zavoda i pokazuje da su najveći prihodi ostvareni izvođenjem konzervatorsko-restauratorskih radova na arheološkim i nepokretnim kulturnim dobrima (graditeljskom naslijeđu, zidnom slikarstvu, kamenoj plastici i štukodekoracijama).

USTROJSTVENA JEDINICA	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Služba za arheološku baštinu	1.929.876	1.246.436	1.290.878	1.919.823	2.496.247
Služba za nepokretnu baštinu	4.186.336	6.147.259	3.551.173	4.144.443	5.042.424
Služba za pokretnu baštinu	571.716	183.950	114.850	594.262	232.943
Služba za odjele izvan Zagreba 1			95.855	64.670	142.453
Služba za odjele izvan Zagreba 2	522.908	617.962	294.950	350.900	506.857
Zajednička stručna služba	453.718	358.111	261.927	313.655	344.050
UKUPNO NAPLAĆENI VLASTITI PRIHODI	7.664.554	8.553.718	5.609.633	7.387.753	8.764.973

Naplaćeni vlastiti prihodi prema ustrojstvenim jedinicama od 2015. do 2019. godine

3. Financiranje zaštitnih radova na kulturnim dobrima sredstvima Europske unije i sredstvima Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“ 2014. – 2020. (Europski fond za regionalni razvoj prema pozivu Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije RH „Priprema i provedba integriranog razvojnog programa temeljenog na obnovi kulturne baštine“)

3.1. Realizacija projekata financiranih sredstvima Europske unije

Zavod je vodeći partner u realizaciji projekta „TrArS - Tragom umjetnosti obitelji Straub“ i jedan od partnera u realizaciji projekta „Claustra+. Prekogranična destinacija kulturnog i zelenog turizma *Claustra Alpium lularum*“.

3.1.1. „TrArS - Tragom umjetnosti obitelji Straub“ (*Tracing the Art of the Straub family*)

Zavod je vodeći partner u projektu u kojem su sudjelovali Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege München, Universität Graz, Zavod Republike Slovenije za varstvo kulturne dediščine Slovenije i Univerza v Ljubljani. Projekt je trajao 30 mjeseci, od 1. lipnja 2017. do 30. studenoga 2019. godine. Ukupna vrijednost projekta bila je 425.141 euro, a udio Zavoda iznosi 123.055 eura, pri čemu je Izvršna agencija za obrazovanje, audiovizualnu i kulturnu politiku Europske komisije (Program „Kreativna Europa“) osigurala 47 % sredstava.

Tijekom 2019. godine aktivnosti u Hrvatskoj i inozemstvu kontinuirano su provedene prema projektom planu. Nastavljena su istraživanja čiji su rezultati predstavljeni na 19. skupu konzervatora i restauratora u Ljubljani (21. svibnja) te na simpozijima „Drvena barokna skulptura njemačke škole u Karniji i Valcanaleu“ u Udinama (7. i 8. studenoga) i „Rezultati i sinteza umjetnosti obitelji Straub“ u Grazu (1. listopada). Diseminacija projektnih rezultata u Hrvatskoj ostvarena je ciklusom edukativno-promotivnih predavanja „Europski barok u mom zavičaju: druženje zajednice s baštinom obitelji Straub“ te izložbom „Vrhunac baroknog poleta: umjetnost obitelji Straub na području negdašnje Zagrebačke nadbiskupije“, koja je otvorena u rujnu u Domitrovićevoj kuli u Zagrebu u suradnji sa Zagrebačkom nadbiskupijom. Djelatnici Zavoda u 2019. godini sudjelovali su i na Trećem općem sastanku te sastanku tehničke radne grupe održanim u Münchenu (22. i 23. siječnja) te na okruglom stolu završnog susreta projekta, održanom u Grazu (2. listopada). U rujnu 2019. godine objavljena je monografija u kojoj su objedinjeni rezultati dvogodišnjih interdisciplinarnih istraživanja toga međunarodnog projekta. Monografija je predstavljena u Grazu, Zagrebu, Ljubljani i Münchenu.

3.1.2. „Claustra+. Prekogranična destinacija kulturnog i zelenog turizma *Claustra Alpium lularum*“

Projekt „Claustra+“ nastavak je uspješno završenog projekta „Claustra – Kameni branici Rimskog Carstva“ (2014. – 2015). Predviđeno trajanje projekta je 30 mjeseci, od 1. kolovoza 2017. do 31. siječnja 2020. godine. Zavod je jedan od devet partnera iz Slovenije i Hrvatske. Ukupni proračun projekta je 1.779.988,15 eura, a udio Zavoda iznosi 237.648,63 eura, pri čemu Europski fond za regionalni razvoj (EFRR) osigurava 85 % sredstava.

Tijekom 2019. godine aktivnosti Zavoda provodile su se prije svega na prostoru Tarsatičkog principija, kompleksa vjelog zapovjedništva u riječkom Starom gradu, na kojem su nastavljeni konzervatorsko-restauratorski radovi na dijelu kamenog popločenja nekadašnjeg središnjeg trga. Također je u 2019. godini izvedena i jedna od glavnih aktivnosti projekta: izrada zbornika stručnih i znanstvenih radova „*Claustra patafacta sunt Alpium lularum*. Recentna arheološka istraživanja na prostoru obrambenog sustava“, a u Muzeju grada Rovinja bila je od 18. rujna do 31. listopada postavljena putujuća izložba „Claustra – Skrivena baština starih Rimljana“. Djelatnici Zavoda sudjelovali su i na završnoj konferenciji projekta „*Claustra Alpium lularum* i drugi rimski obrambeni sustavi“, koja je održana 17. prosinca u Ljubljani.

U 2019. godini osigurana su sredstva za predfinanciranje projekta. Na izvoru 12 (sredstva udjela za pomoći) osigurano je 82.500 kuna, a na izvoru 559 (ostale refundacije iz sredstava EU-a) osigurano je 467.500 kuna. Stoga je u prosincu 2019. godine za izvor 12 doznačeno 70.000 kuna, dok je za izvor 559 doznačeno 427.900 kuna. Neutro-

šena sredstva iz izvora 12 i 559 vraćena su u državni proračun u veljači 2020. godine. Razlika do ukupno primljenih sredstava bit će vraćena u proračun nakon uplate sredstava Europskog fonda za regionalni razvoj. Rashodi provedenih aktivnosti za navedena dva projekta iz 2019. godine iznosili su 580.062 kune.

3.2. Realizacija programa financiranih sredstvima Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“ 2014. – 2020. (Europski fond za regionalni razvoj prema pozivu Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije RH „Priprema i provedba integriranog razvojnog programa temeljenog na obnovi kulturne baštine“)

U tom segmentu poslovanja Zavod sudjeluje kao partner u realizaciji četiriju projekata.

3.2.1. „SKALA – nova kulturno-turistička destinacija u Komolcu, Dubrovnik“ (KK. 06.1.1.01.0012.)

Prijavitelj projekta od 1. prosinca 2016. do 1. prosinca 2018. bila je tvrtka Adriatic Croatia International Club, a Zavod je bio partner od 1. siječnja 2017. do 30. studenoga 2017. U sklopu projekta Zavod je 2017. godine proveo interdisciplinarna istraživanja kompleksa Sorokočević. Sporazumom s Adriatic Croatia International Clubom (ACI) od 30. studenoga 2018. godine ugovorena su dodatna konzervatorsko-restauratorska istraživanja ljetnikovca Sorokočević u Komolcu u Rijeci dubrovačkoj. Istraživanja su dovršena početkom 2019. godine.

3.2.2. „Ruralna poučna, kulturno-etnografska turistička atrakcija za područja Korčule, Mljeta i Dubrovačkog primorja“ (KK.06.1.1.01.0030.)

Prijavitelj projekta u trajanju od 36 mjeseci je Dubrovačko-neretvanska županija. Prema hodogramu aktivnosti predviđenim za 2019. godinu, Zavod je u suradnji s Vijećem za kulturu i znanost Dubrovačke biskupije organizirao stručno predavanje za lokalno stanovništvo „Društveno-kulturni kontekst Slanoga u razdoblju ‘zlatnog doba’ Dubrovnika“ i otvorio izložbu „Slano, crkva sv. Jeronima – glavni oltar Poklonstva triju kraljeva“. U sklopu izložbe realizirana je i interaktivna komponenta s 3D prezentacijom i mobilnom aplikacijom, koja će biti dostupna u Zavičajnoj kući u Slanom nakon završetka njezine obnove.

3.2.3. „Arheološki park Vižula“ (KK.06.1.1.01.0059.)

Prijavitelj projekta od 1. rujna 2017. do 1. rujna 2019. godine bila je Općina Medulin, a Zavod je bio jedan od pet partnera. Intenzitet potpore je 85 %, a Općina Medulin osigurala je 15 %. Zavod je proveo podvodna arheološka istraživanja te sudjelovao u uspostavi arheološkog parka (otvoren u lipnju 2019. godine). U 2019. godini završile su aktivnosti Zavoda na projektu. Provedene su analize arheološkog materijala (osteološka, mineraloško-petrografska i dendrološka analiza te analiza C14), analizirana je dokumentacija i predan izvještaj o arheološkim istraživanjima Općini Medulin.

3.2.4. „Unapređenje kontinentalnog turizma turističkom valorizacijom povijesno-kulturne baštine Grada Ludbrega“ (KK.06.1.1.01.0073.)

Prijavitelj projekta od 1. listopada 2017. do 1. listopada 2020. godine je Grad Ludbreg, a Zavod je jedan od četiriju partnera. Intenzitet potpore je 85 %, a Zavod osigurava 15 % (sudjeluje u razvoju i provedbi obrazovnih i interpretativnih sadržaja u kulturi te provodi stručni nadzor nad izvođenjem konzervatorsko-restauratorskih radova na arheološkom nalazištu „Vrt Somođi“). Projektne aktivnosti Zavoda obuhvatile su 2019. godine konzultacije u izradi muzeološke prezentacije, savjetovanje u postupku odabira izvođača radova te stručne konzultacije tijekom provođenja radova na arheološkom nalazištu „Vrt Somođi“. Rashodi nastali provedbom aktivnosti u tom segmentu poslovanja iznosili su 769.878 kuna, a prihodi naplaćeni po toj osnovi iznosili su u 2019. godini 691.334 kune.

Ostali financijsko-računovodstveni poslovi

Tijekom 2019. godine obrađena su i procesirana 22.582 dokumenta koja se odnose na poslovne transakcije s financijskim učinkom te je evidentirano 94.429 knjigovodstvenih stavaka. Zaprimljeno je 4.497 ulaznih računa, sklopljeno je 117 ulaznih i 360 izlaznih ugovora prema kojima se prati realizacija, ispostavljeno je 128 izlaznih računa, knjiženo je 2208 primki i izdatnica za konzervatorsko-restauratorske i druge pomoćne materijale u skladištu te 1397 temeljnica prema kojima su evidentirane promjene u glavnoj knjizi. Kako se mnogi konzervatorsko-restauratorski radovi, poglavito na graditeljskoj baštini i arheološkim nalazištima, izvode *in situ*, obrađeno je i procesirano 2806 putnih naloga. Tijekom 2019. godine ispostavljeno je 539 blagajničkih uplatnica/isplata za kunske transakcije te 42 uplatnice/isplata za poslove devizne blagajne. Evidentirane su 64 promjene u nadzornoj knjizi za uvoz, obrađeno je 187 ugovora i aneksa ugovora o radu, proveden je obračun i plaćanje temeljem 423 ugovora s vanjskim suradnicima, obrađen je 3.551 radni list, 566 doznaka za bolovanje na teret Zavoda i HZZO-a, predano je 40 zahtjeva za troškove koji se refundiraju i obavljen je obračun i isplata za 526 naloga za isplatu vanjskim suradnicima. Nadležnom poreznom tijelu predano je 158 JOPPD obrazaca, vodi se evidencija PDV-a i obračunavaju se i plaćaju obaveze kad je to potrebno. Predana su 24 mjesečna izvještaja na zahtjev nadležnog ministarstva o ostvarenim prihodima i nastalim rashodima prema izvorima te provedenim plaćanjima između proračunskih korisnika. Predavani su i drugi izvještaji na zahtjev nadležnog ministarstva, kao i tromjesečni, polugodišnji i godišnji izvještaji. Proveden je obračun troškova temeljem odobrenih programa zaštitnih radova prema sklopljenom ugovoru s Ministarstvom kulture RH.

Za potrebe poslovanja u 2019. godini nabavljena su 272 komada razne opreme, 317 komada sitnog inventara za koje je provedeno evidentiranje i zaduživanje na korisnike.

Opći pravni i administrativni poslovi

Tijekom 2019. godine u segmentu općih pravnih i administrativnih poslova obavljali su se redoviti opći pravni, radno-pravni i administrativni poslovi. Uz ostalo, obuhvaćaju sastavljanje ugovora o radu, ugovora o djelu i autorskih ugovora s vanjskim suradnicima, sastavljanje ugovora s naručiteljima i ostalih vrsta ugovora, stručne pripreme sjednica tijela Zavoda, izradu nacrtu općih i posebnih akata, sastavljanje ponuda za javna nadmetanja za koja je Zavod ponuditelj, kao i poslove Pisarnice i interne dostave.

Iz djelokruga općih pravnih i administrativnih poslova, uz izradu svakodnevnih usmenih i pisanih tumačenja, naputaka i mišljenja, dopisa prema trećim osobama te vođenja evidencija, znatan udio u poslovima imale su izrada i verifikacija ugovora (ukupno 123 ugovora s naručiteljima-investitorima te 724 ugovora s vanjskim suradnicima fizičkim osobama, od čega se 301 ugovor odnosi na ugovore o djelu studenata sklopljene sa studentskim centrima).

U 2019. godini ažuriran je postupak ugovaranja zaštitnih radova na kulturnim dobrima te u suradnji s djelatnicama financijsko-računovodstvenih poslova dva postupka koja se odnose na aktivnosti Financijsko-računovodstvenog odjela i Odjela općih pravnih i administrativnih poslova (Ispostavljanje izlaznih računa i naplata potraživanja, Ispostavljanje izlaznih računa i financijskih obračuna o provedenim radovima i naplata potraživanja). Ujedno je započet postupak revidiranja svih procesa s područja kadrovskih poslova.

Također treba istaknuti poslove sastavljanja ponuda u javnim i jednostavnim postupcima nabave javnih naručitelja u kojima Zavod sudjeluje kao ponuditelj, poduzimanje pravnih radnji u svrhu naplate potraživanja te normativno-pravnu djelatnost Odsjeka (opći akti ustanove).

U 2019. godini doneseni su sljedeći opći akti: Odluka o izmjenama i dopunama Statuta Hrvatskog restauratorskog zavoda, Statut (pročišćeni tekst), Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutarnjem ustrojstvu Hrvatskog restauratorskog zavoda, Odluka o izmjenama i dopunama Sistematizacije poslova i zadataka Hrvatskog restaura-

torskog zavoda, Pravilnik o osobnoj zaštitnoj opremi, Etički kodeks, Pravilnik o načinu korištenja vlastitih prihoda ostvarenih od obavljanja osnovne i ostale djelatnosti Hrvatskog restauratorskog zavoda, Pravilnik o postupku unutarnjeg prijavljivanja nepravilnosti i načinu imenovanja povjerljive osobe u Hrvatskom restauratorskom zavodu, Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o prikupljanju, čuvanju, korištenju, odabiranju i izlučivanju arhivskog i registraturnog gradiva Hrvatskog restauratorskog zavoda te ostali opći i pojedinačni akti kojima se uređuju odnosi i poslovanje u Zavodu.

Iz domene kadrovskih poslova tijekom 2019. godine obavljani se sljedeći poslovi: vođenje Registra zaposlenih u javnim službama, kadrovske evidencija radnika, evidencije vezane uz ostvarivanje prava na prijevoz radnika i ostalih materijalnih prava radnika, poslovi prijavljivanja i odjavljivanja radnika nadležnim tijelima, izrada plana godišnjeg odmora, izrada pojedinačnih odluka o korištenju godišnjeg odmora i drugih odluka koje se odnose na ostvarivanje prava radnika te priprema za donošenje nove Sistematizacije poslova i zadataka Hrvatskog restauratorskog zavoda (ažuriranje poslova i zadataka svakog radnog mjesta u Zavodu).

Posebno se ističu poslovi vezani uz: provođenje natječaja za zasnivanje radnog odnosa (raspisano je 14 natječaja za 38 radnih mjesta), pri čemu su obrađene 294 natječajne prijave za zapošljavanje (provedba natječaja, sudjelovanje pri izboru kandidata, vođenje zapisnika prijave i provedenih intervjua, izrada odluka o izboru kandidata); sklapanje ugovora o radu na neodređeno i određeno vrijeme (49 ugovora o radu); prestanak radnog odnosa i stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa (39 sporazuma i obavijesti o isteku ugovora o radu te prestanku stručnog osposobljavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa), provođenje i usklađivanje raznih promjena iz radnog odnosa: dostave podatka o radnicima i pravima po kolektivnim i ostalim ugovorima nadležnom ministarstvu, promjene vezane uz posebne uvjete rada, stjecanje znanstvenog stupnja, položeni stručni ispiti za temeljena stručna zvanja, promjena naziva radnih mjesta u skladu sa sistematizacijom, promjene osobnih podataka te suradnja i dostava podataka drugim državnim i javnim tijelima i njihov unos u Registar zaposlenih u javnom sektoru i sustav COP (Centralizirani obračun plaća); izradu aneksa ugovora o radu (99), izradu putnih naloga (57) te Odluka o službenom putu u inozemstvo (44); izradu pojedinačnih odluka te dostavu podataka o radnicima i pravima po kolektivnim i ostalim ugovorima nadležnom ministarstvu, kao i suradnju i dostavu podataka drugim državnim i javnim tijelima (očevidnik zaposlenih s invaliditetom u Hrvatski zavod za javno zdravstvo i dostava podataka u Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje).

U odsjeku Pisarnice, gdje se obavljaju poslovi urudžbenog zapisnika i interne dostave, u 2019. godini dodijeljeno je 14.109 urudžbenih brojeva, od kojih 4497 za račune. Poslana je 7061 pošiljka. Tijekom 2019. godine izrađen je interni protokol zaprimanja i distribucije e-računa te nastavno započeta izrada modula koji to podržava. Početak primjene predviđen je za prvu polovicu 2020. godine.

Aktivnosti na uspostavi sustava unutarnjih financijskih kontrola (FMC) i sastavljanju i predaji Izjave o fiskalnoj odgovornosti

Zavod kao korisnik državnog proračuna treće razine dužan je provoditi aktivnosti na uspostavi sustava unutarnjih financijskih kontrola u javnom sektoru. Temeljem Zakona o fiskalnoj odgovornosti i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o fiskalnoj odgovornosti (NN 139/10, 19/14 i 111/18), Zavod je podnošenjem Izjave o fiskalnoj odgovornosti usklađenom s Uredbom o sastavljanju i predaji Izjave o fiskalnoj odgovornosti i izvještaja o primjeni fiskalnih pravila (NN 78/11, 106/12, 130/13, 19/15, 119/15 i 95/19) obavezan izvijestiti o sustavu funkcioniranja financijskog upravljanja i kontrola.

Radi provođenja testiranja pojedinih područja poslovanja, davanja odgovora na postavljena pitanja i popunjavanje Upitnika o fiskalnoj odgovornosti za 2018. godinu, koje je provedeno u veljači 2019. godine, uspostavljene su rad-

ne skupine koje su provele testiranja na temelju formiranog uzorka. Od 75 pitanja (područja) cjelovitog upitnika, na poslovanje Zavoda primjenjivo ih je 45. Za sva su pitanja testovi pokazali pozitivan rezultat; samo je na jedno pitanje dan djelomičan odgovor. Slabosti i nepravilnosti uočene su na području provedbe proračuna vezane uz poštovanje vremenskih rokova isporuke iz ugovora. Za to je područje izrađen plan uklanjanja nepravilnosti. Za ostala područja testiranja uspostavljane unutarnje kontrole pokazale su se učinkovitima i procesi su provedeni prema zakonima i uspostavljenim procedurama.

Temeljem dobivenih rezultata iz Upitnika, sastavljena je Izjava o fiskalnoj odgovornosti za 2018. godinu na obrascu 1b, kojom je čelnik izjavio da navedene slabosti i nepravilnosti ne utječu na zakonito, namjensko i svrhovito korištenje sredstava te je Izjavom potvrđeno učinkovito i djelotvorno funkcioniranje sustava financijskog upravljanja i kontrola unutar proračunom, odnosno financijskim planom utvrđenih sredstva i da će slabosti i nepravilnosti biti uklonjene prema Planovima uklanjanja slabosti i nepravilnosti.

Izjava o fiskalnoj odgovornosti i *online* Upitnik za razdoblje od 1. siječnja do 31. prosinca 2018. godine dostavljeni su nadležnom ministarstvu u veljači 2019. godine.

Od 14. listopada 2019. do 15. siječnja 2020. godine Državni ured za reviziju obavio je financijsku reviziju za 2018. godinu.

Ciljevi revizije bili su provjera istinitosti i vjerodostojnosti financijskih izvještaja, provjera usklađenosti poslovanja sa zakonima i drugim propisima koji znatno utječu na poslovanje te provjera drugih aktivnosti u vezi s poslovanjem.

Nakon obavljene revizije izraženo je bezuvjetno mišljenje o financijskim izvještajima i bezuvjetno mišljenje o usklađenosti poslovanja. To podrazumijeva da je, prema mišljenju Državnog ureda za reviziju, poslovanje Zavoda za 2018. godinu u svim važnim odrednicama obavljano u skladu sa zakonima, drugim propisima i unutarnjim aktima.

SLUŽBA ZA NABAVU I OPĆE TEHNIČKE POSLOVE

Služba za nabavu i opće tehničke poslove ima dva odjela: Odjel za poslove nabave i Odjel za zaštitu na radu i opće tehničke poslove. Odjel za poslove nabave (četiri djelatnika zaposlena na neodređeno vrijeme) ima dva odsjeka: Odsjek za planiranje i realizaciju nabave i Skladište, sa statusom odsjeka. Odjel za zaštitu na radu i opće tehničke poslove (devet djelatnika zaposlenih na neodređeno vrijeme) također ima dva odsjeka: Odsjek za zaštitu na radu i zaštitu od požara i Odsjek za opće tehničke poslove.

Poslovi nabave robe, radova i usluga

U Službi za nabavu i opće tehničke poslove u 2019. godini provedene su sljedeće aktivnosti: utvrđivanje metodologije izrade, izrada i objava godišnjeg plana nabave robe, radova i usluga prema Zakonu o javnoj nabavi te njihovo usklađivanje s planovima aktivnosti pojedinačnih programa rada Zavoda, radi osiguranja pravovremene i ekonomične nabave robe, radova i usluga potrebnih za funkcioniranje temeljne i pratećih djelatnosti Zavoda, prema raspoloživim financijskim sredstvima.

U svrhu realizacije godišnjeg plana nabave roba, radova i usluga za 2019. godinu provedena su četiri otvorena postupka javne nabave, jedan pregovarački postupak bez prethodne objave poziva na nadmetanje temeljem Zakona o javnoj nabavi i 37 postupaka jednostavne nabave temeljem internog Pravilnika o provedbi postupaka jednostavne nabave. Sklopljeno je 11 ugovora na osnovi okvirnih sporazuma čiji postupak provodi Središnji državni ured za središnju javnu nabavu (dalje u tekstu: SDUSJN).

Prema provedenim postupcima jednostavne nabave ili izravno, u 2019. godini sastavljeno je 312 ugovora o javnoj nabavi i 1013 narudžbenica. Slijedom navedenih podataka o broju ugovora i narudžbenica (te uz zahtjeve za nabavu od fizičkih osoba - vanjskih suradnika 423 ugovora), na Odjel za poslove nabave u 2019. godini dostavljeno je na obradu i ovjeru 1748 zahtjeva za nabavu.

U 2019. godini preko aplikacije Elektroničkog oglasnika javne nabave RH (dalje u tekstu: EOJN) vođen je registar ugovora i okvirnih sporazuma o javnoj nabavi Zavoda s podacima o realizaciji, odnosno stanju realizacije ugovora i okvirnih sporazuma. Također su obrađivani i dostavljani podaci preko EOJN-a za ugovore sklopljene temeljem okvirnih sporazuma DUSJN-a.

Nadalje, početkom 2019. godine sastavljeno je statističko izvješće o javnoj nabavi o ukupno ugovorenim radovima i uslugama te ugovorenoj robi u 2018. godini. Izvješće je objavljeno u Elektroničkom oglasniku javne nabave do 31. ožujka 2019. godine.

U 2019. godini na Odjelu za poslove nabave pripremljeni su troškovnici za nabavu robe i usluga iz djelokruga aktivnosti Službe te su pribavljene ponude, provedeni postupci nabave i sklopljeni ugovori s područja tekućeg poslovanja. Obavljeno je 339 primopredaja u svrhu zaduženja djelatnika za nabavljen sitni inventar i opremu.

U 2019. godini na Odjelu za poslove nabave izrađen je protokol provođenja postupaka nabave PO-10 preko sustava FMC, kojim je detaljno utvrđena pojedina aktivnost u procesu postupka nabave, rokovi u kojima ih je potrebno provesti te odgovornost u provođenju postupaka nabave. Cilj poslovnog procesa postupka PO-10 je osigurati transparentnost poslovanja; to je jasan prikaz uspostavljenih kontrola da bi se osiguralo ostvarivanje ciljeva u skladu sa zakonskim i podzakonskim propisima. Također je počeo proces e-nabave s ciljem digitalizacije Odjela za poslove nabave i u konačnici Službe za nabavu i opće tehničke poslove, u svrhu poboljšanja poslovanja.

Služba je sudjelovala u pripremi i provedbi godišnjega popisa imovine i obveza, sa stanjem na dan 31. prosinca 2019. godine.

U Skladištu se u 2019. godini provodilo skladištenje materijala i opreme te zaštita zaliha od neodgovornog rukovanja i rasipanja, briga o održavanju minimalnih (optimalnih) zaliha, doprema, zaprimanje i izdavanje robe krajnjim korisnicima te vođenje skladišnih evidencija robe. Potrebna roba nabavljala se od dobavljača temeljem godišnjih ugovora o nabavi sukcesivnim isporukama prema dispoziciji skladištara, a na temelju zahtjeva krajnjih korisnika. Roba (manji dio) koja nije ugovorena godišnjim ugovorima nabavljala se narudžbenicama ili izravnom kupnjom na prodajnim mjestima u posebno dopuštenim slučajevima korištenjem kreditne kartice ili plaćanjem gotovinom.

Za potrebe konzervatorsko-restauratorske djelatnosti uobičajena je upotreba raznovrsnog pribora i raznovrsnog potrošnog materijala: boja, pigmenata, kemijskih proizvoda i sredstava, kemikalija i dr., ukupno 2120 vrsta artikala, uključujući uredski i sanitarni potrošni materijal.

U 2019. godini protokolirana je 731 primka i račun za isporučenu robu te 1474 izdatnice robe krajnjim korisnicima (djelatnicima Zavoda) na lokacijama u Zagrebu i izvan njega.

Poslovi zaštite na radu i zaštite od požara

Poslove s posebnim uvjetima rada obavlja u Zavodu oko 82 % djelatnika. Zbog toga je nužno ažurno vođenje evidencije te upućivanje djelatnika na preventivne, periodične i izvanredne zdravstvene preglede koji se odnose na uvjete rada, odnosno na potrebnu radnu sposobnost i razna osposobljavanja djelatnika, ovlaštenika poslodavca i povjerenika djelatnika za zaštitu na radu prema propisima s područja zaštite na radu i zaštite od požara (osposobljavanje za rad na siguran način, za zaštitu od požara, za rad s otrovima, zdravstveni pregled za poslove s posebnim uvjetima rada i dr.). U 2019. godini 17 djelatnika osposobljeno je za rad na siguran način, 15 djelatnika za zaštitu od požara, osam voditelja za ovlaštenika poslodavca za zaštitu na radu, 17 djelatnika za rad s otrovima, dva djelatnika za pružanje prve pomoći, a 246 djelatnika upućeno je na medicinu rada radi redovitih zdravstvenih pregleda za poslove s posebnim uvjetima rada. Ažurirana je evidencija na osnovi koje se kontinuirano prati periodika osposobljavanja i pregleda usklađena s propisima. Nabavljena je zaštitna i radna obuća svim djelatnicima koji prema „Procjeni rizika“ ostvaruju pravo na njezino korištenje.

S područja zaštite na radu priprema se prijedlog godišnjega plana nabave potrebne robe i usluga te realizacija plana nabave za obvezna ispitivanja opreme i uređaja s područja zaštite na radu i zaštite od požara, uklanjanje nedostataka na uređajima i opremi, planiranje i nabava osobnih zaštitnih sredstava i drugo prema potrebi.

Opći tehnički poslovi

Na Odsjeku tehničkih poslova planira se, organizira i nadzire redovito održavanje objekata te održavanje i popravak uređaja i opreme (osim IT-opreme, laboratorijskih i fotografskih uređaja i opreme). Opseg poslova određen je velikim brojem objekata u kojima su poslovni prostori te dislociranošću u Zagrebu i izvan njega. Poslovi Odsjeka obuhvaćaju i organiziranje i nadzor poslova čišćenja poslovnih prostora (većim dijelom servisi za čišćenje te samo nekoliko zaposlenih spremačica u pet Zavodskih poslovnih prostora).

Nadalje, na Odsjeku su 2019. godine obavljani poslovi kontinuiranog raspoređivanja i nadzora korištenja službenih vozila, kao i organiziranje njihova redovitog održavanja i popravaka, obveznog i kasko osiguranja, registracije te pranja.

Vozni park Zavoda potkraj 2019. godine imao je 46 vozila raspoređenih na lokacijama Zavoda u Zagrebu i na vanjskim lokacijama. Od 46 vozila (u što su uključene četiri prikolice i dva čamca), 29 ih se nalazi u Zagrebu, a 11

je raspoređeno na drugim lokacijama. U 2019. godini nije rashodovano ni jedno staro i nije nabavljeno ni jedno novo vozilo.

Ukupna sredstva utrošena na održavanje voznog parka u 2019. godini iznosila su 555.165 kuna, što je smanjenje u odnosu na 2018. godinu. Također, taj iznos je za oko 25.000 kuna manji od planiranog za 2019. godinu.

Podaci o ukupno prijeđenoj kilometraži službenih i privatnih vozila u protekloj godini ne odudaraju od razine u proteklih osam godina, a u 2019. godini bitno je smanjeno korištenje privatnih vozila.

Broj vozila je gotovo optimalan, ali nužno je nastaviti s postupnom zamjenom vozila starijih godišta s velikom prijeđenom kilometražom.

ARHEOLOŠKA KULTURNA BAŠTINA

Služba za arheološku baštinu osnovana je 2005. godine. Djelatnici Službe kontinuirano rade na zaštiti arheološke baštine te surađuju na radovima zaštite kulturnih dobara Republike Hrvatske s ostalim službama Zavoda, kao i s brojnim drugim srodnim institucijama. U Službi je na neodređeno vrijeme zaposlen 21 djelatnik; pet je djelatnika bilo zaposleno na realizaciji projekata financiranih sredstvima Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“ 2014. – 2020. (Europski fond za regionalni razvoj) prema pozivu Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije RH „Priprema i provedba integriranog razvojnog programa temeljenog na obnovi kulturne baštine“ te jedna djelatnica na stručnom osposobljavanju za rad bez zasnivanja radnog odnosa (SOR). Rad na arheološkim kulturnim dobrima organiziran je u pet organizacijskih jedinica: na dva Odjela za kopnenu arheologiju – sjedišta Zagreb i Juršići, na Odjelu za restauriranje arheoloških nalaza, na Odsjeku za restauriranje arheološkog metala i stakla te na Odjelu za podvodnu arheologiju.

Odjel za kopnenu arheologiju – sjedište Zagreb

Tijekom 2019. godine djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju, sjedište Zagreb (jedan konzervator arheolog savjetnik, tri viša konzervatora arheologa, dva konzervatora arheologa), realizirali su 19 programa zaštite arheološke baštine (probna, sustavna i zaštitna istraživanja) te su sudjelovali u realizaciji dvaju programa zaštite nepokretne baštine. Sredstvima Ministarstva kulture RH bilo je financirano 12 programa. Od navedenih programa, tri su sufinancirana: jedan je sufinancirala općina, drugi županija, a treći Institut za arheologiju Sveučilišta u Grazu. Dva programa potpuno su financirali gradovi, jedan je financirala općina, jedan nacionalni park, jedan muzejska institucija, jedan Sveučilište (te jedan vanjski investitor).

Programima čiju je realizaciju financiralo Ministarstvo kulture RH bila su obuhvaćena zaštitna, sustavna i probna arheološka istraživanja. Istraživana su nalazišta iz prapovijesnog razdoblja (Črečan), razdoblja antike (Gorje Bukovlje - Crkvišće, kasnoantička utvrda i crkva, Okešinec - Sipčina, vila rustika te nalazište Gorica u Domašincu), kao i višeslojno arheološko nalazište Bojna (Brekinjova Kosa). Ujedno su nastavljena arheološka istraživanja kasnosrednjovjekovnih i novovjekovnih sakralnih objekata (ostaci benediktinskog samostana sv. Margarete u Bijeloj i ostaci pavlinskog samostana Svih svetih u Pavlin Kloštru). Nastavljena su i istraživanja srednjovjekovnih utvrda i naselja (utvrda Lopar u Novom Vinodolskom i srednjovjekovni Gorjani).

Novi programi u 2019. godini uključivali su istraživanja antičkog nalazišta Stari Slavik u Daruvaru, ostataka srednjovjekovne plemićke kurije u Orahovici te kapele sv. Jakova u Očuri.

Segment rada Odjela za kopnenu arheologiju čine projekti koje su financirali vanjski investitori. Tijekom 2019. godine realizirano je sedam programa sufinanciranjem vanjskih investitora. Riječ je o arheološkim istraživanjima starih gradova Jelengrada kod Velike Ludine, Milengrada kod Zajezde te Krčingrada na Plitvičkim jezerima, kompleksa Providurove palače u Zadru, ostataka antičkog naselja u Topuskom (Glinska i Školska ulica), nalazišta Fortica u Mrkoplju te nalazišta Ledenice. Valja istaknuti izvrsnu suradnju s gradovima Popovačom i Novim Vinodolskim te općinama Gorjani, Domašinec, Nedelišće, Križ, Sirač i Generalski Stol. Navedene jedinice lokalne samouprave, svjesne važnosti svoje kulturne baštine, uključile su se u realizaciju programa sufinanciranjem radova, izravnim podmirom dijela troškova istraživanja (priprema nalazišta za istraživanje, održavanje, troškovi mehanizacije i dr.) ili raznim načinima promoviranja.

Pri realiziranju navedenih programa, svi su radovi provedeni u skladu s propisima Republike Hrvatske i međunarodno priznatim suvremenim metodama rada.

Rezultate provedenih radova djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju predstavili su na više izložbi i na međuna-

rodnim znanstvenim skupovima te su objavili veći broj preglednih, stručnih i znanstvenih radova. Djelatnici Odjela sudjeluju u nastavi Filozofskog fakulteta u Zagrebu te provode praktičnu nastavu na nalazištima.

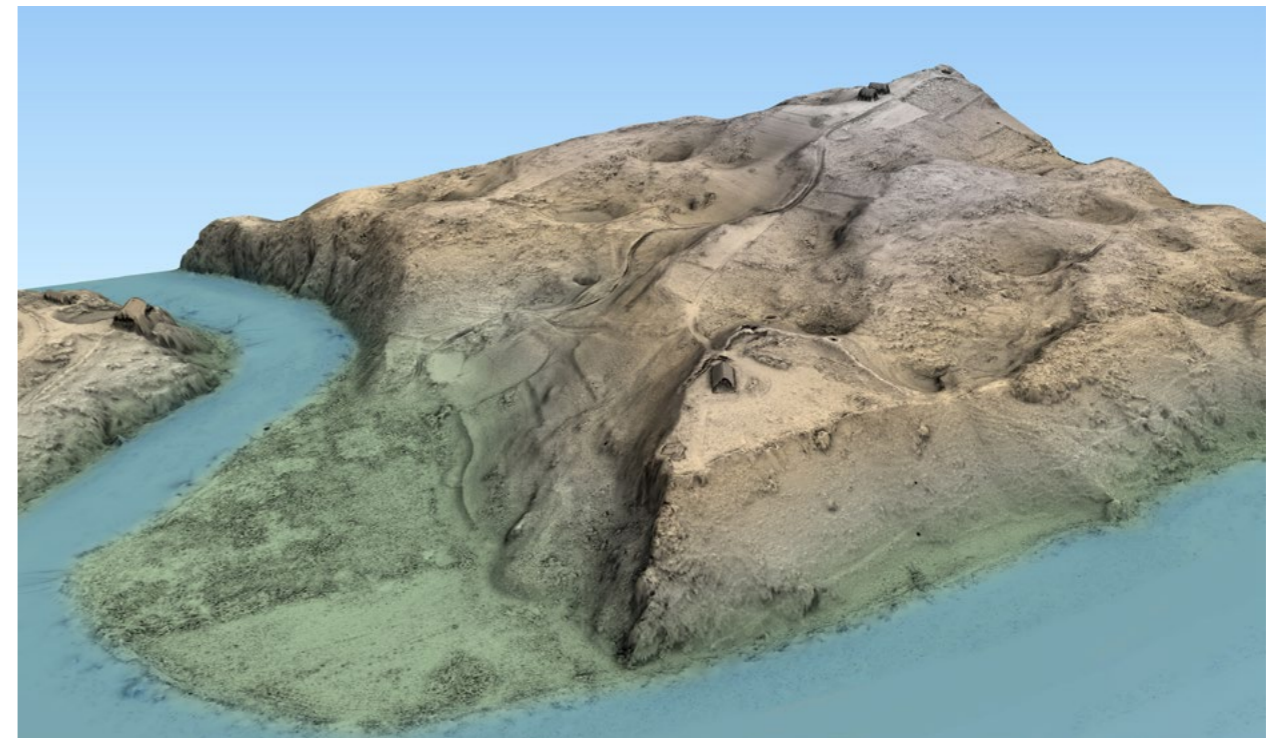
Djelatnost Odjela za kopnenu arheologiju može se predstaviti na primjeru ovogodišnjih radova na ostacima vile rustike na nalazištu Okešinec (Sipčina), ostacima kasnoantičke utvrde i crkve na nalazištu Crkvišće u Gornjem Bukovlju, ostacima srednjovjekovnog utvrđenog naselja u Gorjanima, ostacima benediktinskog samostana sv. Margarete u Bijeloj te ostacima pavlinskog samostana Svih svetih u Pavlin Kloštru (Streza).

Hrvatski restauratorski zavod provodi sustavna arheološka istraživanja antičkog nalazišta Sipčina u Okešincu od 2012. godine. Geofizičkom prospekcijom prethodnih godina obuhvaćena je površina od 4,3 ha te je ustanovljeno postojanje građevinskog kompleksa koji se prostire na oko 2 ha. Do sada su istražene dvije građevine izgrađene od kamena i opeke sa sustavom podnog grijanja. Prema dosadašnjim rezultatima, može se zaključiti da se u Sipčini tijekom rimske vladavine Panonijom nalazila vila rustika. Radiokarbonski datumi i analogije nalaza upućuju na to da se u njoj živjelo između 1. i 4. stoljeća. Tijekom 2019. godine istraženo je 400 m² oko jedne od građevina te su istražene četiri probne sonde kojima su definirane granice nalazišta.

Okešinec (Sipčina), vila rustika. Područje oko objekta 1.
Snimka: E. Buća i T. Zojčeski, 2019.

Kasnoantička utvrda i crkva na položaju Crkvišće u Gornjem Bukovlju jedino je sustavno istraženo nalazište takvog karaktera u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Riječ je o kasnoantičkoj visinskoj utvrđi smještenoj na strateškom položaju nad rijekom Mrežnicom. Prirodno zaštićen položaj osnažen je obrambenim zidovima debljine oko dva metra te kulama. Uz obrambene zidove pronađeni su ostaci građevina stambenog karaktera. Na najvišem dijelu platoa nalazi se jednobrodna crkva sa sačuvanim ožbukanim subselijem, katedrom i vjerojatno sakrarijem, koji su standardni namještaj kasnoantičkih crkava. Nalazište se sustavno istražuje od 2012. godine, a 2019. godine nastavljena su istraživanja kule 1, sjeverozapadnog ruba platoa te uz južni brod crkve. Također su konzervirani zapadni i istočni zid objekta 3 uz crkvu, kao i apsida i južni zid crkve. Tijekom 2019. godine provedena je i LIDAR izmjera širega područja nalazišta.

Gornje Bukovlje (Crkvišće), kasnoantička utvrda i crkva. LIDAR nalazišta.
Izrada: Flycom d.o.o., 2019.

Sjeverozapadno od središta današnjih Gorjana nalaze se ostaci srednjovjekovnog utvrđenog naselja (Gora/Gara). Srednjovjekovno naselje četvrtastog tlocrta, zaštićeno obrambenim zidom, zauzimalo je površinu od oko 12 ha. Vrhunac razvoja doseglo je tijekom 14. i 15. stoljeća. S obzirom na očuvanost urbane strukture naselja, ono je iznimno važno za poznavanje srednjovjekovne obrambene graditeljske baštine i općenito za proučavanje hrvatskoga srednjovjekovlja. Arheološka istraživanja nalazišta provode se od 2017. godine, a 2019. istražena je sonda površine 155 m² na sjeverozapadnom dijelu naselja. Unutar sonde evidentirano je nekoliko zidova koji vjerojatno pripadaju dijelu samostanskog sklopa. Unutar jedne prostorije istražena su četiri kosturna groba, među kojima grob mlađe osobe pokopane s prstenom pečatnjakom od posrebrene bronce s prikazom *Agnus Dei*.

Gorjani. Sonda istražena 2019. godine.
Snimka: M. Mađarić, 2019.

Ostaci benediktinskog samostana sv. Margarete nalaze se u selu Bijela, jugoistočno od Daruvara. Samostan je sagrađen na elipsoidnom brežuljku, okruženom obrambenim jarkom. Poznat je iz pisanih izvora od druge četvrtine 14. stoljeća te je funkcionirao do prve polovice 16. stoljeća. Na sjevernom dijelu brežuljka nalazi se samostanska crkva, a južno od nje prostire se samostanski kompleks. Cijeli brežuljak utvrđen je obrambenim zidom, na jugozapadnom dijelu ojačan dvjema kulama. Sustavna istraživanja provode se od 2012. godine, a 2019. godine istraženo je cijelo svetište i sjeverni dio lađe. Unutar crkve nađeno je osam kosturnih grobova te je konzerviran južni zid lađe. Također je djelomično istražen sjeverni hodnik klaustra, u kojemu su nađeni ostaci izvornog popločenja samostana.

Bijela, ostaci benediktinskog samostana sv. Margarete. Svetište samostanske crkve.
Snimka: V. Gligora, 2019.

Ostaci pavlinskog samostana Svih svetih u Strezi smješteni su nedaleko od mjesta Pavlin Kloštar, sjeverozapadno od Bjelovara. Pavlinski samostan Svih svetih osnovan je 1374. godine zakladnicom Ivana Bisena. Zbog sve snažnijih osmanlijskih napada, pavlini su oko 1540. godine napustili streški samostan te se sklonili u sigurniju Lepoglavu. Nakon kratkotrajne uporabe u vojne svrhe, napušteni je samostan sljedećih stoljeća razgradilo lokalno stanovništvo. Hrvatski restauratorski zavod provodi arheološka istraživanja od 2006. godine, a istraženi dijelovi samostana tamponski su konzervirani. Tijekom 2019. dovršeno je istraživanje samostana te je utvrđena tlocrtna dispozicija vanjskog obrambenog zida. Na temelju podataka prikupljenih dokumentiranjem novoistraženih struktura, dopunjena je postojeća nacrtana dokumentacija.

Pavlin Kloštar (Streza), ostaci pavlinskog samostana Svih svetih. Zapadni dio samostana nakon dovršetka istraživanja 2019. godine. Snimka: Vektra d.o.o., 2019.

Odjel za kopnenu arheologiju – sjedište Juršići

Tijekom 2019. godine djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju – sjedište Juršići (tri konzervatora arheologa, jedan referent za pomoćne poslove) realizirali su 18 programa zaštite arheološke baštine (sustavna, revizijska i zaštitna istraživanja). Sredstvima Ministarstva kulture RH bilo je financirano šest programa. Sufinanciran je jedan projekt koji se realizira u sklopu programa Europske unije „Interreg V-A Slovenija – Hrvatska“ (2014. – 2020.) u iznosu od 82.500 kuna, a sredstvima vanjskih investitora financirana su zaštitna arheološka istraživanja i izrada elaborata na 12 nalazišta.

Realizacija projekata koje je financiralo Ministarstvo kulture RH, usmjerena je na zaštitu ugroženih spomenika kulture koji zahtijevaju sustavni višegodišnji pristup, radi njihove sanacije i obnove. Tijekom 2019. nastavljena su arheološka istraživanja i konzervatorsko-restauratorski radovi na srednjovjekovnim utvrdama Paz i Žminj, na srednjovjekovnoj kuli Turnina kod Rovinja, crkvi sv. Teodora kod Krnice, kao i istraživački i restauratorski radovi na tzv. Rimskom luku u Rijeci, nekadašnjem glavnom ulazu u kompleks kasnoantičkog Tarsatičkog principija. Djelatnici Odjela sudjelovali su i u realizaciji dvaju programa Službe za nepokretnu baštinu: u istraživačkim arheološkim radovima za izradu konzervatorske podloge za palaču Califfi u Rovinju te na kuli u Barbanu.

Brojne aktivnosti Odjela bile su povezane s provedbom međunarodnog projekta *Claustra+* („Prekogranična destinacija kulturnog i zelenog turizma *Claustra Alpium Iuliarum*“), koji se realizira u sklopu programa Europske unije „Interreg V-A Slovenija – Hrvatska“ (2014. – 2020.). Osim Zavoda, u projektu sudjeluju Javni zavod Republike Slovenije za zaštitu kulturne baštine (vodeći partner), Zavod „Ivan Cankar“, Vrhnika, Narodni muzej Slovenije, Javni zavod Republike Slovenije za zaštitu prirode, Primorsko-goranska županija, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja, Prirodoslovni muzej iz Rijeke te Turistička zajednica Kvarnera.

Važan segment rada Odjela su projekti financirani sredstvima vanjskih investitora. Takvi su projekti u pravilu vezani uz zaštitne arheološke radove, odnosno najčešće prethode određenim građevinskim ili infrastrukturnim radovima. Među spomenutim zaštitnim arheološkim radovima izdvajamo istraživanja srednjovjekovnih utvrda Rakalj, Petrapilosa i Čanjevo, kaštela Rota u Momjanu, gradskih zidina u Plominu, ostataka antičke vile u Uvali Blaz kod Raklja i željeznodobnog nalazišta u Bermu. Djelatnike Odjela angažirala je tvrtka Bina Istra d.o.o. u sklopu izgradnje dionice drugog kraka prometnice Istarskog ipsilona, dionice od čvora Rogovići do čvora Vranja, gdje su provedeni arheološki nadzor i probna arheološka sondiranja na dvije lokacije.

U realizaciji navedenih programa, neovisno o tome je li bila riječ o zaštitnim, sustavnim ili revizijskim istraživanjima, izradi nacrtne dokumentacije i tehničkih opisa objekata, ili o nadzoru nad konzervatorsko-restauratorskim i građevinskim radovima, svi su radovi provedeni prema najvišim standardima struke i u skladu s međunarodno priznatim metodama rada.

Neizostavni dio svih arheoloških radova je njihova prezentacija na predavanjima na različitim znanstvenim kongresima, na izložbama te objavljivanjem znanstvenih članaka. Djelatnici Odjela 2019. godine sudjelovali su na nekoliko znanstvenih kongresa, organizirali izložbe te objavili nekoliko znanstvenih radova.

Djelatnost Odjela može se predstaviti na primjeru ovogodišnjih istraživanja srednjovjekovnih utvrda Stari Rakalj i Paz, kule Turnina kod Rovinja, crkve sv. Teodora kod Krnice te željeznodobnog nalazišta Beram.

Utvrda u Pazu nalazi se iznad istoimenog sela, na cesti koja povezuje Boljun i Pazin. U povijesnim izvorima prvi put se spominje potkraj 12. stoljeća pod nazivom *Pas*. Ostaci koji su danas vidljivi na terenu odnose se na pregradnju iz 1570. godine, iako postoje i dijelovi koji bi odgovarali starijim fazama gradnje. Do danas su u originalnoj visini sačuvani glavna kula i južni zid koji se na nju naslanja. Njihova visina iznosi do 12 m. Prema temeljima perimetra utvrde, može se zaključiti da je imala oblik nepravilnog četverokuta (oko 30 x 19 m). Osim zidova kule i palasa, na terenu se mogu razaznati i dijelovi pomoćnih objekata koji su se nalazili unutar prostora utvrde. Cilj arheoloških istraživanja provedenih 2019. godine bilo je definirati prostor (oko 16 x 18 m) u sjevernom dijelu utvrde, da bi se jasnije prepoznale različite faze gradnje. Novim su nalazima potvrđene tri faze razvoja kompleksa od 13. do 17. stoljeća.

Glavnina financijskih sredstava bila je usmjerena na građevinsku sanaciju najugroženijih dijelova objekta. Dosađanjim je radovima statički saniran najugroženiji dio, odnosno južni zid palasa. Prethodnih je godina statička sanacija toga dijela zida najvećim dijelom bila dovršena pa je za ovu godinu ostala obrada vanjske fasade i interijera zapadnoga dijela toga zida te rekonstrukcija prozorskih okvira. Tako je nakon postavljanja skele dovršena završna rekonstrukcija kruništa toga dijela zida. Na četiri velika prozorska otvora koji se nalaze na tom dijelu zida rekonstruirani su djelomično oštećeni rasteretni lukovi, a potom su i ugrađeni prozorski okviri načinjeni po uzoru na istovremene komparativne primjere. Na kraju je zidna ploha obrađena dersanjem i patiniranjem.

Paz, kaštel Paz. Pogled s jugoistoka prije i nakon građevinskih radova 2019. godine. Snimke: J. Višnjić, 2019.

Ostaci kule nalaze se na brdu Turnina, četiri kilometra istočno od Rovinja. Danas se još uvijek mogu vidjeti četiri sačuvane prizemne prostorije kule natkrivene bačvastim svodovima te dio još jedne prostorije na prvom katu, također natkrivene bačvastim svodom. Prema ostacima zidova, kao i prema starim fotografijama koje prikazuju stanje prije 1944. godine, jasno je da se građevina sastojala od središnjeg dijela kvadratnog tlocrta, podijeljenog na četiri prostorije, te izbočenog dijela na jugozapadu kule. Cilj arheoloških istraživanja provedenih 2019. godine bio je daljnje definiranje prostora sjeverno od kule, tj. uz sjeverozapadni kut osnovnog dijela objekta radi definiranja arheoloških struktura koje su prethodnih godina parcijalno istražene na tom dijelu nalazišta. Ovogodišnja su istraživanja obuhvatila prostor dimenzija 10 x 4 m. Pokretni arheološki nalazi dokazuju korištenje pozicije i u ranijem srednjovjekovnom razdoblju, odnosno između 9. i 11. stoljeća. Kompleks kule i okolnih gospodarskih objekata, nakon većih građevinskih preinaka, vrhunac je dosegnuo između 12. i 15. stoljeća.

Glavnina financijskih sredstava usmjerena je na građevinsku sanaciju najugroženijih dijelova objekta. Građevinski radovi obavljali su se na zidovima dviju južnih prostorija prizemlja i prvog kata kule te na vanjskim licima dogradnje kule na zapadu objekta. Osim toga, radovima su bili obuhvaćeni i zidovi pomoćnih gospodarskih objekata sjevernije od kule, koji su pronađeni u arheološkim istraživanjima.

Rovinj (Turnina), srednjovjekovna kula. Pogled s jugoistoka prije i nakon radova 2019. godine. Snimke: J. Višnjić, 2018. i 2019.

Stari Rakalj nalazi se na povišenom platou istaknutog brežuljka iznad Raškog kanala. Budući da dominira okolnim prostorom, s njega se dobro kontrolira ulazak u kanal i plovidbeni put Kvarnerom. Upravo je to jedan od razloga stalne naseljenosti od prapovijesne gradine do srednjovjekovnog kaštela. Na najvišem platou evidentiran je sloj koji pripada kasnom eneolitiku i ranom brončanom dobu, odnosno cetinskoj kulturi. Evidentiran je intaktni kulturni sloj, na nekim mjestima i deblji od 0,5 m, koji pripada razdoblju željeznog doba Istre, unutar kojega su prikupljeni mnogobrojni keramički ulomci karakteristični za histarsku kulturnu grupu. Uz pokretni arheološki materijal, dokumentirani su i ostaci bedema i kuća iz prapovijesnog horizonta, i ranobrončanodobnog i željeznodobnog. Ujedno je ovogodišnjim radovima definiran južni kut kaštela, a istražena je gotovo polovica najvišega platoa. Istraženi su ostaci zidova iz više faza gradnje kaštela, koji uključuju zidove bedema i stambenog dijela. U sondi istočno od najvišeg dijela bedema utvrđeno je više struktura i zidova koji potvrđuju postojanje naselja i na tom dijelu nalazišta. Uz navedenu arhitekturu, u srednjovjekovnim slojevima prikupljeno je mnogo pokretnog arheološkog materijala (keramika, kosti, metal, staklo) koji se okvirno mogu datirati u razdoblje od 12. do 16. stoljeća. Valja izdvojiti srednjovjekovni novac s kraja 16. i početka 17. stoljeća, kojim se može potvrditi nastavak života na nalazištu i tijekom ranog novog vijeka. Navedeni će nalazi, uz rezultate radiokarbonske analize, dati nove podatke kojima će se rasvijetliti kronološki okvir života na prapovijesnom, ali i na srednjovjekovnom lokalitetu u Raklju.

Rakalj, utvrda Stari Rakalj. Pogled nakon istraživanja 2019. godine.
Snimka: V. Gligora, 2019.

Ostaci crkve sv. Tudora ili Teodora nalaze se na granici katastarskih općina Rakalj i Krnica; oni su najviša točka okolnoga područja. Danas su na tom nalazištu vidljivi ostaci zidova crkve s polukružnom apsidom (oko 18 x 8 m ukupne površine od oko 140 m²). Arheološka istraživanja počela su 2018. godine i nastavljena su u 2019. godini.

S prostora crkve sv. Teodora potječe više natpisa, odnosno zavjetnih žrtvenika posvećenih jedinom muškom histarskom božanstvu – Melosoku (lat. *Melosocus*). Istraživanja u 2019. godini bila su usmjerena na apsidu s vanjske strane, unutrašnjost crkve te dio groblja ispred ulaza u crkvu. Stoga su istražene tri sonde ukupne površine oko 60 m². U unutrašnjosti crkve definiran je pod od kamenih ploča. Ispred pročelja crkve istraženo je osam grobova s kosturnim ukopima, a dva su istražena s vanjske strane apside. U istraženim slojevima pronađen je pokretni arheološki materijal (keramika, kosti, metal, staklo). Zahvaljujući tim istraživanjima obogaćene su spoznaje o gabaritima i fazama gradnje crkve sv. Teodora, kao i spoznaje o korištenju okolnog prostora kao groblja te o horizontu koji je prethodio gradnji crkve, a pripada razdoblju kasne antike.

Krnica, crkva sv. Teodora. Pogled nakon istraživanja 2019. godine.
Snimka: V. Gligora, 2019.

Tijekom rujna 2019. godine nastavljena su arheološka istraživanja na željeznodobnom arheološkom nalazištu na južnim padinama brežuljka na kojemu je smješteno naselje Beram. Današnje naselje nastalo je na mjestu prapovijesne gradine, o čemu svjedoče brojni arheološki nalazi i prapovijesna žarna nekropola u podnožju brežuljka. Istraživanja provedena 2019. godine nastavak su onih koje je Hrvatski restauratorski zavod proveo 2013., 2017. i 2018. godine na toj parceli. Ovogodišnja istraživanja potvrdila su da su se objekti pružali i dalje prema istoku, što je potkrijepljeno novim nalazima sačuvanih segmenata glinenih podnica. Ujedno su otkrivena i tri žarna ukopa. Tipološki i datacijski pripadaju najbrojnijoj skupini grobova istraženih na beramskoj nekropoli. Istraživanjem takvog nalazišta, s današnjim metodama i tehnikama te primjenom dostupnih znanstvenih metoda dokumentacije i analize arheoloških nalaza, otvaraju se dobre perspektive za razumijevanje načina života i funkcioniranje društvenih zajednica na samom početku željeznog doba u Istri.

Beram, željeznodobna nekropola. Sonda 5 nakon arheoloških istraživanja 2019. godine. Snimka: T. Percan, 2019.

Odjel za podvodnu arheologiju

Tijekom 2019. godine djelatnici Odjela za podvodnu arheologiju (jedan arheolog savjetnik, tri viša konzervatora arheologa, dva konzervatora arheologa i jedan konzervator tehničar) realizirali su 14 programa zaštite arheološke baštine (rekognosciranja i zaštitna istraživanja). Sredstvima Ministarstva kulture RH financirano je devet programa, od čega su jedan program sufinancirali JU NP Mljet i PP Lastovsko otočje te je osigurana donacija Turističke zajednice Visa i HEP-a.

Prema nalogu Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH, naknadno je u programsku djelatnost Službe uvršten jedan program.

Programima čiju je realizaciju financiralo Ministarstvo kulture RH bila su obuhvaćena zaštitna, sustavna i probna arheološka istraživanja. Podvodna istraživanja usmjerena su na višegodišnje radove rekognosciranja istraživanja podmorja i kopnenih voda na području Primorsko-goranske, Zadarske, Šibensko-kninske, Splitsko-dalmatinske, Dubrovačko-neretvanske i Karlovačke županije.

Riječ je o programima: o. Ilovik, antički brodolom; o. Premuda, olupina ratnog broda „Szent Istvan“; Šibenik, Tvrđava sv. Nikole - podmorje; Splitsko-dalmatinska županija, podmorje; o. Palagruža, pličina Pupak; o. Vis, podmorje - olupina ratnog broda „Re d'Italia“; Dubrovačko-neretvanska županija, podmorje o. Mljet, pličina Sv. Pavao, novovjekovni brodolom; i Vinkovci-Karlovac, arheološko istraživanje u kopnenim vodama - Kamensko, r. Kupa, rimski brodolom. Većina navedenih programa provodi se u kontinuitetu.

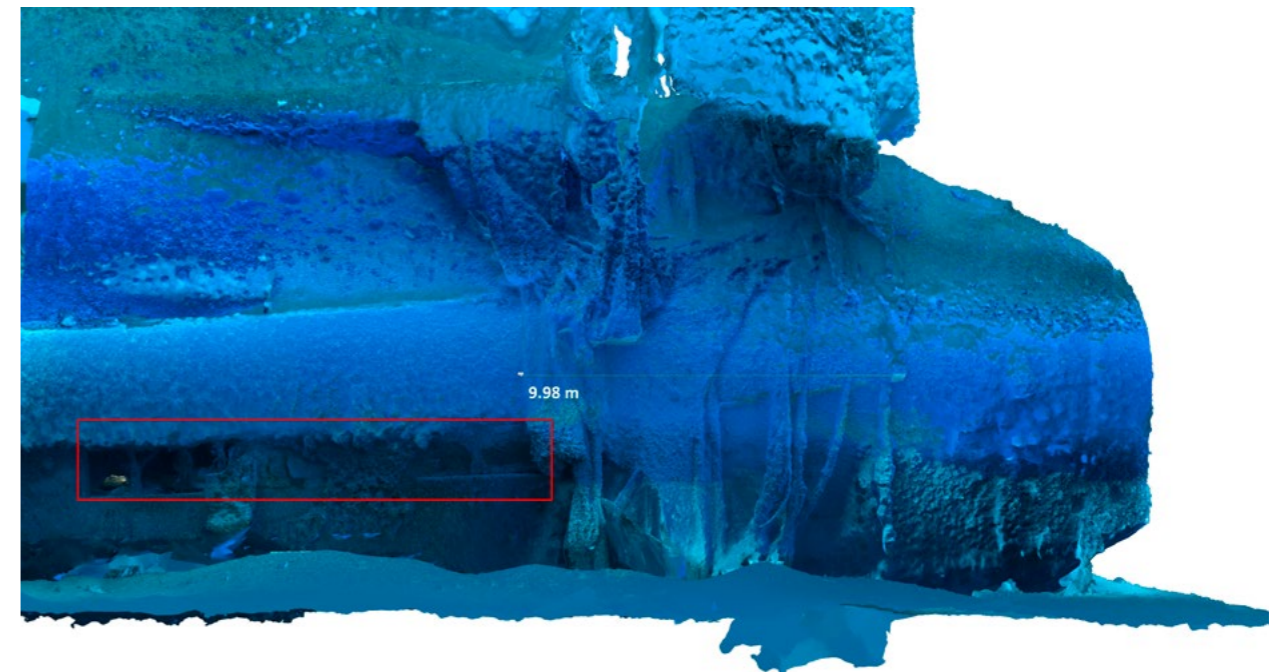
Jedan od segmenata rada Odjela za podvodnu arheologiju su i projekti koje financiraju vanjski investitori. Tijekom 2019. godine realizirana su tri takva programa; jedan je proveden u suradnji s Ministarstvom unutarnjih poslova RH, Lošinjskim muzejom i Sveučilištem u Marseilleu (Aix Marseille University, Centre Camille Jullian – Centre national de la recherche scientifique).

Odjel za podvodnu arheologiju također je sudjelovao, kao partner, u realizaciji i uspješnom dovršetku projekta „Arheološki park Vižula“.

Dosadašnji rezultati istraživanja predstavljeni su stručnim predavanjima na više kongresa, savjetovanja i izložbi te su objavljeni u stručnim i znanstvenim radovima u domaćoj i stranoj periodici.

Djelatnost Odjela može se predstaviti na primjeru ovogodišnjih istraživanja olupine austrougarskog bojnog broda „S.M.S. Szent István“, šibenske Tvrđave sv. Nikole, novovjekovnog brodoloma kod otočića Stambedar te rekognosciranja rijeke Kupe i njezinih pritoka.

Ovogodišnje zaštitno arheološko istraživanje olupine austrougarskog bojnog broda „S.M.S. Szent István“ provedeno je u suradnji s Ronilačkim centrom Specijalne policije u Malom Lošinj. Brod je potonuo osam nautičkih milja jugozapadno od otoka Premude 9. lipnja 1918. Cilj ovogodišnjega istraživanja bilo je vađenje dostupnih pokretnih nalaza te što bolje dokumentiranje zatečenog stanja olupine i novonastalih oštećenja na trupu broda koja su primijećena još 2018. godine. Do oštećenja je najvjerojatnije došlo zbog naprezanja kojima je izložen krmeni segment olupine, a izazvana su položajem olupine na dnu (okrenuta je naopako). Desni je bok zbog težine materijala i oslonca na topovske cijevi ukopan u morsko dno i ima čvrst oslonac, za razliku od lijevog boka. Takav položaj dovodi do torzijskog opterećenja na olupinu, što rezultira pucanjem olupine i otvaranjem otvora na mjestu najvećega naprezanja, tj. na desnom boku broda blizu dna. Nova oštećenja omogućila su jednostavan ulaz u krmeni dio te izradu fotografske i videodokumentacije primjenom suvremenih metoda skeniranja. Podaci su prikupljeni akustičkim i optičkim sustavima koji imaju potencijal stvaranja višestruko rezolucijskog 3D modela nalazišta koji će preko VR sustava biti dostupan široj javnosti, ali i istraživačima. Za prikupljanje podataka korišteno je autonomno površinsko vozilo PlaDyBath opremljeno *multibeam* sonarom, pratećim navigacijskim sustavom i GPS antenom, razvijeno na zagrebačkom Fakultetu elektrotehnike i računarstva. Tehnikom fotogrametrije izrađen je i 3D model olupine. Dobiveni modeli poslužit će za uspješniji nadzor propadanja olupine (posebno krmenog dijela) u budućnosti. Zahvaljujući ovogodišnjoj dokumentaciji olupine i okolnog područja *side-scan* sonarom, dobivene su preciznije lokacije preostalih pokretnih nalaza koji su pali iz olupine, što će u budućnosti omogućiti sigurniji pristup nalazima i njihovo vađenje.

Otok Premuda, olupina ratnog broda „Szent István“. Pogled na bočna oštećenja.
Izrada: Palm tree, 2019.

Otok Premuda, olupina ratnog broda „Szent István“. Arheološki nalazi vidljivi kroz novonastalo oštećenje na lijevom boku olupine.
Snimka: D. Frka, 2019.

Šibenik, Tvrđava sv. Nikole, podmorje. Rekognosciranje podmorja između rta Cipac i rta Debeli sa sjeverne strane Kanala sv. Ante. Snimka: M. Kaleb, 2019.

i imao ulogu nadzorne točke. Nalazi amfora iz 2./1. stoljeća pr. n. e. do kasnoantičkih (4. - 6. stoljeće) te bizantskih i ranosrednjovjekovnih (7. - 9. stoljeće), potvrđuju da je pozicija bila jednako važna i u kasnijim razdobljima. Od srednjovjekovnih i novovjekovnih nalaza najzastupljenije je stolno i kuhinjsko keramičko posuđe. Položaj otočića Ljuljevca i hridi Ročni bio je važna strateška točka za nadzor Kanala sv. Ante u svim povijesnim razdobljima.

Tvrđava sv. Nikole, sagrađena u 16. stoljeću na ulazu u Kanal sv. Ante, jedna je od najvažnijih pomorskih utvrda na našoj obali. Godine 2017. upisana je na UNESCO-ov Popis svjetske baštine. S obzirom na povijesnu važnost i istaknut položaj nad morem, u 2019. provedeno je arheološko rekognosciranje kompletnog podmorja oko tvrđave, u suradnji s Međunarodnim centrom za podvodnu arheologiju u Zadru. Tvrđava je s južne strane povezana s otočićem Škojićem i proteže se duž otoka Ljuljevca s vrhom okrenutim prema suprotnoj strani kanala, dok istočno od tvrđave dominira hrid Ročni. Pregledano je kompletno podmorje oko otočića Škojića i Ljuljevca te oko hridi Ročni, kao i podmorje oko Jadrije na suprotnoj strani kanala do dubine od 45 metara. Pronađeni su ostaci arheoloških nalaza iz prapovijesnog, antičkog, srednjovjekovnog i novovjekovnog razdoblja te recenčni otpad. Uz sjeverni vrh tvrđave pronađeno je više sidara iz raznih povijesnih razdoblja, a uz istočnu fasadu pronađeni su brojni odbaćeni arhitektonski elementi. Na platou južno od hridi Ročni pronađeni su ostaci suhozidne strukture i ulomci prapovijesne keramike. Plato se nalazi na dubini od 1,5 do 2 m, pa se može zaključiti da je u vrijeme naseljavanja bio dio kopna

Nalazište, odnosno brodolom kod otočića Stambedar u akvatoriju Paklenih otoka poznat je još od 1986. godine, ali nikad nije istraživao. Temeljem informacije da se nalazište devastira, 2018. proveden je stručni uviđaj. S obzirom na to da su na nalazištu bili vidljivi tragovi devastacije, odlučeno je da se u 2019. godini provede manje zaštitno istraživanje. Tijekom ovogodišnje kampanje, na istočnoj stani nalazišta, otvorene su dvije arheološke sonde (2 x 2 m). Pronađen je inventar karakterističan za brodolome iz 17. stoljeća: tri velika željezna sidra, šest željeznih topova, ulomci staklenih čaša, više primjeraka keramičkog posuđa tipa majolika te brojni predmeti povezani s naoružanjem broda. Željezni topovi mogu se podijeliti u dvije skupine: topovi 1 i 2 su lijevani te imaju sustav punjenja sprijeda, dok su topovi 3, 4, 5 i 6 izrađeni od kovanog željeza i imaju sustav punjenja straga. S nalazišta je prikupljen i jedan raritetan nalaz - brodsko zvono izrađeno od lijevane bronce. Zvona se na brodolomima iznimno rijetko pronalaze. Do sada su dokumentirana tek tri brodska zvona u vodama Republike Hrvatske.

Otok Stambedar, novovjekovni brodolom. Brončano brodsko zvono. Snimka: J. Macura, 2019.

Ovogodišnje arheološko rekognosciranje rijeke Kupe i njezinih pritoka provedeno je u suradnji s kolegama sa sveučilišta Aix Marseille (Centre Camille Jullian – Centre national de la recherche scientifique). Prva pregledana lokacija je Donji Vratak na rijeci Korani, između Gornjeg Šćulca i Luketića, gdje se uz obalu rijeke Korane nalazi kameni poklopac sarkofaga. Tu se sredinom devedesetih godina 20. stoljeća nalazio još jedan poklopac; jedna njegova polovica izložena je u Starom gradu Bariloviću, a druga u parku u Dugoj Resi. Nakon uklanjanja riječnog raslinja i sloja mulja iznad poklopca, fotografski je dokumentirana površina dna u svrhu izrade 3D modela. Druga pregledana lokacija uzvodno je od sela Zorkovac Kapela, na lijevoj obali Kupe, između sela Krašić i Treščerovac. Uz obalu rijeke Kupe nalazi se gradinsko utvrđenje čiji je zapadni dio uništen erozijom pa se sad strmo spušta prema rijeci. S njegove istočne i južne strane proteže se duboki potok, a na najvišem dijelu vidljiva su dva prstena zemljanih bedema. Ronilačkim pregledom pronađena je jedna arhitektonska profilacija od mekšeg kamena (pješčenjaka), no djelomično je erodirana i uništena riječnom strujom. Nizvodno je pronađena skupina metalnih nalaza.

Rijeka Korana, poklopac sarkofaga i arhitektonska profilacija.
Snimka: K. Zubčić, 2019.

Odjel za restauriranje arheoloških nalaza i Odsjek za restauriranje arheološkog metala i stakla

Tijekom 2019. godine djelatnici Odjela za restauriranje arheoloških nalaza (dva konzervatora-restauratora, jedan djelatnik na stručnom osposobljavanju za rad bez zasnivanja radnog odnosa) i Odsjeka za restauriranje arheološkog metala i stakla (jedan restaurator majstor i jedan restaurator tehničar) sudjelovali su u realizaciji konzerviranja i restauriranja arheoloških nalaza (predmeti od metala, keramike, stakla, kamena, žbuke i organskih materijala) na 27 programa. Konzervatorsko-restauratorski radovi obavljali su se na 2277 predmeta, a potpuno su završeni na 1828 predmeta. Budući da su za neke predmete potrebni dugotrajni radovi (prije svega zbog kemijskih procesa koji u nekim slučajevima traju i godinu dana), oni još traju na 449 predmeta.

Sredstvima Ministarstva kulture RH bila su financirana dva programa: Zvonimirovo, Veliko polje i Jalžabet, Bistričak. Konzervatorsko-restauratorski radovi provodili su se na 457 predmeta (383 metalna, 11 keramičkih i 63 predmeta od ostalih materijala). Na 390 predmeta radovi su potpuno završeni, dok su na 67 radovi još u tijeku.

Primarna djelatnost Odjela je konzerviranje nalaza pronađenih tijekom realizacije redovitih programa Službe za arheološku baštinu Hrvatskog restauratorskog zavoda, a ove su se godine konzervatorsko-restauratorski radovi obavljali na 1313 predmeta s 20 nalazišta. Radovi su posve završeni na 931 nalazu, dok su na 382 nalaza radovi još u tijeku.

Pet programa financirano je sredstvima vanjskih investitora. Za Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja u Rijeci konzervirani su i restaurirani keramički predmeti s nalazišta Kastav, za Dubrovačke muzeje 500 komada srebrnih denarića s nalazišta Na Andriji, a za Muzej Brodskog Posavlja dovršeni su radovi na drvenom monoksilu. Prema ugovoru s Arheološkim muzejom Split, nastavljeni su radovi na brončanom topu iz Viške uvale, a prema ugovoru s Hrvatskom gospodarskom komorom, obavljani su konzervatorsko-restauratorski radovi na svečanom mesinganom lancu s medaljonima. U sklopu navedenih programa konzervirano je i restaurirano 507 predmeta. Svi su radovi provedeni prema najsuvremenijim standardima konzervatorsko-restauratorske struke.

Djelatnost Odjela može se predstaviti na primjeru ovogodišnjih radova na keramičkim i metalnim predmetima s nalazišta Jalžabet, Bistričak, Brinje, Stari grad Sokolac, Sveti Martin na Muri, Vižula te o. Mljet, pličina Sv. Pavao.

Arheološki park Vižula. Brončana aplika.
Snimka: J. Škudar, 2019.

U sklopu višegodišnjeg programa „Arheološki park Vižula“ obavljani su i konzervatorsko-restauratorski radovi na 123 metalna predmeta. Među njima je pet olovnih nalaza, dok su ostali načinjeni od bronce ili bakrene legure. Najviše je primjeraka antičkog novca (87 komada), slijedi nakit i dijelovi nošnje, ukrasni čavli i zakovice te igle.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na predmetima s arheološkog nalazišta Jalžabet počeli su 2018. godine u suradnji s Institutom za arheologiju iz Zagreba u sklopu Interreg projekta „Danube Transitional Programme Iron-Age-Danube“. Nalazi pripadaju starijem željeznom dobu, a potječu iz grobnih tumula. Obrađeno je 398 predmeta od metala, kosti, jantara i drva, a radovi su dovršeni na 343 predmeta. Najviše je željeznih nalaza, među kojima su i dijelovi oklopa, strelice te okovi drvene škrinje.

Jalžabet, Bistričak. Dijelovi željeznog oklopa.
Snimka: J. Škudar, 2019.

Brinje, Stari grad Sokolac. Koplje.
Snimka: J. Škudar, 2019.

Predmeti s arheološkog nalazišta Brinje, Stari grad Sokolac, obrađuju se od 2014. godine kad su počela arheološka istraživanja. Konzervatorsko-restauratorski radovi obavljani su na 55 nalaza. Na 49 željeznih predmeta (razni uporabni predmeti, oružje i oruđe datirani u srednji i novi vijek) dovršeni su radovi nakon jednogodišnjeg procesa desalinizacije. Dvršeni su radovi i na šest staklenih nalaza (ulomci posuda i vitraja).

Konzervatorsko-restauratorski radovi na nalazima iz Svetog Martina na Muri počeli su 2015. godine. U 2019. godini restaurirano je 40 predmeta, od čega tri keramička, jedan stakleni, devet brončanih i 27 željeznih. Među keramičkim predmetima dva su imala potrebne elemente za rekonstrukciju, dok je treći konsolidiran. Među brončanim predmetima osam je primjeraka novca i jedan ulomak fibule. Željezni su predmeti (čavli, okovi, pojasna kopča, ulomci igle, stilusa, britve, potkove te ručka vjedra) desalinizirani te su 2019. na njima završeni konzervatorsko-restauratorski radovi. Očišćena je i jedna *melonen* perla izrađena od mješavine gline, pijeska, natrijeva karbonata i bakrenog oksida s vodom.

Sveti Martin na Muri. Keramička urna i tanjur.
Snimke: J. Škudar i N. Oštarijaš, 2019.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na nalazima pronađenima tijekom podvodnih arheoloških istraživanja pličine Sv. Pavao kod otoka Mljeta počeli su 2014. godine. U ovogodišnjim je radovima obrađeno 57 nalaza, od čega 45 keramičkih i 12 staklenih. Među keramičkim nalazima više od polovice predmeta imalo je sve elemente potrebne za rekonstrukciju pa je rekonstruirano čak 20 tanjura te po jedna zdjela, pladanj i boca. Ostali su ulomci očišćeni, polijepljeni i konsolidirani.

Otok Mljet, pličina Sv. Pavao. Keramička boca i keramički tanjur. Snimke: J. Škudar i P. Gamulin, 2019.

NEPOKRETNOST KULTURNA BAŠTINA

Programi na nepokretnim kulturnim dobrima provode se u Službi za nepokretnu kulturnu baštinu unutar četiri odjela (Odjel za graditeljsko naslijeđe, Odjel za zidno slikarstvo i mozaik, Odjel za kamenu plastiku i Odjel za štuko) i jednog odsjeka (Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne kulturne baštine).

Neovisno o administrativnoj organizaciji Hrvatskog restauratorskog zavoda, u Službi za nepokretnu baštinu objedinjeno je stručno praćenje programa zaštite i očuvanja nepokretnih kulturnih dobara svih ustrojstvenih jedinica Zavoda koje obavljaju poslove na nepokretnoj kulturnoj baštini.

U sklopu djelatnosti Službe, prema potrebi se angažiraju i vanjski suradnici s područja zaštite i očuvanja kulturnih dobara koja nisu obuhvaćena ustrojem Zavoda, a nužna su za cjelovitu provedbu programa.

Izvođenje radova na nepokretnim kulturnim dobrima provodi se prema usvojenoj stručnoj metodologiji. Prethode im arhivska, konstruktivna te konzervatorsko-restauratorska i/ili arheološka istraživanja. Prema vrsti istraživanja angažiraju se stručni djelatnici unutar i izvan Zavoda; nakon toga se rezultati provedenih istraživanja sažimaju u elaboratu konzervatorskih istraživanja s valorizacijom, prijedlogom prezentacije te prijedlogom smjernica za obnovu. Nakon što elaborat verificira nadležno tijelo, pristupa se izradi tehničke dokumentacije: idejnom, glavnom ili izvedbenom projektu ili izvođenju konzervatorsko-restauratorskih radova.

Programi zaštitnih radova na nepokretnim kulturnim dobrima većinom su višegodišnji, zbog složenosti i opsežnosti, brojnosti faza radova i specifičnosti konzervatorsko-restauratorskih postupaka; stoga su 2019. godine u velikoj mjeri nastavljeni projekti započeti prethodnih godina.

U 2019. godini, prema Ugovoru o osiguranju sredstava za rad (koji se odnosi na osnivača), planirana je realizacija 77 programa na nepokretnoj kulturnoj baštini, uključujući i dodatni program evidencije stanja i izrade troškovnika. Zbog nemogućnosti provedbe planiranih aktivnosti, tri programa nisu provedena, a osigurana sredstva preraspodijeljena su na ostale programske aktivnosti, koje su predložene i usvojene na sjednicama Upravnog vijeća Zavoda. Prema nalogu Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH, naknadno je u programsku djelatnost Službe uvršten jedan program.

S odjelima i odsjecima koji provode programe na nepokretnoj baštini unutar Službe za odjele izvan Zagreba 1 i Službe za odjele izvan Zagreba 2, ukupno je sredstvima koja je osigurao osnivač provedeno 75 programa.

Osim sredstava za radove koja je osiguralo Ministarstvo kulture RH, sredstva su za niz programa osigurala tijela lokalne i područne samouprave (županije, gradovi, općine i dr.), administrativne crkvene jedinice, javne ustanove i zavodi, muzeji, kazališta te drugi naručitelji. S vanjskim je investitorima 2019. godine sklopljeno 17 ugovora.

Odjel za graditeljsko naslijeđe

Odjel za graditeljsko naslijeđe ustrojen je 1. kolovoza 2017. ponovnim spajanjem Odjela za interventni pristup graditeljskom naslijeđu i Odjela za integralni pristup graditeljskom naslijeđu. U Odjelu za graditeljsko naslijeđe radilo je devet djelatnika zaposlenih na neodređeno vrijeme (šest diplomiranih ovlaštenih inženjera arhitekture, jedan diplomirani inženjer arhitekture, jedan diplomirani inženjer građevine - ovlašten voditelj građenja te jedan arhitektonski tehničar). Djelatnost Odjela za graditeljsko naslijeđe objedinjuje provođenje svih faza programa zaštite i očuvanja kulturne baštine na području graditeljskog naslijeđa i arhitektonske struke.

Djelatnici Odjela organiziraju provedbu programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara, pri čemu sudjeluju u pripremi i provođenju postupaka javne nabave, izrađuju arhitektonske snimke postojećeg stanja povijesnih građevina, sudjeluju u konzervatorsko-restauratorskim istraživanjima i izradi konzervatorskih elaborata te izrađuju projektne dokumentacije za obnovu graditeljske baštine. Ovlašteni inženjeri arhitekture (pritom se podrazumijevaju propisi koji uređuju građenje) koordiniraju i provode stručni i projektantski nadzor nad izvedbom radova u sklopu provedbe programa Odjela i drugih ustrojstvenih jedinica Zavoda. Koordinacija i obavljanje stručnog nadzora nad radovima uključuje pažljivo pregledavanje svih dokumenata koji se odnose na gradilište i obračun radova te organizaciju primopredaje i obračuna izvedenih radova. Nakon završetka konzervatorsko-restauratorskih i građevinsko-tehničkih radova, izrađuju se stručna izvješća o realizaciji programa. Djelatnici Odjela za graditeljsko naslijeđe organiziraju i vode radove na investicijskom održavanju svih lokacija na kojima djeluje Hrvatski restauratorski zavod.

Složenost poslova na obnovi graditeljskog naslijeđa koje obavlja Odjel, manifestira se i u međusobnom koordiniranju različitih konzervatorsko-restauratorskih radova koje izvodi više službi i odjela Zavoda, kao i u koordiniranju s radovima drugih sudionika u obnovi. Poslove koordiniranja djelatnici Odjela obavljali su tijekom izvođenja radova na katedrali sv. Jakova u Šibeniku, na Dvorani „Ban Jelačić“ u Banskim dvorima te na obnovi upravne zgrade bivše tvornice „Rikard Benčić“ u Rijeci.

Program rada Odjela od početka 2019. godine uključivao je 29 programa zaštite i očuvanja nepokretnih kulturnih dobara koje je financiralo Ministarstvo kulture RH. Ti su programi nastavak prije započetih radova koji se u kontinuitetu provode u višegodišnjem razdoblju, a uključuju već opisane karakteristične poslove Odjela na zaštiti i očuvanju kulturne baštine.

U nastavku programa iz prethodne godine počeli su radovi na sveobuhvatnoj obnovi zvonika Eufrazijeve bazilike u Poreču.

U ljekarni franjevačkog samostana i crkve sv. Ivana Krstitelja u Varaždinu nastavljena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja i građevinski radovi.

U nastavku višegodišnjeg programa obnove izrađena je projektne dokumentacija te su izvedeni radovi sanacije zidova Staroga grada Barilovića. Na središnjoj kuli Staroga grada Garića izvedeni su radovi pokrivanja jugoistočne i sjeveroistočne krovne plohe krova ariševom šindrom, a izvedena je i gromobranska instalacija. Rekonstrukcijom krovništa nad južnim i sjevernim krilom nastavljeni su radovi na obnovi krova cinktora crkve sv. Jurja u Lopatincu. U vili Prekrižje (vila Weiss) u sklopu rezidencijalnog kompleksa s park-šumom na Pantovčaku u Zagrebu, izvedeni su radovi na sanaciji terase. Na južnom i istočnom pročelju te zabatnom zidu lađe crkve sv. Martina u Martinšćini izvedeni su popravci žbuke i ličenje. Obavljeni su pripremni i preventivni konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama na pročelju i unutrašnjosti crkve te radovi na kamenoj plastici prozora južnog pročelja crkve. U unutrašnjosti zvonika sanirana je loža za zvona. U nastavku sustavne sanacije zidane konstrukcije crkve Majke Božje Jeruzalemske u Trškom Vrh, ugradnjom proizvoda od karbonskih vlakana i proširanjem sidrima od inok-

sa, sanirane su pukotine trijumfalnog luka te pojasnica i dijelova svoda svetišta. Radovi su izvedeni uz nadzor djelatnika Odjela za zidno slikarstvo i mozaik prema prethodno izrađenoj projektnoj dokumentaciji. Na crkvi sv. Benedikta u Hrastovljanu počela je, prema postojećoj projektnoj dokumentaciji, faksimilska rekonstrukcija sakristije. U nastavku prošlogodišnjih radova rekonstrukcije kontrafora i sanacije pukotina na zapadnom i južnom zidu lađe, na crkvi sv. Marije Magdalene u Zrinu, zidanjem su povezani jugozapadni ugao lađe, kontrafori i istočni dio južnog pročelja. Nadalje, 2019. godine izvedena je jedna od planiranih faza konstruktivne sanacije Vrtlareve kuće u perivoju dvorca Opeka u Marčanu. Na crkvi sv. Katarine u Vodnjanu izvedena je statička sanacija zidova i zamijenjeno je krovnište. Zatečeno ostakljenje prozora zamijenjeno je sigurnosnim višeslojnim staklom ugrađenim tako da omogućiti stalno prozračivanje crkve. Izvedenim radovima dovršena je faza radova u nadležnosti Odjela. Na ostacima crkve i pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Mikleuški izvedeni su pripremni građevinski radovi za ugradnju restauriranih kamenih elemenata donjeg dijela i sjedala sedilije i portala na izvorne pozicije. Istočni dio južnog zida svetišta rekonstruiran je do visine ugrađenih profiliranih dijelova arhitekture, a zapadni dio južnog zida je konsolidiran i saniran. Program je proveden u suradnji s Odjelom za kamenu plastiku. Građevinski radovi izvedeni na Starom gradu Jelengradu u Velikoj Ludini obuhvatili su uređenje dijela unutaršnjeg prostora između zapadne kule i objekta sa svodovima. Djelatnici Odjela za kopnenu arheologiju proveli su arheološko istraživanje zapadne polovice staroga grada. Dvršeni su radovi na sanaciji zidova baterijske kule Staroga grada Kostela (prezidanje dijela postojećih zidova i zidanje urušenih dijelova lica zida, čišćenje i ponovno zapunjavanje sljubnica vapnenim mortom).

U suradnji s Odjelom za zidno slikarstvo i mozaik, izvedena je zaokružena faza konzervatorsko-restauratorskih radova na zidnim slikama crkve Sv. Križa u Križovljanu. Višegodišnji zaštitni radovi na crkvi sv. Jeronima u Štrigovi nastavljeni su konzervatorsko-restauratorskim radovima na kamenim okvirima sjevernog i južnog portala i ulaza u sakristiju te nivelacijom terena oko crkve. Nakon arheoloških istraživanja provedenih s vanjske strane četverokutne kule u sklopu crkve sv. Nikole, palače Loredan, Malih i Velikih vrata u Barbanu, izvedeni su radovi građevinske sanacije dijela vanjskog plašta istočnog zida kule. Program je proveden u suradnji sa Službom za arheološku baštinu. Nastavak revizijskih arheoloških istraživanja te radova konzerviranja i rekonstrukcije zidne mase ostataka benediktinske opatije sv. Mihovila arkandela na Rudini također se provodi u suradnji s djelatnicima Odjela za kopnenu arheologiju. U 2019. godini u cijelosti je uređen prostor crkve te pristup za posjetitelje.

Posebno mjesto među programima Odjela koje financira Ministarstvo kulture RH, zauzimaju oni u sklopu kojih je dovršena zaokružena faza radova ili čija je realizacija dovršena nakon višegodišnje provedbe.

Radovima u 2019. godini dovršena je zamjena krovne i međukatne konstrukcije župne kuće u sklopu zaštićene ruralne cjeline naselja Škrip na otoku Braču. Zamjenom krovišta završen je dio radova na ukupnoj obnovi župne kuće i njezinoj prenamjeni u prostore Muzeja otoka Brača, čime je okončano sudjelovanje Zavoda u navedenom projektu.

Škrip, župna kuća. Pogled na krov prije i nakon radova.
Snimke: R. Miljević i I. Marinković, 2019.

Na sjevernom i južnom pročelju kapele sv. Petra i Pavla u Novom Mjestu izvedena je konsolidacija zida te injektiranja šupljina i žbukanje. Pročelja su prebijeljena, a bifora na glavnom pročelju ostakljena je vitrajem s romboidnim uzorkom u prozirnrom staklu.

Novo Mjesto, crkva sv. Petra i Pavla. Pogled sa sjeveroistoka prije i nakon izvođenja radova.
Snimke: I. Srša, 1987. i J. Kliska, 2019.

Stari grad Sokolac jedan je od važnijih sačuvanih plemićkih gradova u Hrvatskoj, sjedište krčkih knezova. Obnova brinjskog Sokolca i kapele Svetog Trojstva kontinuirano traje od šezdesetih godina prošloga stoljeća, a od 1984. godine vođenje radova preuzima Restauratorski zavod Hrvatske (od 1997. godine Hrvatski restauratorski zavod). Uz konzervatorsko-restauratorska i arheološka istraživanja te izradu dokumentacije, sredstvima Ministarstva kulture RH, u suradnji s Konzervatorskim odjelom u Gospiću i Općinom Brinje, u kontinuitetu se izvode zahtjevni građevinski i konzervatorsko-restauratorski radovi. U 2019. godini dovršena je sanacija konstrukcije frankopanske kule Staroga grada Sokolca u Brinju, ali i konzervatorsko-restauratorski radovi na dijelu pokretnog inventara kapele Sv. Trojstva. Dovršena faza radova predstavljena je javnosti.

Brinje, Stari grad Sokolac. Pogled na kapelu Sv. Trojstva i frankopansku kulu s juga prije i nakon radova. Snimke: J. Kliska, 2009. i 2019.

U 2019. godini dovršena je ukupna obnova crkve sv. Oca Nikolaja u Čukovcu pokraj Ludbrega. Nakon radova podtemeljenja, sanacije zidane konstrukcije, zamjene lukovice i uređenja pročelja zvonika te zamjene krovišta i gromobranske instalacije crkve, dovršenih programima zaštitnih radova u prethodnim fazama realizacije, radovi izvedeni u 2019. godini obuhvatili su sanaciju zidane konstrukcije crkve injektiranjem i prošivanjem izraženih pukotina i dilatacija ukrižanim sidrima od inoksa, obijanje oštećenih dijelova žbuke s pročelja i u unutrašnjosti crkve te ponovno žbukanje i bojenje. Prozorska stolarija zamijenjena je po uzoru na zatečenu.

Čukovec, crkva sv. oca Nikolaja. Pogled s jugoistoka prije i nakon završetka radova. Snimke: J. Kliska, 2018. i J. Škudar, 2019.

Obnovom pročelja crkve sv. Ivana Krstitelja u Kloštar Ivaniću završen je dugogodišnji program Odjela. Crkva sv. Ivana Krstitelja u Kloštar Ivaniću jedna je od najvećih gotičkih crkava u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Cijeli kompleks sa zvonikom i samostanom dominira mjestom i okolicom. U crkvi je sačuvana vrijedna originalna kamena plastika; gotički kapiteli i bifora s ostacima mrežišta u svetištu, profilirani gotički trijumfalni luk i kasnogotičko-renesansni glavni portal te nadgrobna ploča kapetana Špišića, ugrađena u južni zid svetišta. Crkva je bila u funkciji do 1944. godine, kad je stradala u eksploziji, nakon čega je napuštena pa se polako pretvorila u ruševinu. Program zaštitnih radova na crkvi Zavod je preuzeo 1998. godine.

Radovi završne faze izvedeni u 2019. godini obuhvatili su građevinsko-obrtničke radove na glavnom pročelju. Objiena je žbuka u zoni između zabata i sokla te su sanirana oštećena mjesta zida. Zbog mjestimičnog odvajanja velikih fragmenata izvorne žbuke s djelomično sačuvanim figuralnim oslikom, djelatnici Odjela za zidno slikarstvo i mozaik obavili su dodatno učvršćivanje injektiranjem. Potom je pročelje ožbukano grubom i finom vapnenom žbukom. Uslijedili su radovi rekonstrukcije izvornog obojenja i oslika pročelja prema prethodno izrađenom prijedlogu. Djelatnici Odjela za kamenu plastiku izveli su konzervatorsko-restauratorske radove na oštećenim elementima baroknog prozora na glavnom pročelju. U unutrašnjosti crkve uređena je niša u koju je smješten konzervirani originalni kameni grb biskupa Luke Baratyna s glavnog pročelja.

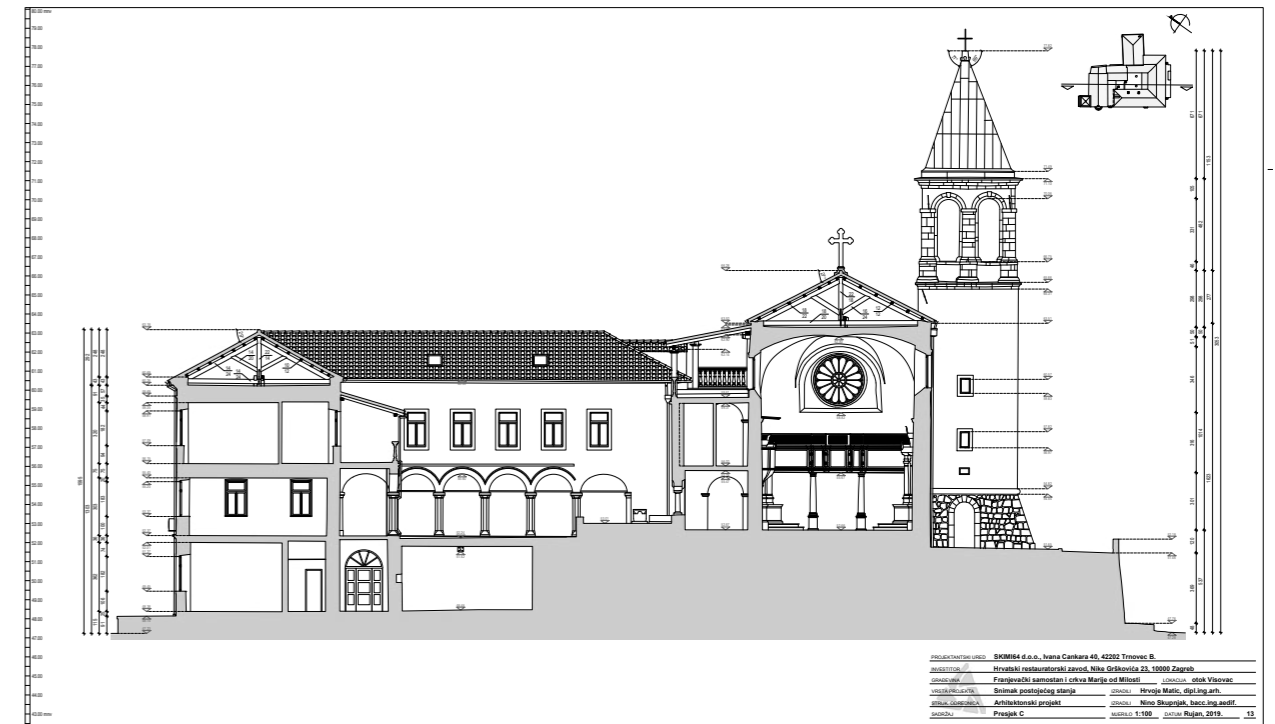
Kloštar Ivanić, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja. Pogled na zapadno pročelje crkve prije i nakon radova. Snimke: B. Matica, 1989. i J. Kliska, 2019.

Zbog nemogućnosti provedbe programa izrade dokumentacije za prezentaciju bastiona sv. Josipa u sklopu karlovačke Zvijezde, osigurana sredstva preraspoređena su na druge programske aktivnosti Zavoda prema protokolu.

Radovi sanacije ostataka sjevernog krila palasa Nikole Iločkog u dvorcu Odescalchi u Iloku uključili su razgradnju oštećenih dijelova jednog od kontrafora do stabilne zidne mase te ponovno zidanje opekom starog formata u slogu prema zatečenom.

Unutar programske aktivnosti Odjela, u 2019. godini preuzeta su i tri nova programa: o. Visovac, franjevački samostan i crkva Majke od Milosti; Šibenik, crkva sv. Julijana, i Ilok, dvorac Odescalchi.

U sklopu provedbe programa izrade dokumentacije franjevačkog samostana i crkve Majke od Milosti na Visovcu, temeljem podataka prikupljenih laserskim 3D skeniranjem i fotogrametrijskom izmjerom nedostupnih dijelova bespilotnom letjelicom, izrađena je arhitektonska snimka postojećeg stanja.

Otok Visovac, franjevački samostan i crkva Marije od Milosti. Arhitektonska snimka postojećeg stanja – Presjek C. Izrada: SKIMI 64 d.o.o., 2019.

Na crkvi sv. Julijana u Šibeniku provedena su konzervatorsko-restauratorska i arheološka istraživanja koja su rezultirala Elaboratom konzervatorsko-restauratorskih istraživanja s valorizacijom, prijedlozima rekonstrukcije izvornog stanja te prijedlogom smjernica za obnovu. Program je realiziran u suradnji sa Odjelom za kopnenu arheologiju, Odsjekom za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine i Restauratorskim odjelom Šibenik.

Šibenik, crkva sv. Julijana. Pogled na istočno pročelje. Snimka: J. Kliska, 2019.

Djelatnici Odjela također su surađivali u pripremi i realizaciji programa ostalih odjela i službi Zavoda. S drugim investitorima sklopljena su tri ugovora za izradu projektno-tehničke dokumentacije.

Među programima Odjela koje su financirali ostali investitori, posebno mjesto zauzima izrada projektne dokumentacije za obnovu zaštićenih kulturnih dobara koja se financira iz Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“ 2014. – 2020. (Europski fond za regionalni razvoj prema pozivu Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije RH „Priprema i provedba integriranog razvojnog programa temeljenog na obnovi kulturne baštine“).

U sklopu projekta „Integrirani projekt revitalizacije Guvernerove palače i Nugentove kuće u Rijeci“ (nositelj Povijesni i pomorski muzej Hrvatskog primorja) izrađena je projektna dokumentacija za obnovu, sadržajnu reorganizaciju i osuvremenjivanje prostora Guvernerove palače u Rijeci. Projektna dokumentacija za Nugentovu kuću odnosila se na obnovu i prenamjenu građevine za muzejsku svrhu, koja će uključiti valorizaciju naslijeđa obitelji Nugent.

U sklopu projekta „Arboretum i ljetnikovac Trsteno – obnova i revitalizacija petstogodišnje ladanjske cjeline“ (nositelj Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti) izrađena je projektna dokumentacija za obnovu ljetnikovca Gučetić i glorijske s projektom unutarnjeg uređenja i izložbenog postava. U ljetnikovcu Gučetić, u sklopu arboretuma Trsteno, najdulje se sačuvao kontinuitet života jedne dubrovačke vlastelinske obitelji. Obitelj Gučetić (Gozze) ljetnikovac je sagradila potkraj 15. stoljeća te se njime koristila do 1947. godine, kad je ljetnikovac, zajedno s arboretumom, povjeren na upravljanje Akademiji.

Jedan od ciljeva projekta „Turistička valorizacija Tvrđave sv. Nikole u Kanalu sv. Ante“ (nositelj Javna ustanova za upravljanje zaštićenim područjima i drugim zaštićenim dijelovima Šibensko-kninske županije – Priroda) svakako je izrada projektne dokumentacije za obnovu Tvrđave sv. Nikole u Šibeniku. Riječ je o jedinstvenom spomeniku svjetske graditeljske baštine koji je 2017. uvršten na Popis svjetske baštine UNESCO-a u sklopu nominacije „Obrambeni sustavi Republike Venecije 16. i 17. stoljeća“. Glavnim i izvedbenim projektom, izrađenim u sklopu djelatnosti Odjela u 2019. godini, obuhvaćeni su konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi građevinske sanacije i opremanja prostora tvrđave. Revalorizacijom pojedinih faza povijesnog uređenja utvrđena su polazišta za suvremeno i funkcionalno korištenje tvrđave kao budućeg prostora javne namjene. Projektantski pristup obnovi utemeljen je na konzervatorskim načelima i reverzibilnim suvremenim intervencijama, s ciljem očuvanja integriteta i spomeničkih vrijednosti tvrđave.

Šibenik, Tvrđava sv. Nikole. Vizualizacija obnove vanjštine. Izrada: G. Denk, 2019.

Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine

Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine osnovan je 2018. godine, novom organizacijom rada unutar Zavodskih službi, odnosno reorganizacijom dotadašnjeg Odsjeka za konzervatorska istraživanja i dokumentiranje nepokretne baštine iz Službe za istraživanje i dokumentaciju u Službu za nepokretnu baštinu. Na Odsjeku za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine zaposleno je na neodređeno vrijeme šest konzervatora (tri konzervatora savjetnika povjesničara umjetnosti, jedan viši i dva konzervatora povjesničara umjetnosti), a na pola radnog vremena jedna djelatnica, konzervator tehničar dokumentarist.

Opseg poslova Odsjeka obuhvaća evidenciju stanja na terenu, konzervatorska istraživanja (prikupljanje i obrada bibliografije, izrada ili dopuna povijesnih, povijesno-umjetničkih i arhivskih istraživanja, istraživanja na terenu, upućivanje materijala na analizu, određivanje stilske pripadnosti, utvrđivanje faza nastanka i slojevitosti nepokretnog kulturnog dobra) te izradu konzervatorsko-restauratorskih elaborata i studija s valorizacijom i prijedlozima prezentacije sa smjericama za obnovu. Poslovi Odsjeka uključuju unapređivanje teorije i metodologije konzervatorsko-restauratorske struke: obradu tema koje se odnose na zaštitu spomenika i sudjelovanje u izradama mišljenja o stanju spomenika i prethodnim radovima, dokumentaciju (izrada dosjea objekta, izrada fototečnih kartica i vođenje fototeke, izrada radnih fotografija tijekom rada na spomeniku) te proučavanje, razradu i primjenu informacijsko-dokumentacijskih sustava Zavoda (BREUH). Također, djelatnici Odsjeka vode programe zaštite i očuvanja kulturne baštine na području nepokretne baštine, što uključuje organizaciju radova, izradu plana i programa, pripreme za provedbu javne nabave i praćenje radova te izvještavanje o obavljenim radovima.

U 2019. godini djelatnici Odsjeka bili su voditelji osam programa financiranih sredstvima Ministarstva kulture RH, a četiri programa ugovorena su s ostalim investitorima. Djelatnici Odsjeka ujedno su sudjelovali u radu više stručnih timova drugih odjela Službe.

Program o. Brač, Milna, crkva Gospe od Blagovijesti nije bilo moguće provesti pa su osigurana sredstva preraspoređena na druge programske aktivnosti Zavoda prema protokolu.

Sastavni dio programa Odsjeka u velikoj su mjeri povijesna i arhivska istraživanja, povijesno-umjetničke analize i vrednovanja pojedinih faza, kao i nepokretnih kulturnih dobara u cjelini, laboratorijska ispitivanja materijala, analize oblikovnih obilježja i prostornih rasporeda, restauratorska i građevinska sondiranja, arheološka istraživanja, dokumentacija oštećenja, geodetske izmjere i 3D lasersko skeniranje, izrada arhitektonske dokumentacije, tehnička ispitivanja i katalogizacija pojedinih elemenata, kamene plastike i zidnih oslika te vođenje i praćenje građevinskih i restauratorskih radova.

Na višegodišnjem programu franjevačkog samostana i crkve sv. Katarine u Krapini dovršeno je nekoliko faza radova. Izrađena je snimka postojećeg stanja i obavljena su konzervatorsko-restauratorska istraživanja unutrašnjosti crkve. Program je uključio i radove na kamenom soklu, čime je dovršeno uređenje pročelja crkve, te završne restauratorske radove reintegracije slikanog sloja s retušom na figurativnom prikazu, pozadinskom pejzažu i slikanom dekorativnom okviru na zidnoj slici Raspeća u zimskom refektoriju.

Nastavljeni su i radovi istraživanja istočnog krila Tvrđave Brod u Slavskom Brodu. Izrađena je konzervatorska dokumentacija koja će biti podloga za daljnje radove obnove i revitalizacije, uključujući i arhitektonsku snimku postojećeg stanja. Terenska istraživanja rezultirala su nizom zanimljivih nalaza, od kojih se izdvajaju kanali za odvod kišnice, veliko zidano stubište, nalaz temeljnih struktura velike ložionice u četvrtom kazamatu i sačuvani kamin za grijanje iz najstarije faze gradnje (1767./1768.) na južnom zidu petog kazamata istočnog krila Kavalira.

Izdvojeni program Odsjeka bili su radovi u crkvi sv. Marije na Škrilinah u Bermu, gdje je veći dio aktivnosti (konzervatorsko-restauratorski radovi na drvenom tabulatu) realiziran u suradnji sa Službom za pokretnu baštinu. Ujedno su obavljene i pripreme za konzervatorsko-restauratorska istraživanja svetišnog prostora, kao i restauratorski radovi na zidnom osliku i kamenim elementima.

Na programima koja uključuju manastir i crkvu sv. Nikole u Duzluku, ostatke cistercitske opatije u Topuskom i crkvu sv. Roka u Draguču, nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi i radovi građevinske sanacije, prema prije donesenim smjericama i prijedlozima prezentacije.

Radovi u Topuskom bili su usmjereni na obradu i ugradnju nedostajućih klesanaca na istočnoj i zapadnoj strani južnog dijela ostatka pročelja nekadašnje cistercitske crkve te zidanje jezgre lomljenim kamenom. Obavljeni su i konzervatorsko-restauratorski radovi na profiliranim kamenim elementima arhitektonske plastike pročelja te je izvedeno probno toniranje novougrađenih klesanaca.

Slavonski Brod, Tvrđava Brod, Kavalir. Kamin iz najstarije građevinske faze u sjevernom dijelu istočnog krila. Snimka: J. Kliska, 2019.

U Draguču je izrađena i tehnička dokumentacija: projekt oborinske odvodnje oko crkve te glavni i izvedbeni projekt sanacije konstrukcije. Građevinska sanacija uključila je ojačanje nosive konstrukcije zidova, uređenje vanjskog plašta, uređenje vapnenog poda i baze oltara, nabavu drvene građe za popravak krovišta lopice i izvođenje oborinske odvodnje oko crkve.

Draguč, crkva sv. Roka. Stanje prije i nakon radova izvedenih u 2019. godini.
Snimka: J. Kliska, 2019.

Novi programi financirani sredstvima Ministarstva kulture RH na zaštićenim kulturnim dobrima bili su franjevački samostan i crkva sv. Ivana Kapistrana u Iloku – zapadno samostansko krilo te kuća Lovrenčić (Demetrova 18 - Basaričkova 13) u Zagrebu. Za te programe izrađene su povijesne studije, a u suradnji s djelatnicima Odjela za zidno slikarstvo i mozaik obavljeno je sondiranje građe, žbuka i naliča u unutrašnjosti i na pročeljima te su izrađeni elaborati konzervatorsko-restauratorskih istraživanja s pratećom grafičkom dokumentacijom i prijedlozima smjernica za obnovu.

Iloko, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Kapistrana, zapadno krilo samostana. Ortofotografska snimka zapadnog pročelja s idejnom rekonstrukcijom pronađenih srednjovjekovnih otvora. Izrada: D. Čikara, I. Gobec, 2019.

U Duzluku je cilj radova u 2019. godini prije svega bio usmjeren na stvaranje povoljnijih uvjeta za početak konzervatorsko-restauratorskih radova na zidnim slikama u unutrašnjosti crkve sv. Nikole. Radovi su uključili uklanjanje cementne žbuke i naknadnih zazida, opšivanje i učvršćivanje slikanog sloja, laboratorijsko ispitivanje izvornih pigmenata i žbuknog nosioca te ispitivanje slojeva poda i utvrđivanje dubine temelja crkve.

Duzluk, manastir i crkva sv. Nikole.
Snimka: SKIMI 64 d.o.o, 2019.

Posebnu skupinu poslova iz djelatnosti Odsjeka čine programi koji se u sklopu međunarodnih projekata provode u suradnji s ugovornim partnerima.

Za potrebe projekta „Ruins“ u sklopu programa Interreg Central Europe, s Gradom Zadrom je 2018. godine sklopljen ugovor o izradi integriranog modela održive zaštite i očuvanja, ponovne upotrebe, upravljanja srednjovjekovnim ruševinama i testiranja integriranog modela, čija provedba završava 2020. godine.

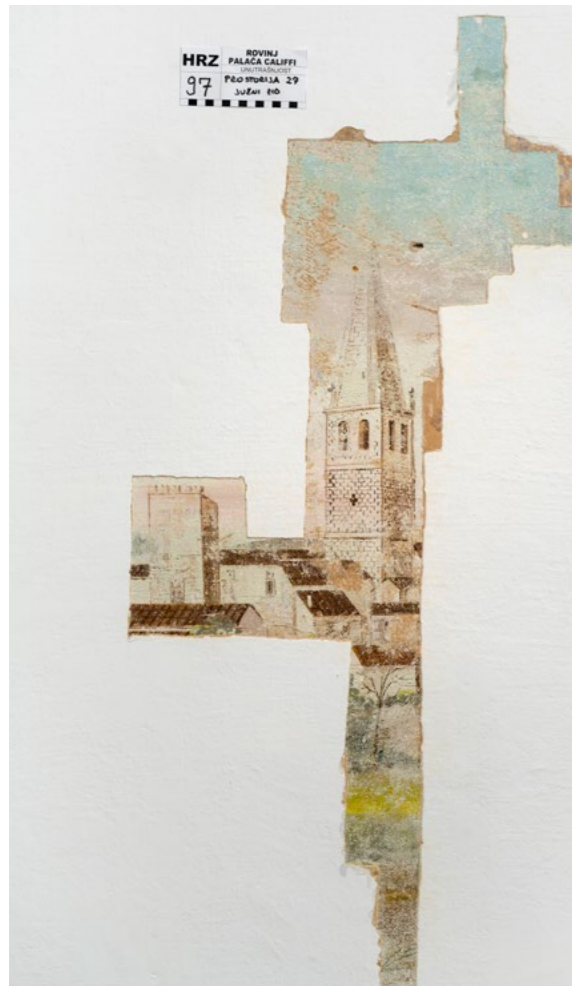
U 2019. godini su, prema ugovoru s Adriatic Croatia International Clubom, obavljena i dodatna konzervatorsko-restauratorska istraživanja ljetnikovca Sorkočević u Komolcu u Rijeci dubrovačkoj. Istraživanja su obuhvatila oslikanu zapadnu lođu i jugozapadno krilo ljetnikovca u kojem se nalazi renesansna kupaonica.

Opsežna konzervatorsko-restauratorska i povijesno-umjetnička istraživanja provedena su na župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Crikvenici. Radove je financirao Grad Crikvenica. Istraživanja su obuhvatila sondiranje građevnih struktura i stratigrafije žbuka i naliča, prikupljanje i obradu relevantne arhivske građe, pregled podataka

iz stručne literature, analizu stanja, istraživanja inventara i katalogizaciju kamene plastike, kao i laboratorijska ispitivanja, s ciljem definiranja povijesnog razvoja i pojedinih faza uređenja, valorizacije crkve i njezina pratećeg inventara te donošenja prijedloga prezentacije i potrebnih radova.

Za kuću Stöger i Kolmar, Ilica 13/1, Zagreb, prema ugovoru sklopljenim s Hrvatskim športskim muzejom, sastavljen je pregled povijesnih podataka i obavljena su konzervatorska istraživanja koja su obuhvatila pregled arhivske i konzervatorske dokumentacije, pregled postojećeg stanja, analizu vanjštine i prostornog rasporeda prizemlja i podruma predmetne građevine, izradu fotodokumentacije, analizu očuvanih elemenata povijesne opreme te laboratorijske analize uzoraka žbuke. Rezultati istraživanja, zajedno s povijesnim podacima te valorizacijom i prijedlogom prezentacije, sadržani su u konzervatorskom elaboratu.

U nekadašnjoj palači Califfi, danas zgradi Muzeja grada Rovinja, koji je bio i naručitelj radova, obavljena su cjelovita konzervatorsko-restauratorska istraživanja, uključujući povijesna istraživanja, sondiranje građe, žbuke i naliča u unutrašnjosti i na pročeljima, sondiranje oslikane drvene stolarije te arheološko iskapanje u prizemlju. Rezultati svih istraživanja opisani su u konzervatorskom elaboratu. Utvrđena je izvorna prostorna organizacija karakteristične venecijanske sheme, a u prostorijama drugog kata pronađeni su i zidni oslici. Oslici se datiraju u kraj 18. i početak 19. stoljeća i prikazuju vedute imaginarnih gradova te dekorativne kompozicije.

Rovinj, Muzej grada Rovinja (palača Califfi). Otkriveni zidni oslik. Snimka: J. Kliska, 2019.

Odjel za zidno slikarstvo i mozaik

Temeljna djelatnost Odjela za zidno slikarstvo i mozaik je konzerviranje i restauriranje zidnih oslika i mozaika, što se najvećim dijelom provodi *in situ*, a manjim dijelom u radionicama Odjela u Zagrebu, Rijeci i Dubrovniku. Na Odjelu je u 2019. godini bilo zaposleno 11 djelatnika: jedan u riječkoj radionici, dvoje u dubrovačkoj te osam u zagrebačkoj radionici. Potkraj 2019. godine na Odjelu je zaposleno dvoje djelatnika na neodređeno vrijeme; jedna djelatnica u riječkoj radionici i jedan djelatnik u zagrebačkoj radionici.

Uz izravan rad na kulturnoj baštini, Odjel organizira i provodi dokumentiranje vlastitih radova (prije, tijekom i nakon radova), a prema potrebi i konzervatorsko-restauratorski nadzor radova drugih izvođača. Svaka radionica Odjela pohranjuje dokumentaciju o izvedenim radovima u organizirane zbirke: zbirku dosjea o radovima, zbirku fotografija (CD i DVD), zbirku nacrti (grafička dokumentacija istraživanja, zatečenog stanja i radova) i zbirku elaborata. Odjel ima i priručnu knjižnicu s potrebnom stručnom literaturom iz djelatnosti Odjela.

Odjel za zidno slikarstvo i mozaik je u 2019. godini realizirao 12 programa financiranih sredstvima Ministarstva kulture RH, od kojih su potpuno završena četiri programa. Sredstvima drugih investitora realizirana su tri programa, od kojih je jedan nastavak programa iz 2018. godine, a jedan će se nastaviti i u 2020. godini.

Tijekom 2019. godine djelatnici zagrebačke radionice radili su na osam programa koje je financiralo Ministarstvo kulture.

Sredstvima Ministarstva kulture RH izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama u katedrali Svete Trojice u Križevcima, u svetištu crkve sv. Ivana Krstitelja u Koprivničkom Ivancu, u crkvi sv. Kuzme i Damjana u Kuzmincu, na pjevalištu crkve Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije u Lepoglavi, u crkvi sv. Nikole u Pazinu, u crkvi sv. Jurja u Lovranu te u crkvi Porođenja Blažene Djevice Marije u Novigradu kod Zadra. Sredstvima Vlade Republike Hrvatske dovršeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama u Dvorani „Ban Jelačić“ u Banskim dvorima.

Djelatnici zagrebačke radionice sudjelovali su i kao dio stručnog tima na dva programa ostalih odjela Službe za nepokretnu baštinu.

Djelatnost zagrebačke radionice u 2019. godini može se predstaviti dovršenim konzervatorsko-restauratorskim radovima na zidnim slikama u Dvorani „Ban Jelačić“, na prvom katu istočnoga krila Banskih dvora, gdje zauzima njegov središnji dio. U dvorani se održavaju sjednice Vlade RH.

Zidni oslik otkriven je sredinom 2018. godine tijekom radova na uređenju te dvorane. Uslijedila su interdisciplinarna istraživanja i konzervatorsko-restauratorski radovi. Povijesnom studijom izrađenom u suradnji s Odsjekom za konzervatorsku dokumentaciju nepokretne baštine, donesen je pregled podataka o povijesti Banskih dvora. Analizom postojećeg stanja i sondiranjem definiran je stupanj sačuvanosti otkrivenog zidnog oslika, a konzervatorsko-restauratorskim sondiranjem utvrđene su prostorne promjene dvorane tijekom vremena. Izrađena je i komparativna studija zidnog oslika s likovnom i sadržajnom analizom te komparativnim primjerima, kako bi se mogli rekonstruirati nedostajući dijelovi oslika.

Konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni 2019. godine uključivali su čišćenje, konsolidiranje zidnog oslika i reintegraciju manjih i većih oštećenja te pripremu podloge za reintegraciju slikanog sloja i rekonstrukciju nedostajućih dijelova oslika. Nakon izvedbe, pregleda i usuglašavanja probnih rekonstrukcija za najzahtjevnije, izvedena je idealna rekonstrukcija nedostajućih dijelova oslika *per analogiam*. Reintegracija manjih oštećenja oslika na žbukanim površinama izvedena je kombinacijom lazurnog toniranja i tehnikom retuša *tratteggio*. Izvedenim konzervatorsko-restauratorskim radovima na izvornom osliku te jednostavnom geometrijskom kompozicijom na zidovima u južnom dijelu dvorane, gdje oslika nije bilo, uspostavljena je cjelovitost prostora.

Zagreb, Banski dvori, Dvorana „Ban Jelačić“. Zidni oslik na istočnom zidu prije i nakon radova.
Snimke: N. Vasić, 2018. i G. Tomljenović, 2019.

Zagreb, Banski dvori, Dvorana „Ban Jelačić“. Zidni oslik na sjevernom zidu prije i nakon radova.
Snimke: N. Vasić, 2018. i G. Tomljenović, 2019.

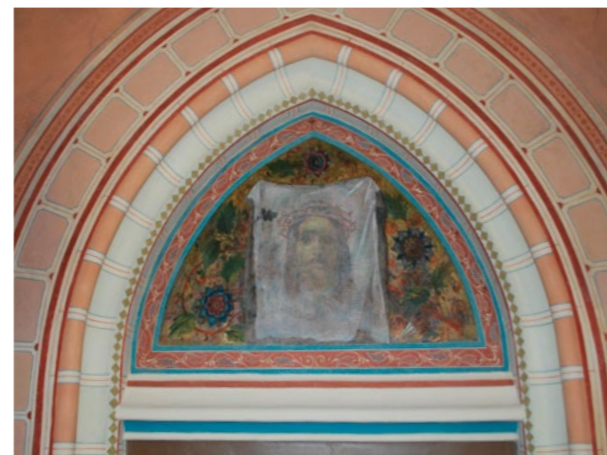

Važan segment djelatnosti zagrebačke radionice su i konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama u katedrali Presvetog Trojstva u Križevcima i u crkvi sv. Ivana Krstitelja u Koprivničkom Ivancu.

Konzervatorsko-restauratorski radovi u katedrali Presvetog Trojstva u Križevcima tijekom 2019. godine izvedeni su na sjevernom zidu trećeg traveja broda crkve. Obuhvaćeno je područje oko i iznad slike „Propovijed na gori“ Ivana Tišova te rekonstrukcija desnog dijela kompozicije spomenute slike. Izvedeni su i cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na slici „Veronikin rubac“ u luneti iznad ulaza u sakristiju. Na zidnoj plohi oko slike „Propovijed na gori“ provedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi, dok je unutar slike, na temelju pronađene fotografije, izvedena rekonstrukcija desnog dijela kompozicije. Na prikazu „Veronikin rubac“ provedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi koji su počeli čišćenjem nakupljenih nečistoća i čađe, nakon čega je konsolidiran slikani sloj. Uslijedila je nadoknada žbukanog sloja manjih lakuna i oštećenja te reintegracija slikanog sloja. Figuralni oslici retuširani su tehnikom *tratteggio*, a šablonski oslici djelomičnim preslikavanjem. Nadoknađeni su i dijelovi oslika s metalnim aplikacijama.

Križevci, katedrala Presvetog Trojstva. Zidni oslik u luneti sjevernog zida prvog traveja broda prije i nakon radova. Snimke: B. Braun, 2019.

Križevci, katedrala Presvetog Trojstva. „Veronikin rubac“ u luneti iznad sakristijskih vrata prije i nakon radova. Snimke: B. Braun, 2019.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama u crkvi sv. Ivana Krstitelja u Koprivničkom Ivancu izvedeni u 2019. godini bili su usmjereni na sve površine svoda, susvodnice i svodne pete, unutarnju stranu trijumfalnog luka te gornje zone zidova (lunete). Nastavljeni su postupci čišćenja i dočišćavanja zidnog oslika različitim metodama. Oslabljena kohezija žbukanih slojeva ojačana je injektiranjem industrijskih smjesa uz istovremeno zapunjavanje pukotina i oštećenja. Za reintegraciju slikanog sloja (retuš) na prikazu sv. Marka evanđelista, dijelovima središnjega medaljona i gornjim zonama istočnog zida, prema prethodno provedenim laboratorijskim analizama, odabrani su pigmenti i kolorit najbliži izvornom osliku.

Koprivnički Ivanec, crkva sv. Ivana Krstitelja. Gornja zona istočnog zida prije i nakon radova. Snimke: J. Kliska, 2019.

Djelatnici riječke radionice radili su u 2019. godini na dva programa financirana sredstvima Ministarstva kulture RH kojima je nastavljena realizacija višegodišnjih programa u crkvi sv. Jurja u Buzetu i u crkvi sv. Vincenta u Svetvinčentu. Potkraj 2019. godine s vanjskim investitorom ugovoreni su radovi na jednom programu koji će se nastaviti u prvoj polovici 2020. godine. Djelatnici riječke radionice sudjelovali su i kao dio stručnog tima na dva programa ostalih odjela Službe za nepokretnu baštinu.

Znatan dio rada Odjela u 2019. godine čine i konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama upravne zgrade bivše tvornice „Rikard Benčić“ u Rijeci, koje izvode djelatnici zagrebačke i riječke radionice. Tijekom 2019. godine počeli su opsežni konzervatorsko-restauratorski radovi u nekoliko prostorija. U prostoriji 222, tzv. budoaru, provedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi u cijelosti. Počeli su čišćenjem zidnog oslika od prašine i nečistoća, a usporedno je izrađivan prijedlog završne prezentacije zidnog oslika, temeljem kojega je izvedena reintegracija slikanog sloja. Metode reintegracije šablonskih elemenata i figuralnog dijela oslika odabrane su prema izvedenim probama.

Nakon obavljenog čišćenja, pripravljena je podloga za reintegraciju slikanog sloja. Veći dio nadoknada u žbukanom sloju izveden je u prethodnim fazama radova, 2008. i 2009. godine. Tijekom 2019. godine izvedene su manje nadoknade u žbukanom sloju. Na pripremljene podloge preneseni su oblici postojećih dekorativnih elemenata, okvira slikanih medaljona i uklada. Lakune i oštećenja oslika unutar medaljona retuširani su lazurama, metodom tonskog ujednačavanja. Izvorni dekorativni elementi tretirani su tako da su se manja oštećenja retuširala lokalnim tonom, dok su veće lakune i nedostajući dijelovi šablonskih elemenata na novoj žbuci potpuno rekonstruirani ponavljanjem geometrije očuvanih elemenata oslika na ostalim zidovima prostorije.

Rijeka, upravna zgrada bivše tvornice „Rikard Benčić“. Sjeverni zid prostorije 222 prije i nakon radova. Snimke: J. Kliska, 2019.

Djelatnici dubrovačke radionice u 2019. godini realizirali su dva programa financirana sredstvima Ministarstva kulture RH, kojima su nastavljeni konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama u Biskupskoj palači (palača Sorkočević) u Dubrovniku te je završen višegodišnji program konzervatorsko-restauratorskih radova na zidnim slikama u crkvi Gospe od Šunja na otoku Lopudu. Sredstvima vanjskog investitora izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnim slikama u prizemlju palače Kerša u Dubrovniku.

Djelatnost dubrovačke radionice u 2019. godini može se predstaviti dovršenim konzervatorsko-restauratorskim radovima u svetištu crkve Gospe od Šunja na otoku Lopudu.

Zidni oslik na južnom zidu crkve Gospe od Šunja na otoku Lopudu konceptualno je dio dekorativne opreme svetišta i nastavlja se na bogatu dekoraciju drvenog oltara i nebnice bačvastog svoda koja završava ondje gdje počinje zidni oslik. Zauzima donji dio južnog zida ispod kamenog vijenca u peti svoda; na sjevernom zidu su dva manja fragmenta. Na sjevernom zidu svetišta sačuvana su dva manja fragmenta. Jedan je iznad četvrtaste niše s kamenom gredom koja je profilirana redom denta, redom ovula te redom lezbijске kime, a drugi je sićušni lik koji je vjerojatno pripadao gornjem tematskom nizu scena.

Konzervatorsko-restauratorski radovi u 2019. godini obuhvatili su nastavak integracije *intonaca*, integraciju/rekonstrukciju slikanog sloja na scenama „Rođenje Krista“, „Propovijed u hramu“, „Molitva na Maslinskoj gori“ i „Križni put“ te na prikazima evanđelista, koji se nalaze ispod navedenih scena. Radovi su izvedeni i na prikazu anđela unutar niše na dijelu zida s prikazom sv. Marka evanđelista te na zidnom osliku na stranicama i u tjemenu prozorske niše. Na sjevernom zidu također je izvedena integracija *intonaca*, odnosno završnog sloja žbuke, te integracija/rekonstrukcija slikanog sloja na sačuvana dva manja fragmenta.

Integracija/rekonstrukcija slikanog sloja izvedena je tako da je na svjež završni sloj žbuke nanesen pigment, po potrebi dorađivan *al secco*, uz dodatak vapna kao veziva. Integracija/rekonstrukcija slikanog sloja izvođena je radi boljeg povezivanja sačuvanih slikanih scena i njihove lakše čitljivosti.

Izvedenim radovima dovršen je višegodišnji program Odjela za zidno slikarstvo i mozaik na zidnim slikama. Tijekom 2020. godine u crkvu će biti vraćen polikromirani drveni oltar (na kojem radove izvode djelatnici Restauratorskog odjela Dubrovnik), čime će konzervatorsko-restauratorski radovi u svetištu crkve biti zaokruženi.

Otok Lopud, Lopud, crkva Gospe od Šunja. Južni zid svetišta tijekom i nakon radova. Snimke: K. Gavrilica, 2008. i 2019.

Odsjek za zidno slikarstvo, mozaik i štuko, Restauratorski odjel Split (Služba za odjele izvan Zagreba 2)

U sklopu programa koje financira Ministarstvo kulture RH, djelatnici Odsjeka za zidno slikarstvo, mozaik i štuko u Splitu tijekom 2019. godine realizirali su pet programa. Uz petero djelatnika zaposlenih na neodređeno vrijeme, na Odsjeku je 2019. godine radio i jedan djelatnik zaposlen na stručnom osposobljavanju za rad bez zasnivanja radnog odnosa (SOR). Sredstvima Ministarstva kulture RH financirano je pet programa, dok su dva programa bila financirana sredstvima drugih investitora: s Hrvatskim narodnim kazalištem u Splitu u 2019. godini sklopljen je ugovor o izvođenju konzervatorsko-restauratorskih radova (498.990 kn). Radovi na kući Serjanović na otoku Hvaru izvođeni su prema ugovoru sklopljenom 2018. godine.

U 2019. godini nastavljeni su radovi na održavanju podnih mozaika u Bulićevoj i Arhiđakonovoj ulici unutar Dioklecijanove palače, koji su uključivali preventivno obrubljivanje, injektiranje i djelomičnu rekonstrukciju osjetljivih područja obruba južnog dijela mozaika te učvršćivanje nestabilnih dijelova. Provedeno je čišćenje lica mozaika. U dogovoru s nadležnim konzervatorskim odjelom, osim već prije predloženih rješenja postavljanja primjerene nadstrešnice, predložena je i cjelovita rekonstrukcija te spajanje površine zapadnog dijela mozaika s izvornim dijelom u prizemlju zgrade Etnografskog muzeja.

Split, Dioklecijanova palača, Bulićeva ulica. Stanje mozaika prije i nakon radova. Snimke: J. Kliska, 2019.

Split, Dioklecijanova palača, Arhiđakonova ulica. Stanje mozaika prije i nakon radova. Snimke: J. Kliska i P. Gamulin, 2019.

Na rimskim termama u Visu, u sklopu ovogodišnjega programa konzervatorsko-restauratorskih radova na podnim mozaicima, izvedeni su radovi vraćanja dijelova podignutih 2018. godine. Na dijelove poda na kojima je nedostajao sloj teselata položena je primjerena žbuka. Nadalje, izvedeno je uklanjanje sezone vegetacije, čišćenje lica mozaika kombinacijom mehaničkih i kemijskih metoda, neutralizacija vegetacije herbicidima, obnova destabiliziranih rubova, obnova sljubnica i djelomične rekonstrukcije u zonama spojeva.

Otok Vis, Vis, rimske terme. Stanje mozaika prije i nakon radova.
Snimke: A. Gluhan, 2019.

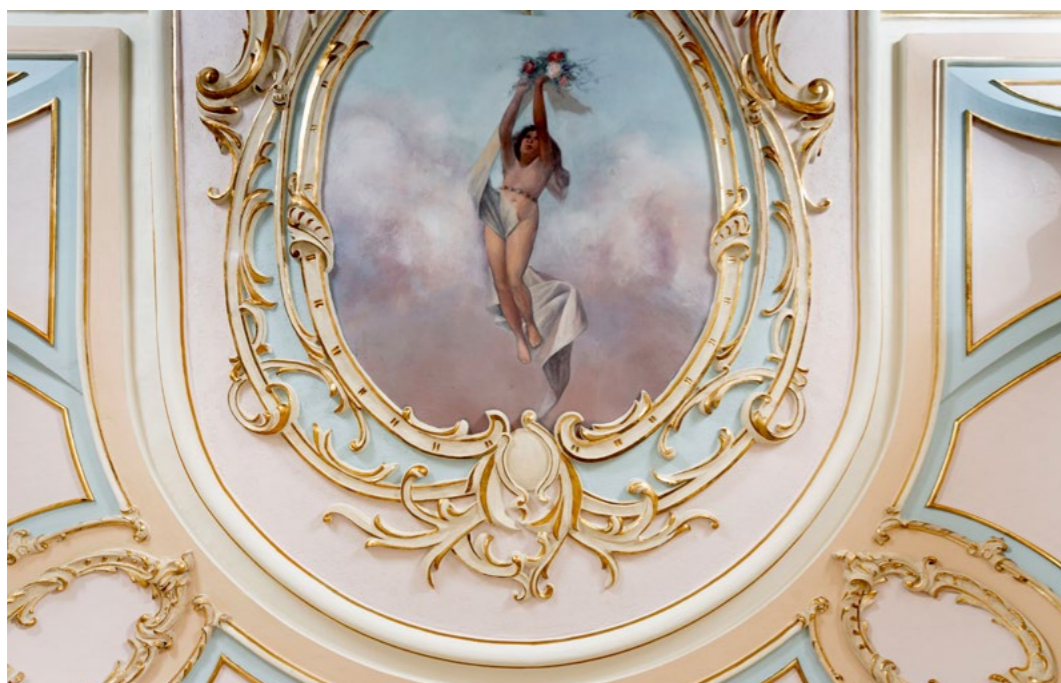
U 2019. godini nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na arheološkom nalazištu Lovrečina na otoku Braču, započeti 1993. godine. Vidljiva oštećenja na dijelovima izvorne i restauratorske podne žbuke na području apside, osobito na području konfesije i subselija koji prate polukružnu formu zida apside, zapunjena su posebnim žbukama i tretirana sredstvima za impregnaciju. Na fresci, koja se nalazi uglavnom na istočnom zidu južnog transepta, provedeni su postupci čišćenja lica i preventivnog površinskog odsoljavanja kako bi se spriječile moguće akumulacije unutar sloja *intonaca*. Nakon pregleda zatečenog stanja, obnovljeni su oštećeni dijelovi starijih obruba, saniranih lakuna i pukotina te su sanirana oštećenja na područjima u dodiru s izvornim dijelovima žbuka i freskama.

Konzervatorsko-restauratorski radovi provedeni u 2019. godini na ulomcima fresaka s arheološkog nalazišta Brzet pokraj Omiša, osim radova na očuvanim dijelovima jednobrodne ranokršćanske bazilike „složenog“ tlocrta izvedenima *in situ*, uključivali su prezentaciju ulomaka fresaka podignutih tehnikom *stacco* 2018. godine. U 2019. godini u radionici Zavoda provedeni su radovi pripreme poleđine primjenom posebnog sustava armiranja ulomaka, čišćenje *arricia*, stanjivanje, konsolidacija i nanošenje novih slojeva vapnene žbuke. Fragmenti pripremljeni na opisan način položeni su na prenosivu konstrukciju koja ponavlja polukružnu formu apside bazilike, da bi se što jednostavnije, a sadržajno korektno, mogli prezentirati u odabranom prostoru.

Omiš, arheološko nalazište Brzet. Radionička obrada zidnog oslika i stanje nakon radova.
Snimke: J. Borozan i P. Gamulin, 2019.

Važan dio djelatnosti Odsjeka u 2019. godini čine dva programa cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova financiranih sredstvima drugih investitora: radovi na stropnim oslicima u foajeu Hrvatskoga narodnog kazališta u Splitu i na antičkim podnim mozaicima u kući Sarjanović u gradu Hvaru.

Split, Hrvatsko narodno kazalište, foaje. Detalj stropa prije i nakon radova.
Snimke: P. Gamulin i G. Tomljenović, 2019.

Otok Hvar, Hvar, kuća Sarjanović. Stanje mozaika nakon radova.
Snimka: I. Marinković, 2019.

Odjel za štuko

Na Odjelu za štuko u 2019. godini bilo je zaposleno 11 djelatnika koji obavljaju specijalizirane konzervatorsko-restauratorske radove na štukoukрасima u interijerima i na pročeljima sakralnih i profanih građevina. Prema potrebi, u opsežnijim radovima sudjeluju i vanjski suradnici s višegodišnjim iskustvom u restauratorskoj praksi.

Djelatnost Odjela obuhvaća dokumentiranje, konzervatorsko-restauratorska istraživanja i utvrđivanje vrsta, uzroka i opsega oštećenja, izradu prijedloga konzervatorsko-restauratorskih radova s tehnološkom, terminskom i financijskom razradom te, na temelju toga, i provedbu planiranih radova. Specifične grupe operacija u sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova na štukaturi, ovisno o vrsti oštećenja, su sljedeće: uklanjanje naknadnih slojeva naliča s izvornoga sloja, ekstrakcija i neutralizacija štetnih soli, učvršćivanje i injektiranje odvojenih i labilnih dijelova žbuke sa štukaturom, zatvaranje pukotina i mehaničkih površinskih oštećenja, rekonstrukcija i modeliranje nedostajućih detalja štukature (ornamentike, figuralnih motiva, profilacija) primjenom tradicionalne tehnologije i materijala te integracija i retuš završne likovne obrade štukature, obično oslika i pozlate.

Tijekom 2019. godine djelatnici Odjela provodili su radove na četiri programa koje financira Ministarstvo kulture RH te na tri programa vanjskih investitora.

Zbog nemogućnosti provedbe programa Lepoglava, bivši pavlinski samostan i crkva Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije - bivša knjižnica, štuko, osigurana sredstva preraspoređena su na druge programske aktivnosti Zavoda prema protokolu.

U riznici katedrale Uznesenja Marijina u Dubrovniku nastavljeni su radovi na južnom, najbogatije ukrašenom dijelu oplate i mobilijara. Završeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na donjim dijelovima oplate južnoga zida, uključujući tri pozlaćena i marmorizirana konzolna stolića te na relikvijaru nepoznatih svetaca (inv. broj N: CXXXIX) u obliku bogato ukrašenoga sarkofaga. Tijekom 2019. godine provedena su i konzervatorsko-restauratorska istraživanja i izrađena je dokumentacija za predstojeće radove na mramornom opločenju poda i povijesnim dvokrilnim ulaznim vratima.

Na oltarima župne crkve sv. Ilije proroka u Lipniku, izvedenima u tehnici štukomramora, nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi. Na bočnom oltaru Blažene Djevice Marije Pomoćnice kršćana iz 1775. godine, prethodno demontirana prednja ploča menze oltara, na kojoj su u radionici Zavoda izvedeni konzervatorsko-restauratorski radovi, vraćena je na izvorno mjesto. U sljedećoj fazi radova planira se retuš sloja štukomramora i završno poliranje voštanom pastom.

Dubrovnik, katedrala Uznesenja Marijina, riznica. Pogled na južni zid i dio svoda riznice nakon retuša pozlate i marmorizacije. Snimka: G. Tomljenović, 2019.

U sklopu obnove upravne zgrade bivše tvornice „Rikard Benčić“ u Rijeci, Odjel je tijekom 2019. godine provodio opsežne i složene konzervatorsko-restauratorske radove na štukodekoraciji interijera. Do završetka programa planirani su radovi u šest prostorija na drugom katu zgrade, u tzv. Fumijevu salonu na prvom katu te u monumentalnom prostoru stubišta. Do kraja 2019. godine u cijelosti su izvedeni svi planirani radovi na zidovima i na svodu Mramorne dvorane, središnje, najraskošnije prostorije palače. S marmoriziranih površina zidova uklonjene su nečistoće, mjestimični slojevi naknadnih naliča te neadekvatne prijašnje restauratorske intervencije. Uslijedili su kiparski restauratorski radovi, retuš marmorizacije i završno poliranje voskom. Na svodu tzv. Fumijeva salona uklonjeni su slojevi naknadnih naliča, proveden je kiparski retuš te oslikavanje u skladu s rezultatima istraživanja. Na kapitelima stupova i pilastara te na profilacijama u stubištu uklonjeni su naknadni slojevi naliča te je pripremljena podloga za retuš. Na pojedinim je dijelovima dekoracije stubišta izveden i retuš marmorizacije te završno poliranje voštanom pastom. U prostorijama 213 i 221 na drugom katu sanirana su oštećenja štukature nastala kao posljedica građevinskih radova na stropnim konstrukcijama.

Rijeka, upravna zgrada bivše tvornice „Rikard Benčić“, Mramorna dvorana. Svod nakon završene rekonstrukcije nedostajućih dijelova, a prije retuša. Snimka: G. Tomljenović, 2019.

Među provedenim programima Odjela koje je financiralo Ministarstvo kulture RH, posebno mjesto zauzima dovršetak radova na štukaturi kapele Presvetog Trojstva (kapele Patačić) u crkvi Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije, bivšeg pavlinskog samostana u Lepoglavi, djelu Antona Josepha Quadrija, najvažnijega baroknih štukatera kontinentalne Hrvatske, iz 1718. godine. Poligonalna kapela, prigradna uz južni zid lađe, ukrašena je raskošnom štukodekoracijom koja krase sve zidove, svod te zid kapele prema prostoru crkve. Plohe sa štukaturama karakteristične ružičaste pozadine obrubljene su bijelim glatkim okvirima, od štukature odijeljenim plitkim užljebljenjem. Površine zidova ukrašene su karakterističnim viticama s lišćem i cvijećem, izvedenima urezivanjem u svježoj žbuci, a pojedini detalji su plastično istaknuti. Kutovi kapele istaknuti su pilastrima s kerubinskim glavicama na kapitelima, a u tjemenu svoda je prikaz oblaka s kerubinima, u čijem je središtu Božje oko. Štukodekoracija kapele djelomično je restaurirana pedesetih godina 20. stoljeća, kad su uklonjeni slojevi naknadnih vapnenih naliča s velikoga dijela površine. Radove je provodio Savezni zavod za zaštitu spomenika kulture iz Beograda.

Konzervatorsko-restauratorske radove na čeonom zidu izveo je Restauratorski zavod Hrvatske 1997., a cjeloviti zahvat u interijeru kapele počeo je 2018. godine. Izvedeni radovi uključili su potpuno uklanjanje naknadnih slojeva naliča mehaničkim putem, injektiranje, odnosno podljepljivanje slojeva žbuke sa štukaturom koja se odvojila od zidanoga nosioca, zatvaranje pukotina i mikropukotina te kiparsku rekonstrukciju mehaničkih oštećenja, odnosno nedostajućih dijelova (kerubina, anđela, vitica, listova, cvijeća, profilacija i dr.). Na pripremljenim podlogama potom je izveden retuš vapnenim bijelim lazurnim naličem svih istaknutih dijelova štukature, okvira i profilacija te retuš blijedoružičaste podloge. Izvedeni su i konzervatorsko-restauratorski radovi na nadgrobnoj ploči na zapadnom zidu kapele te na osliku oko škrabice za milodare u ulaznom luku.

Svi su radovi izvedeni na temelju provedenih istraživanja, a popraćeni su fotografskom dokumentacijom stanja prije, tijekom i nakon završetka radova. Izrađena je i arhitektonska snimka zidova i kupole te grafička dokumentacija oštećenja.

Lepoglava, bivši pavlinski samostan i crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije, kapela Presvetog Trojstva (Patačić). Istočni zid kapele prije i nakon radova. Snimke: J. Škudar, 2018. i 2019.

Prezentacijom dovršenih radova na štukaturi, Odjel je (u sklopu ukupnih aktivnosti Zavoda) sudjelovao u obilježavanju Dana europske baštine 2019. U sklopu prezentacije radova održana je i radionica, na kojoj su okupljeni imali priliku upoznati tehnike i načine izvedbe te restauriranje štukature. Radionicu su vodili restauratori Hrvatskoga restauratorskog zavoda.

Sredstvima vanjskih investitora u 2019. godini nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na štukaturi sjeverne sakristije župne crkve sv. Stjepana Prvomučnika u Motovunu te radovi na štukaturi ljetnikovca Pucić na Pilama u Dubrovniku, čija je prva faza završena.

Sjevernu sakristiju župne crkve u Motovunu krase vrijedan ciklus barokne štukature koja se proteže na tri zida prostorije. Istraživanja su pokazala da su manji dijelovi štukodekoracije rezultat dviju kasnijih intervencija na izvornom sloju. Štukatura je na više mjesta znatno oštećena pri postavljanju različitih vrsta instalacija pa je zbog višekratnoga ličenja izgubila izvorni plasticitet i kolorit. Uočeno je i da je žbukani sloj, nosilac štukodekoracije, na više mjesta odvojen od zidane podloge. Konzervatorsko-restauratorski radovi provedeni 2019. godine uključili su potpuno uklanjanje svih ostataka naknadnih slojeva naliča sa sva tri zida mehaničkim putem. Površine izvornih naliča, u kombinaciji oker i sivog tona, pri čišćenju su sačuvane u najvećoj mogućoj mjeri pa će u posljednjoj fazi radova biti retuširane. S obzirom na to da su se u čišćenju dijelovi štukature počeli odvajati od podloge, podlijepljeni su, da ne bi došlo do daljnjih oštećenja. Istovremeno se provodilo injektiranje dijelova zidova na kojima se žbuka odvojila od zidanoga nosioca kako bi se spriječilo odvajanje i opadanje žbuke sa štukaturom. Izvedena su zatvaranja pukotina i mikropukotina, kao i mehaničkih oštećenja, te djelomična rekonstrukcija nedostajućih detalja štukature (listića, vitica, traka, profiliranih okvira i dr.). Oštećeni dijelovi žbuke sjevernoga zida su otučeni i izveden je novi sloj žbuke. Žbukane su i površine zidova ispod i između stropnih greda na kojima su bila brojna oštećenja.

U sklopu obnove ljetnikovca obitelji Pucić na Pilama u Dubrovniku, sagrađenog polovicom 18. stoljeća, Zavod je bio angažiran za izradu prijedloga i troškovnika konzervatorsko-restauratorskih radova na štukaturi u stubišnom prostoru ljetnikovca i za izvedbu radova prema prihvaćenom prijedlogu. Stubište ljetnikovca je zasebna prostorna cjelina koja povezuje sve tri etaže zgrade, a smješteno je uza zapadno pročelje. U zonama oko otvora vrata te na stropnim i svodnim poljima oblikovana je plastički vrlo razvijena štukoornamentika vegetabilnih, vrpčastih i pokrenutih prutastih oblika. Motivi štukature stubišnog prostora uključuju i izrazito plastično profilirane okvire vrata, lučne nadvoje, veće i manje konzole s vegetabilnim i geometrijskim motivima. Istaknuti elementi ornamentike i pojasnica na svodovima su bijeli, stup na prvom odmoru je kameni, a u prostoru stubišta na prvom katu nalazi se stup izveden u tehnici marmorino, kojom se u štuku oponašaju različite vrste mramora. Izvedeni cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na štukaturi mogu se podijeliti u dvije osnovne skupine. Prvu skupinu činili su radovi na oštećenim, ali uglavnom sačuvanim štukoukrasima koji su izvedeni *in situ*, a obuhvatili su učvršćivanje i konsolidaciju elemenata odvojenih od nosioca, ekstrakciju soli, uklanjanje brojnih naknadnih naliča kojima je djelomice izmijenjen izvorni oblik i izgubljena finoća detalja, zatvaranje pukotina i mehaničkih oštećenja, izvedbu dijelova nedostajućih profilacija, modeliranje i rekonstrukciju detalja kapitela, konzola i kartuša iznad portala te završni retuš bojenoga sloja. Zasebnom skupinom radova izvedenih *in situ* obuhvaćeni su radovi na stupu na prvom katu, izvedenom u tehnici marmorino. Drugu skupinu činili su radovi na rekonstrukciji štukoukrasa koji su potpuno nedostajali. Radovi rekonstrukcije spomenutih elemenata izvedeni su u radionici Odjela za štuko, a potom su montirani na izvorne položaje. Rekonstrukcija je izvedena na temelju sačuvanih fragmenata profiliranih dijelova i arhivskih fotografija. Radovi rekonstrukcije obuhvatili su izradu nacрта i šablona, izvedbu profiliranih elemenata te završne montaže motiva na predviđena mjesta.

Dubrovnik, ljetnikovac Pucić na Pilama, stubište. Kapitel stupa na prvom odmoru prije i tijekom radova. Snimke: B. Mostarčić, 2018. i Lj. Gamulin, 2019.

Dubrovnik, ljetnikovac Pucić na Pilama, stubište. Stup na prvom katu prije i nakon radova. Snimke: B. Mostarčić, 2018. i Lj. Gamulin, 2019.

Odjel za kamenu plastiku

Na Odjelu za kamenu plastiku Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zagrebu trenutačno je zaposleno šest djelatnika na neodređeno vrijeme (od toga tri konzervatora-restauratora, jedan viši restaurator tehničar; jedan restaurator tehničar i jedan viši konzervator povjesničar umjetnosti).

Odjel za kamenu plastiku svake godine na području cijele države provodi najzahtjevnije konzervatorsko-restauratorske zahvate na kulturnim dobrima. Pritom se provode konzervatorsko-restauratorska istraživanja, odnosno analize zatečenog stanja i oštećenja kamene plastike, izrađuju se elaborati i troškovnici, daju se stručna mišljenja i smjernice za izvođenje radova i dr.

U sklopu konzervatorsko-restauratorskih radova (u radionici Odjela, ali i na terenu) primjenjuju se brojne metode i tehnike: od čišćenja kamena (vodom pod kontroliranim tlakom, vodenom parom, mehaničkim čišćenjem, čišćenjem kemijskim sredstvima, mikropjeskarenjem, čišćenjem laserom i dr.), ekstrakcije ili stabilizacije štetnih vodotopljivih soli u kamenu, konsolidacije kamena kemijskim sredstvima, klesanja i ugradnje kamenih elemenata, domodeliranja nedostajućih formi, izrade kalupa (negativa) i odljeva faksimila u umjetnom kamenu, do izrade kiparskih rekonstrukcija, završnog kiparskog retuša, tonskog ujednačavanja i dr.

Tijekom 2019. godine izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi financirani sredstvima Ministarstva kulture RH na šest programa: Križevci, crkva Sv. Križa – kameni oltar; Požega, zavjetni pil Sv. Trojstva; Rovinj, Balbijeve luk; Rovinj, crkva sv. Eufemije – kameni oltari; te Zadar, crkva sv. Krševana.

Usporedno s navedenim radovima, Odjel za kamenu plastiku radio je i na programima koje su financirali vanjski investitori (Arheološki muzej Osijek i Gradski muzej Karlovac).

Također su 2019. godine izvedeni radovi na više objekta u suradnji s drugim odjelima ili službama Zavoda, npr. u crkvi sv. Roka u Draguču, franjevačkom samostanu i crkvi sv. Katarine u Krapini, na ostacima pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Mikleuški, glavnom portalu crkve cistercijske opatije u Topuskom, u palači Califfi u Rovinju i dr.

Od zahtjevnijih konzervatorsko-restauratorskih zahvata obnove koji su izvedeni u 2019. godini valja spomenuti dovršene radove na oltaru Sv. Križa u crkvi Sv. Križa u Križevcima, Balbijeve luku u Rovinju te portalu na ulazu u refektorij franjevačkog samostana sv. Ivana Kapistrana u Iloku.

Crkva Svetoga Križa, kao stara župna crkva Donjega grada Križa (*Crisa*), bila je podignuta unutar zasebne utvrde izvan gradskih zidina, a spominje se prvi put u pisanim izvorima 1232. godine. Na tom mjestu prije je postojala romanička crkva. Osnovna prostorna organizacija današnje crkve nastala je tijekom 14. i 15. stoljeća. Pravilno orijentirano, poligonalno zaključeno svetište nadsvođeno je križno-rebrastim svodom i osvjetljeno visokim biforama. U pravokutni brod crkve ulazi se kroz portale na zapadnom i južnom pročelju. Brod je presvođen svodom baroknih obilježja između 1714. i 1718. godine, a svaki od četiri traveja broda osvjetljen je baroknim prozorom. Zvonik je sagrađen sredinom 17. stoljeća, a njegov izgled sa secesijskim elementima, kao i izgled sakristije, nastao je tijekom obnove crkve početkom 20. stoljeća, prema projektu arhitekta Stjepana Podhorskog.

Najznačajniji barokni akcent, kameni oltar Svetoga Križa, posljednje i jedno od najkvalitetnijih djela talijanskog kipara Francesca Robbe (1698. – 1757.) nalazi se u svetištu crkve. Oltar je izrađen 1756. godine za zagrebačku katedralu Uznesenja Blažene Djevice Marije i svetih Stjepana i Ladislava. Nakon njezina stradanja u potresu 1880. godine, a tijekom obnove katedrale, oltar je preseljen u križevačku crkvu Svetoga Križa. Takav, atektonski tip oltara, čiji komparativni primjeri datiraju u kraj prve i u drugu polovicu 18. stoljeća te se mogu pronaći na srednjoeuropskom području, u nekim krajevima sjeverne Italije ili Slovenije, izrađen je u kombinaciji nekoliko vrsta mramora. Središnjim dijelom njegova retabla dominira prikaz raskršća Krista; lijevo i desno od stipesa na bočnim postamentima stoje skulpturalne grupe „Mojsije s mjedenom zmijom“ i „Abraham žrtvuje Izaka“, dok je antependij ukrašen reljefnim prikazom „Duše u čistilištu“.

U nastavku programa, u 2019. godini izvedeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na supedaneju i tabernakulu oltara. Kameni elementi tabernakula su demontirani i očišćeni primjenom metoda mehaničkog čišćenja, čišćenja vodenom parom pod reguliranim tlakom i čišćenja kemijskim sredstvima. Odvojeni dijelovi spojeni su u cjelinu. Elementi tabernakula i supedaneja su konsolidirani i zaštićeni kemijskim sredstvima. Izvedene su rekonstrukcije nedostajućih formi kamene plastike, obnovljen je sloj pozlate i konzervirani metalni dijelovi tabernakula. Na domodeliranim dijelovima obavljeno je tonsko ujednačavanje. Nakon montaže kamenih i metalnih elemenata tabernakula te kamenih elemenata supedaneja na njihova izvorna mjesta na oltaru, izveden je završni kiparski retuš i poliranje kamene plastike oltara, čime su potpuno dovršeni svi planirani konzervatorsko-restauratorski radovi, predstavljeni javnosti u prosincu 2019. godine.

Balbijeve luk nalazi se na ulazu u najstariji dio gradske jezgre Rovinja. Njegova gradnja dovršena je 1679. godine u vrijeme načelnika Bernarda Barbara na mjestu nekadašnjih Vrata od stare ribarnice (*Porton della pescheria vecchia*) koja su od davnine vodila u povijesnu jezgru unutar zidina. Luk je oblikovan kao kameni portal s dekorativnim nadgrađem. Dovratnici su izvedeni od naizmjenično istaknutih kamenih klesanaca, svaki s kapitelom, a rustificirani lučni nadvoj od radijalno položenih klesanaca ima istaknut zaglavni kamen. Sačuvani dio gradskih zidina vidljiv je još i danas s lijeve strane Balbijeve luka. Luk je nazvan Balbijeve stoljeće nakon izgradnje, kad je načelnik Francesco Almorò Balbi sedamdesetih godina 18. stoljeća na njega postavio novu atiku s dva grba svoje obitelji. Donja, pravokutna zona atike nosi natpis koji je nekad stajao na susjednoj zgradi gradske žitnice, podignutoj 1680. godine u vrijeme koparskog načelnika i kapetana Girolama Pisanija i rovinjskog načelnika Danielea Balbija: HYERONIMVS PISANI//OPT.PROVINCIAE PRAESES//DANIEL BALBI//INTEGERRIMVS RECTOR// FAVSTA PARELIA//NOVVM HORREUM//PORTUM INCONCVSSV//BONA OMNIA// PORTEDVNT// MDCLXXX. U gornjoj zoni je reljef mletačkog lava, flankiran dvjema volutama te nadvišen prekinutim zabatom unutar kojega je akroterij; uglovi i vrh ukrašeni su trima vazama. Reljef lava u pokretu ulijevo drži natpis VICTORIA TIBI MARCE EVANGELISTA MEVS. Na obje strane zaglavnog kamena luka nalazi se po jedna glava; ona prema starom gradu oblikovana je *alla veneziana* (prema mletačkoj modi), a ona druga, s vanjske strane, *alla turca* (prema turskoj modi). Glave se mogu povezati s funkcijom Bernarda Barbara i ulogom njegove obitelji u odnosima Mletačke Republike i osmanske Porte, kad je Istri još prijetila opasnost od osmanlijskih napada.

U 2019. godini konzervatorsko-restauratorski radovi na Balbijeve luku su dovršeni. U nastavku prethodno izvedenih radova, obavljeno je mehaničko i kemijsko čišćenje luka i neposrednog okoliša od sezonskog bilja, prašine te ostalih onečišćenja. S oba lica bočnih zidova luka uklonjena je stara žbuka. Zidovi su ponovo ožbukani vapnenom žbukom u dva sloja. Prije nanošenja završnog sloja izrađeno je nekoliko probnih uzoraka. Trošne sljubnice između kamenih elemenata su očišćene i zapunjene novim mortom, čime je vraćen izvorni izgled i zaustavljeno nakupljanje vode. Prema prethodno izrađenom projektu sanacije i statičke stabilizacije, demontirani su nestabilni dijelovi atike. Uklonjene su sve dostupne korodirane spojnice s pripadajućim olovnim brtvilom. Uslijedila je izrada novih spojnica od nehrđajućeg čelika, priprema, bušenje i klesanje novih pozicija te montaža spojnica na predviđena mjesta. Svi demontirani dijelovi kamene plastike su mehanički i kemijski dočišćeni, a fragmentirani elementi spojeni u cjeline. Šavovi i nedostajući dijelovi forme rekonstruirani su smjesom mineralnog brašna i akrilnog veziva, nakon čega je uslijedio kiparski i slikarski retuš.

Nakon završetka opisanih konzervatorsko-restauratorskih radova, demontirani dijelovi atike vraćeni su na izvorne pozicije. Manja oštećenja (pukotine, lomovi, luskanje) kamene plastike atike zatvoreni su injektiranjem, kako bi se zaustavilo daljnje prodiranje vode u strukturu kamena. Uslijedila je završna obrada površine u duhu zatečenog materijala i forme te tonsko ujednačavanje. Veća oštećenja forme modelirana su u kompozitnom materijalu koji je nanosen na armaturu od nehrđajućeg čelika. Nakon modeliranja uslijedio je kiparski i slikarski retuš. Konsolidacija ostataka polikromije na reljefu lava i na grbovima izvedena je u suradnji s Odjelom za zidno slikarstvo i mozaik prema rezultatima analize pigmenta. Kad su dovršeni svi potrebni radovi, vaze i grbovi demontirani u prethodnim fazama realizacije programa vraćeni su na izvorna mjesta. Temeljem prethodno provedenih istraživanja i ostalih zapažanja, nakon dovršetka konzervatorsko-restauratorskih radova izrađen je i prijedlog nadzora i budućeg održavanja spomenika.

Križevci, crkva Sv. Križa. Oltar Sv. Križa prije i nakon radova.
Snimke: J. Škudar, 2016. i G. Tomljenović, 2019.

Rovinj, Balbijev luk. Pogled s istoka prije i nakon radova.
Snimke: J. Kliska, 2018. i 2019.

Franjevački samostan u Iloku, drugi po veličini u Srijemskoj kustodiji Ugarske provincije, podignut je vjerojatno u isto vrijeme kad i samostanska crkva koju je u gotičkom stilu dao sagraditi vojvoda Ugrin 1339. godine. U vrijeme kad je Ilok bio sjedište kadiluka i Srijemskog sandžakata, samostan i crkva nisu bili srušeni, nego samo zapušteni. Nakon oslobođenja od osmanlijske vlasti na samom kraju 17. stoljeća, samostan je obnovljen kao jednokatna trokrilna zgrada prislonjena uz srednjovjekovne zidine.

Refektorij je smješten u prizemlju sjevernog krila samostana. Ulaz u refektorij iz hodnika samostana istaknut je baroknim kamenim portalom s bogato intarziranim drvenim vratnicama. Taj kvalitetni umjetnički rad nepoznatih majstora datira u 1727. godinu, u vrijeme gvardijana o. Petra Pastirovića.

Okvir kamenog portala čine dovratnici iz vapnenačkog pješčenjaka, izrađeni u formi stupaca, a nad njima se do samog svoda hodnika proteže luneta. Dekoracija je izvedena u dubokom reljefu s isprepletenim sakralnim i profanim motivima; baze dovratnika ukrašene su ljudskim figurama i maskeronima, središnji dijelovi vegetabilnim motivima, a u gornjem dijelu kapitela podupiru anđeli. Luneta portala sastavljena je od tri elementa; na onom s desne strane lunete nalazi se lik sv. Franje Asiškog, s lijeve strane lik sv. Ivana Kapistrana, a između njih je franjevački grb u obliku srca koji okružuju manji i veći anđeli. Tijekom radova su na stražnjoj strani elemenata pronađene gotičke profilacije, što upućuje na njihovu sekundarnu upotrebu u baroknom razdoblju.

U 2019. godini izvedeni su cjelokupni konzervatorsko-restauratorski radovi na obnovi kamene plastike portala na ulazu u refektorij. Nakon izvođenja konzervatorsko-restauratorskih radova u radionici Odjela za kamenu plastiku, dijelovi lunete montirani su na izvorno mjesto. Tijekom ponovne montaže, dijelovi su međusobno povezani trnovima od nehrđajućeg čelika. S ostalih dijelova portala uklonjene su sve naknadne intervencije u formi cementnih zakrpa i raznih naliča, nakon čega je izvedeno učvršćivanje kamena kemijskim sredstvima.

Na kamenoj plastici portala izvedene su minimalne rekonstrukcije nedostajućih formi u masi umjetnog kamena i tonsko ujednačavanje rekonstruiranih dijelova. Sve sljubnice između kamenih elemenata zapunjene su materijalom na bazi hidratiziranog vapna, a zidni plaševi oko portala žbukani vapnenom žbukom.

Ilok, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Kapistrana. Portal refektorija prije i nakon radova.
Snimke: E. Hudolin, 2007. i J. Kliska, 2019.

Restauratorski odjel Osijek (Služba za odjele izvan Zagreba 1)

Na istraživanju graditeljskog naslijeđa i konzervatorsko-restauratorskim radovima na nepokretnim kulturnim dobrima, u sklopu Restauratorskog odjela Osijek zaposlena su dva konzervatora povjesničara umjetnosti i jedan viši konzervator tehničar, dva konzervatora-restauratora, jedan viši restaurator tehničar i restaurator tehničar.

U 2019. godini realizirano je osam programa konzervatorsko-restauratorskih radova na nepokretnim kulturnim dobrima. Redom su to programi konzervatorsko-restauratorskih istraživačkih radova na crkvi Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije u Bilju, crkvi sv. Andrije apostola u Viljevu, crkvi Preslavnog imena Marijina u Osijeku te na stambenoj katnici na Trgu J. Križanića 7 u osječkoj Tvrdi, kao i na konzervatorsko-restauratorskim radovima na zidnom osliku u veži kuće Povischil u Osijeku, u salonu Putti zgrade Gradskog magistrata u Slavanskom Brodu te u crkvi sv. Petra i Pavla u Osijeku.

Dvogodišnja istraživanja crkve u Viljevu otkrila su srednjovjekovni sloj građevine – zazidane prozore, portal i moguću sediliju u svetištu crkve.

Viljevo, crkva sv. Andrije apostola. Južno pročelje nakon istraživanja. Snimka: G. Tomljenović, 2019.

Posebno treba izdvojiti dovršene višegodišnje konzervatorsko-restauratorske radove na zidnom osliku u Feričancima. Župna crkva Svetoga Duha nalazi se u središtu mjesta Feričanci, a prvi put se spominje 1801. godine, kad je počela njezina gradnja. Dotad se bogoslužje održavalo u jednobrodnoj drvenoj kapeli sv. Bartola iz 17. stoljeća, koja se nalazila na prostoru današnjega župnog dvorišta. Župa u Feričancima osnovana je bez odgovarajućeg sakralnog objekta pa je pod utjecajem zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhovca i pod patronatom Ivana Karla pl. Mihalovića sagrađena crkva 1803. godine.

Feričanačka župna crkva je jednobrodna građevina s nešto užim, poligonalno zaključenim svetištem uz koje se sa zapadne strane nalazi sakristija pravokutnog tlocrta. Narteks svođen češkim kapama ističu dva masivna stuba koja nose konstrukciju pjevališta. Prostor broda raščlanjuju tri para udvojenih pilastara s visoko postavljenim postamentima, bazama, kapitelima i vijencem. Brod je svođen stiješnjim koritastim svodom te je pojasnicama podijeljen na traveje. Svetište je od broda odvojeno trijumfalnim lukom te je presvođeno češkim svodom. Brod i svetište osvijetljeni su parovima segmentno zaključenih prozora. Zvonik se uzdiže iznad glavnog pročelja koje je istaknuto portalom, parom toskanskih pilastara, zabatom i atikom s ukrasnim vazama. Bočna pročelja jednostavnije su obrade sa simetrično oblikovanim ukkladama koje se izmjenjuju s parovima prozorskih otvora.

Tijekom dva stoljeća crkva je preživjela nekoliko potresa, nakon čega su sanirana nastala oštećenja. Posljednji radovi izvedeni su između 1907. i 1909. godine, kad su stvoreni preduvjeti za oslikavanje crkve. Godine 1908. župnik Nikola Mikić osobno je odabrao i angažirao vrsnog slikara Rikarda Rojnika, koji je oslikao cijelu unutrašnjost crkve figuralnim prikazima i raskošnom ornamentikom. Zidni oslik, izveden kombinacijom tutkalne i uljane tehnike, kompozicijski je prilagođen formatima arhitektonskih elemenata, zidnih ploha i svodnih polja.

Zidne plohe broda i svetišta crkve ispunjene su raznolikim cvijećem i lišćem kršćanske simbolike (liljan, potočnica, runolist, pasiflora, hrastovo i lovorovo lišće i dr.). Svod broda podijeljen je pozlaćenim i ornamentiranim pojasnicama na tri traveje. U prvom i trećem travaju nalaze se po dvije slike manjih dimenzija s temama iz Novog zavjeta: „Isus i djeca“, „Tri žene na Kristovu grobu“, „Isus i Samaritanka“ te „Bijeg u Egipat“. Središnjim travajem dominira slika Krista koji iz lađe propovijeda narodu na obali. Na svodu su također prikazani *Agnus Dei* i pelikan, a u zasebnim poljima grbovi Hrvatske, Dalmacije, Slavonije i Bosne te simboli Kristove muke. Zidovi svetišta ispunjeni su oslikanim draperijama, dok je svod obojen modrom bojom s nizovima zlatnih zvjezdica. U središtu je simbolički prikaz Duha Svetoga, u kutovima medaljoni s prikazom četvorice evanđelista na pozlaćenoj podlozi koja oponaša mozaik, a između njih su četiri križa s trolisnim završetkom. Zidovi apsida u cijelosti su oslikani bogato ornamentiranim draperijama s resicama, iznad kojih se nalaze pravokutna polja s cvjetovima pasiflore (*Passiflora incarnata*), simbolom Kristove muke. Na kaloti apsida prikazano je zvjezdano nebo u čijem se središtu ističe Kristov monogram sa zlatnim zrakama te nizom zvjezdica i cvjetova. U njezinim donjim dijelovima prikazani su Srce Isusovo i Srce Marijino.

Konzervatorsko-restauratorskim radovima koji su se provodili od 2001. do 2019. godine obuhvaćen je kompletan zidni oslik u unutrašnjosti crkve. Radovima je prethodilo detaljno proučavanje arhivske i povijesne dokumentacije te laboratorijsko ispitivanje i određivanje metodologije rada. Sondiranjem su potvrđeni stariji slikani slojevi na svodu svetišta i ostaci zidane ograde pjevališta s pripadajućim stubovima. Zatečeni zidni oslik svetišta i broda je očišćen i konsolidiran, sanirane su pukotine te su izvedeni rekonstrukcija, retuš i pozlata.

Dovršetakom konzervatorsko-restauratorskih radova u župnoj crkvi Svetoga Duha završena je cjelovita obnova te je prezentiran izuzetno raskošan zidni oslik kojim je crkvi vraćen stari sjaj s početka 20. stoljeća.

Feričanci, crkva Svetoga Duha. Pogled prema svetištu nakon radova.
Snimka: G. Tomljenović, 2019.

Feričanci, crkva Svetoga Duha. Svod svetišta prije i nakon radova.
Snimke: M. Usenik, 2000. i J. Kliska, 2019.

Odsjek za kamenu plastiku, Restauratorski odjel Split (Služba za odjele izvan Zagreba 2)

U sklopu programa koje financira Ministarstvo kulture RH, sedam djelatnika zaposlenih na neodređeno vrijeme na Odsjeku za kamenu plastiku u Splitu tijekom 2019. godine realiziralo je četiri programa zaštitnih radova sredstvima Ministarstva kulture RH i dva programa zaštitnih radova financirana sredstvima drugih investitora. Program Orlandov stup sufinanciran je sredstvima Zavoda za obnovu Dubrovnika.

Sredstvima drugih investitora nastavljeni su radovi čišćenja i rekonstrukcija na lukovima i svodovima sjevernog broda katedrale sv. Jakova u Šibeniku te je obavljeno čišćenje kamenih skulptura iz lapidarija Arheološkog muzeja u Splitu.

U kapeli bl. Ivana Trogiranina u katedrali sv. Lovre u Trogiru završeni su konzervatorsko-restauratorski radovi stabilizacije degradirane površine kamena, uz dopunu arhitektonske dokumentacije. Na programu Orlandov stup u Dubrovniku počelo se s monitoringom zatečenog stanja. U suradnji s Građevinskim fakultetom u Zagrebu postavljani su uređaji za statički monitoring.

Među programima zaštitnih radova Odsjeka u 2019. godini treba istaknuti nastavak radova na zapadnim (Željeznim) vratima Dioklecijanove palače u Splitu i crkvi Gospe od Zvonika. Opsežni višegodišnji radovi zaokruženi su zamjenom dotrajalog krovništva nad sakristijom crkve, čime su stvoreni uvjeti za izvođenje radova u unutrašnjosti. Započeti su radovi u glavnom brodu crkve, gdje je provedeno sondiranje žbuke, a potom uklanjanje recentne žbuke. Izvedena je građevinska stabilizacija zida i zatega. Pri uklanjanju žbuke na drvenom koru pjevališta otkriven je prikaz biblijske scene „Ribolova na Galilejskom jezeru“, izveden na drvenoj podlozi. Preventivno je zaštićena, a potom i podignuta zidna slika M. Menegella Rođića (19. stoljeće). Dopunjena je arhitektonska dokumentacija.

Split, Dioklecijanova palača, Zapadna vrata i crkva Gospe od Zvonika. Strapiranje zidnih slika. Snimka: V. Marinković, 2019.

Posebno treba istaknuti dovršene radove na korčulanskom ciboriju. Unutar zidina grada Korčule, sazdanog od kamena vađenog u obližnjim *petralima*, a stvaranog stoljećima graditeljskim znanjem i kamenoklesarskom vještinom brojnih majstora, smjestila se katedrala sv. Marka na kojoj „...je radilo nekoliko klesarskih generacija i svaka je ostavila znakove svojega vremena. Prve generacije dale su joj u početku XV. stoljeća, kad još bijahu žive romaničke tradicije, romaničku čvrstoću i stabilnost u konstrukciji, druga generacija sredinom XV. stoljeća okitila ju je kamenim dekorom koji je pri podanku zgrade čvrst i matematički proračunan, a pri vrhu kićen i slobodan. Treća generacija s Andrijićem na čelu, koncem XV. st. unijela je u katedralu čistoću novog stila – renesanse, a petoj je generaciji tek preostalo da pri popravcima unese u katedralu bujnost baroknih oblika, ali tek u detaljima.“ (C. Fisković) Crkva sv. Marka 1300. godine postaje sjedište novoutemeljene Korčulansko-stonske biskupije, no o njezinu izgledu prije 1406. malo znamo. Nova crkvena građevina građena je desetljećima i posvećena tek 1556. godine. Za to su se vrijeme među majstorima istaknuli Bonino da Milano, Jacopo Correr i Marko Andrijić, 1485. godine imenovan protomagistrom svih javnih gradnji u Korčuli.

Uz druge radove u katedrali, M. Andrijić se 1486. godine obvezao da će sagraditi ciborij za 115 dukata. Taj apulsko-dalmatinski tip ciborija (potpuno oblikovan od vrničkog kamena) sastoji se od četiri vitka stupa koji nose višekatni oktogonni krov koji se sužava prema vrhu te prelazi u prošupljeni tambur pokriven kalotom. Izuzetno inovativnosti u konstruktivnom rješenju kombinacije dvaju proporcijских sustava, Andrijićev je rad prepoznatljiv u kamenom dekoru: od prvih stupova s entazisom u našoj renesansnoj umjetnosti do kapitela s dupinima, koji je postao zaštitni znak Andrijićeve *bottege*.

Potkraj 18. stoljeća, u vrijeme korčulanskog biskupa Josipa Kosirića, izveden je niz radova na katedrali kojima je promijenjen njezin prvotni izgled. Radovima je bio obuhvaćen i ciborij; zadnji, četvrti kat je uklonjen i umjesto njega postavljene su četiri kamene ploče isklesane u obliku trostranog lista, spojene u vrhu na koji je postavljen originalni akroterij. Tom intervencijom degradiran je majstorski Andrijićev rad. Izvorna je pak kruna neko vrijeme služila kao škropionica u kapeli sv. Roka, dok nije odložena u lapidarij Opatske riznice.

Djelatnici Restauratorskog odjela Split proveli su 2014. godine laboratorijske analize i probe čišćenja te je snimljeno postojeće stanje ciborija. Godine 2015. počelo je uklanjanje nečistoća i cementnih sljubnica. Tek je nakon toga postalo moguće sagledati stanje konstrukcije. Nakon očevida statičara, uz suglasnost nadležnih konzervatora, dogovoreno je da se ukloni gornji, nestabilni dio ciborija te preveze u radionicu Zavoda u Splitu. Interdisciplinarni tim stručnjaka detaljno je sagledao sve podatke koji su upućivali na slijed i posljedice povijesnih intervencija te razloge narušene stabilnosti konstrukcije. Nakon detaljnog čišćenja spojeva i profilacija elemenata, tijekom njihovih probnih spajanja i analizom tragova klesarskih alata uočeno je da je ciborij bio znatno preklesan još tijekom montaže u 15. stoljeću. Usporedno je analizirana arhivska građa te se počelo s izradom rekonstrukcije izvornih proporcija ciborija.

Sva su saznanja usmjeravala na nužnu obnovu oštećenih kamenih elemenata i rekonstrukciju izvornog izgleda ciborija. Stoga je izrađeno osam novih elemenata nedostajućeg krovništva i kupole. Pri obradi i montaži elemenata rabljeni su tradicionalni alati, tehnike i metode, pri čemu su upotrijebljeni svi očuvani elementi uz poštovanje uzanci struke. Nadalje, pri montaži *in situ* minimalno su korigirane visine svake razine, da bi se u konačnici postigla njegova izvorna geometrija.

Ovaj put „znak svojega vremena“ ostavila je generacija restauratora, oživljavajući izvorni majstorov projekt vraćanjem uklonjene krune i evocirajući vještinu starih majstora, rekonstruiranjem davno izgubljenih elemenata izrađenih i montiranih kao i stoljećima prije, klesanjem kamena ritmičkim udarcima *marteline*, *tajente* i *lita*, smještajući ciborij ponovo na mjesto koje i zaslužuje – u sam vrh ranorenesansnih ostvarenja u Dalmaciji.

Otok Korčula, Korčula, katedrala sv. Marka. Ciborij Marka Andrijića prije i nakon radova.
Snimke: arhiva Konzervatorskog odjela u Splitu i P. Gamulin, 2019.

POKRETNNA KULTURNA BAŠTINA

Zavod provodi različite oblike fizičke zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara, u širokom rasponu od preventivnog djelovanja do najzahtjevnijih interdisciplinarnih istraživanja i konzervatorskih radova na ugroženim i oštećenim pokretnim kulturnim dobrima. Radovi na pokretnim kulturnim dobrima provode se u Službi za pokretnu baštinu, Službi za odjele izvan Zagreba 1 i Službi za odjele izvan Zagreba 2.

U Službi za pokretnu baštinu sa sjedištem u Zagrebu djeluje pet organizacijskih jedinica: Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu, Odjel za štafelajno slikarstvo, Odjel za tekstil, papir i kožu, Odjel za namještaj i drvene konstrukcije te Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine. Kako bi radovi na pokretnoj baštini zadovoljili načela i standarde suvremene konzervatorsko-restauratorske djelatnosti, Služba za pokretnu baštinu te Službe za odjele izvan Zagreba 1 i 2, blisko surađuju s Fotolaboratorijem i Prirodoslovnim laboratorijem, a prema potrebi i s drugim službama Zavoda.

Služba za odjele izvan Zagreba 1 obuhvaća restauratorske odjele u Osijeku, Ludbregu, Rijeci i Vodnjanu - Juršićima, a Služba za odjele izvan Zagreba 2 odjele u Dubrovniku, Splitu, Šibeniku i Zadru.

Konzervatorsko-restauratorski radovi izvode se na umjetninama i predmetima umjetničkog obrta, važnim za povijest i likovnu kulturu Republike Hrvatske, kao i za europsku kulturnu baštinu. Na svakom se umjetničkom predmetu prije početka zaštitnih radova provode interdisciplinarna istraživanja različitog opsega, na temelju kojih se odlučuje o pristupu i metodologiji rada. Radovi su uvijek popraćeni pisanom, fotografskom i grafičkom dokumentacijom, koja se vodi prema suvremenim stručnim standardima.

U 2019. godini Služba za pokretnu baštinu, zajedno sa Službom za odjele izvan Zagreba 1 i Službom za odjele izvan Zagreba 2, ugovorila je s Ministarstvom kulture RH 136 programa na pokretnoj kulturnoj baštini. Programi podrazumijevaju zaštitu i očuvanje pokretnih kulturnih dobara; od preventivnog djelovanja do najzahtjevnijih interdisciplinarnih istraživanja i konzervatorskih radova na ugroženim i oštećenim pokretnim kulturnim dobrima. Programima su bile obuhvaćene 254 umjetnine i predmeta umjetničkog obrta, među kojima su slike različitih dimenzija na platnenom i drvenom nosiocu, rezbareni polikromirani i pozlačeni drveni predmeti, rezbareni, politirani, intarzirani i pozlačeni namještaj, predmeti od tekstila, papira, kože i metala.

Uspješnom suradnjom s lokalnim zajednicama i naručiteljima omogućeno je financiranje 18 programa konzervatorsko-restauratorskih radova na pokretnoj baštini. Od toga je devet programa u cijelosti izvedeno sredstvima vanjskih investitora, dok je za devet programa vanjski investitor osigurao sufinanciranje pojedinih faza konzervatorsko-restauratorskih radova.

Služba za pokretnu baštinu

U Službi za pokretnu baštinu sa sjedištem u Zagrebu četiri programa su potpuno financirana sredstvima vanjskih investitora. Sredstvima Galerije Klovićevi dvori restaurirana je slika „Veliki atelje snova 1975“ Mersada Berbera te je realizirana priprema triju crteža iz Muzeja moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci za izložbu grupe „Zemlja“. Sredstvima Grada Novigrada financiran je nastavak radova na ciklusu slika velikih dimenzija Brune Mascarellija iz 1953. godine, a Muzej grada Rijeke osigurao je sredstva za konzervatorsko-restauratorske radove i prilagodbu lutki kazališnih kostima Ružice Nenadović Sokolović za stalni postav Zbirke kazališne i filmske građe Muzeja. Treba istaknuti i da je nastavak restauriranja renesansnog retabla Paola Campse iz župne crkve sv. Marije Magdalene u Mutvoranu, uz sredstva koja je osiguralo Ministarstvo kulture RH, tijekom 2019. godine bio potpomognut sredstvima Istarske županije, Općine Marčana i OŠ Marčana.

Unutar Službe za odjele izvan Zagreba 1, vanjski investitori su u cijelosti omogućili realizaciju triju programa. Konzervatorsko-restauratorski nadzor i radove u sklopu pripreme za izložbu „Drveni sveci: polikromirana drvena skulptura Creskog dekanata“ financirao je Creski muzej. Centar za kulturu i informiranje „Dragutin Novak“ iz Ludbrega financirao je dezinfekciju drvene etnografske građe iz Zavičajne zbirke Ludbreg te dezinfekciju etnografskih predmeta iz tradicijske kuće Zavičajni muzej Varaždinske Toplice, u čijem je kuća sastavu.

Unutar Službe za odjele izvan Zagreba 2 sredstvima vanjskih investitora u cijelosti su realizirana dva programa. Društvo prijatelja dubrovačke starine financiralo je nastavak restauriranja arhivskog gradiva Državnoga arhiva u Dubrovniku iz vremena Dubrovačke Republike, a sredstvima Dubrovačkih muzeja obnovljena je pulena s jedrenjaka Abraham. Vanjski investitori su uz Ministarstvo kulture RH omogućili izvođenje radova na još osam programa. Župa sv. Marka poduprla je restauriranje kodeksa Luchisa de Stripe iz Opatske riznice sv. Marka u Korčuli, a Dubrovački muzeji realizaciju triju programa iz Kulturno-povijesnog muzeja i jednog programa iz Pomorskog muzeja. Pomorski muzej u Orebiću osigurao je dodatna sredstva za restauriranje crteža na pergameni i dvije grafike iz svojega fundusa, a Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti nastavak konzervatorsko-restauratorskih radova na portretu kneza Luke Dominika Bone (Bunića) iz Zavoda za povijesne znanosti (ljetnikovac Sorkočević) i cjelovite radove na ukrasnom okviru slike „Baltazar Bogišić“ iz Muzeja i zbirke Baltazara Bogišića u Cavtatu.

Unutar Službe za pokretnu baštinu, na zahtjev konzervatorskih odjela Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture RH, realizirani su i brojni programi hitnih intervencija na pokretnim kulturnim dobrima. Među njima možemo izdvojiti primarno konzerviranje slike „Čudo sv. Servula“ u župnoj crkvi sv. Servula u Bujama, primarno konzerviranje škrinje sv. Šimuna u Zadru, primarno konzerviranje gotičkog poliptiha sv. Lucije Paola Veneziana na otoku Krku, dezinfekciju i stolarsku sanaciju vrata iz lepoglavske župne crkve, hitnu intervenciju na fragmentu svilenog damasta iz Zavičajnog muzeja Biograd na Moru te sanaciju oštećenja nastalih pri izlaganju triptiha sv. Ivana evanđelista iz župne crkve u Omišlju. Na brojnim lokalitetima u svim regijama Hrvatske realizirani su pregledi uvjeta i stanja pokretnih kulturnih dobara prema iskazanim potrebama vlasnika i nadležnih konzervatorskih odjela. Suradnja s konzervatorskim odjelima kontinuirana i u programu „Stručni nadzor“. Radovi na pojedinačnim kulturnim dobrima ili cjelinama realizirani su u navedenim odjelima Službe za pokretnu baštinu, u Službi za odjele izvan Zagreba 1 i u Službi za odjele izvan Zagreba 2.

Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu

Odjel za drvenu polikromiranu skulpturu u Zagrebu podijeljen je na tri odsjeka, u kojima je zaposlen 21 konzervator-restaurator. U 2019. godini ugovoreni su radovi na 19 programa zaštite i očuvanja raznovrsnih kulturnih dobara koje financira Ministarstvo kulture RH. Zbog nemogućnosti provedbe restauriranja skulptura „Bogorodice“ i „Sv. Ivana evanđelista“ s oltara Sv. Križa iz župne crkve u Baški na otoku Krku, sredstva osigurana za taj program

preraspodijeljena su na druge programske aktivnosti Zavoda prema protokolu. Programima je bilo obuhvaćeno 20 kulturnih dobara uglavnom sakralne namjene nastalih u razdoblju baroka i renesanse. Budući da je većinom riječ o većim umjetničkim cjelinama (oltarima, propovjedaonicama, korskim sjedalima, kućistima orgulja), u 2019. nastavljani su programi iz prethodnih godina.

Na skulpturama renesansnog glavnog oltara župne crkve sv. Marije Magdalene u Mutvoranu, djelu venecijanskog kipara Paola Campse i njegove radionice iz 1533. godine, dovršeni su opsežni radovi uklanjanja preslika iz 19. stoljeća. Obnova vrijednog baroknog inventara župne crkve sv. Marije Magdalene u Čazmi obuhvatila je nastavak radova na glavnom oltaru i propovjedaonici te dovršetak montaže bogato dekoriranog kućista orgulja iz 1767. godine na izvorno mjesto u pjevalištu crkve. Nastavljena je obnova ikonostasa Jovana Četirevića Grabovana iz crkve Velikomučenika sv. Georgija u Velikom Pogancu, koja se provodi u suradnji s Odjelom za štafelajno slikarstvo, kao i restauriranje oltara sv. Josipa iz franjevačke crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Samoboru, kojima se nastavljaju radovi na cjelini od šest kasnobaroknih bočnih oltara franjevačke radionice. U završnoj fazi su konzervatorsko-restauratorski radovi na arhitekturi i skulpturama oltara sv. Marije Magdalene, djelu baroknog kipara Ivana Komersteina iz kapele sv. Petra u Gotalovcu, kao i radovi na monumentalnom glavnom oltaru Franje Antuna Strauba iz crkve sv. Mihaela arkandela iz Velike Ludine iz 1761. godine. U 2019. godini počela je i obnova raskošne propovjedaonice, također istaknutog djela Franje Antuna Strauba i njegove radionice, iz župne crkve u Mariji Gorici. U sklopu obnove Dvorane „Ban Jelačić“ u Banskim dvorima, restaurirana je bijelo glazirana i raskošno dekorirana keramička peć, vrijedan rad lokalnog umjetničkog obrta iz 19. stoljeća.

Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene. Nepoznati autor, kućista orgulja (1767.). Stanje nakon radova. Snimka: N. Oštarijaš, 2019.

Mutvoran, župna crkva sv. Marije Magdalene. Paolo Campsa i radionica, glavni oltar, skulptura „Bogorodica s Djetetom“ (1533.). Stanje prije radova te nakon uklanjanja preslika. Snimke: N. Oštarijaš, 2017. i G. Tomljenović, 2019.

Zagreb, Banski dvori. Nepoznati autor, keramička peć, 19. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: S. Cvetković, 2018. i G. Tomljenović, 2019.

Odjel za štafelajno slikarstvo

Odjel za štafelajno slikarstvo u Zagrebu podijeljen je na tri odsjeka, u kojima su 21 konzervator-restaurator i jedna suradnica na stručnom osposobljavanju za rad bez zasnivanja radnog odnosa realizirali radove na 20 programa koje financira Ministarstvo kulture RH. Programima su bile obuhvaćene 53 slike različitih dimenzija, tehnika i namjene.

Među djelima za sakralne interijere na kojima su dovršeni konzervatorsko-restauratorski radovi u 2019. godini, ističemo sliku „Pokolj nevine dječice“ Alessandra Varotarija Padovanina, istaknutog venecijanskog slikara ranoga 17. stoljeća. Slika je dio ciklusa od četiri platna istog autora na bočnim zidovima svetišta dubrovačke katedrale. Izvorno su ta platna pripadala zbirci Giovannija Alvisea Raspija u Veneciji. „Pokolj nevine dječice“ druga je u nizu restauriranih slika te cjeline, čija se obnova nastavlja sljedećih godina. Dovršeno je zahtjevno restauriranje dviju slika starozavjetne tematike iz krčke katedrale. Slike „Žrtva Abrahamova“ i „Kiša mane“ dio su ciklusa od četiri platna velikih dimenzija kojima je urešeno svetište katedrale, djela venecijanskoga slikara Cristofora Tasce iz 1706. godine. Iz bogatoga slikarskog inventara krčke katedrale restaurirana je i slika „Bogorodica od Ružarija“, potpisani rad mletačkog kasnorennesansnog slikara Andree Michielija, zvanog Andrea Vicentino. Narudžba je povezana sa sudjelovanjem stanovnika grada Krka u bitci kod Lepanta 1571. godine i s memorijom na slavnu pobjedu nad Osmanlijama. Radovima na ikonama „Deisis“, „Sv. Andrija i sv. Marko“, „Sv. Pavao i sv. Jovan“ dovršena je obnova drugog kata ikonostasa iz Velikog Poganca, a restauriranjem slika „Krunjenje Marijino“ i „Sv. Apolonija“ dovršeni su planirani radovi na oltaru Krunjenja Blažene Djevice Marije iz župne crkve u Čazmi. Dovršetak konzervatorsko-restauratorskih radova na slikama „Sv. Franjo Asiški“ i „Sv. Kvirin“, venecijanskih majstora Girolama i Francesca da Santacrocea iz sredine 16. stoljeća, ujedno je i dovršetak višegodišnje obnove svih slika poliptiha glavnog oltara sv. Marije Magdalene iz Porta na otoku Krku. Valja istaknuti da je prethodno restaurirana i drvena polikromirana skulptura sv. Marije Magdalene koja mu je izvorno pripadala te je zajedno sa slikama anđela lučonoša danas smještena ispod retable poliptiha.

Dovršetak cjelovitih radova na većem broju slika na platnenom i drvenom nosiocu iz muzeja u Zagrebu, Osijeku, Trakošćanu i Varaždinu svjedoči o nastavku uspješne suradnje na očuvanju predmeta u muzejskim ustanovama, a među restauriranim slikama možemo istaknuti djelo Antona Arona iz Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku „Portret riječke glumice sa šeširom“ iz 1879. godine. Nastavljeni su i posebno složeni i opsežni radovi na tri slike Ernsta i Gustava Klimta iz Hrvatskoga narodnog kazališta Ivana pl. Zajca u Rijeci, na kojima su provedena istraživanja u suradnji s austrijskim stručnjacima u sklopu priprema projekta „Rijeka 2020. – europska prijestolnica kulture“. Nakon dovršetka radova, slike će biti izložene u Muzeju grada Rijeke na izložbi „Nepoznati Klimt / Klimt Unknown“. Sustavna tehnička istraživanja provedena su i u prvoj fazi radova na slici „Pričest apostola“ Giovannija Contarinija iz svetišta župne crkve u Vodnjanu te „Posljednja večera“ Jacopa Palme mlađeg iz katedrale u Poreču.

Dubrovnik, katedrala Uznesenja Marijina. Alessandro Varotari Padovanino, „Pokolj nevine dječice“ (1610. - 1630.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2018. i 2019.

Otok Krk, Porat, franjevačka crkva sv. Marije Magdalene. Girolamo i Francesco da Santacroce, poliptih glavnog oltara sv. Marije Magdalene (1555. – 1557.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Oštarijaš, 2012. i 2019.

Osijek, Muzej likovnih umjetnosti. Anton Aron, „Portret riječke glumice sa šeširo” (1879.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: J. Škudar, 2019. i N. Oštarijaš 2019.

Otok Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije. Cristoforo Tasca, „Kiša mane” (1706.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2017. i 2019.

Otok Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije. Andrea Vicentino, „Bogorodica od Ružarija sa sv. Dominikom i pobjednicima Lepantske bitke” (oko 1600.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Oštarijaš, 2019.

Odjel za tekstil, papir i kožu

Odjel za tekstil, papir i kožu podijeljen je u dva odsjeka, u kojima je 12 konzervatora-restauratora provelo prema planu radove na 21 programu koji financira Ministarstvo kulture RH. Programi su obuhvatili radove na 57 kulturnih dobara različite vrste i namjene, poput liturgijskog ruha, grobnog tekstila, vrijednih tapiserija velikih dimenzija te umjetnina i dokumenata na papirnatom nosiocu.

Među programima treba istaknuti nastavak višegodišnje obnove ciklusa tapiserija „Mjeseci u godini“ Charlesa Mittéa, dvorskog tkalca lotarinških vojvoda u Nancyju. U 2019. godini dovršena je obnova tapiserije „Ožujak - travanj“, a tek su počeli radovi na tapiseriji „Siječanj - veljača“. Višegodišnja uspješna suradnja Konzervatorskog odjela Požega, Požeške biskupije i Odjela za tekstil, papir i kožu HRZ-a na zaštiti grobnog tekstilnog inventara kriptе katedrale sv. Terezije, rezultirala je u 2019. godini obnovom fragmenta kazule, stole i prednjice prsluka svećenika i ravnatelja požeške Gimnazije Đure Fekete (pokopan 1831.). Dvršeni su i radovi na predmetima povijesnog liturgijskog tekstila iz Krka i Trogira.

U sklopu dugogodišnje suradnje s muzejskim ustanovama u Osijeku, Varaždinu, Vukovaru i Zagrebu, treba istaknuti dovršetak cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na većem broju umjetnina na papirnatom nosiocu, među kojima možemo istaknuti sliku iz 18. stoljeća – „Sveta Barbara“ iz Muzeja Slavonije u Osijeku, koja je osmišljena tako da lik svetice uokviruje čipkasta rokoko kartuša izrađena perforiranjem papira, te crtež „Klasa na ALU“ iz 1940., djelo poznatoga hrvatskog slikara i grafičara Miljenka Stančića (1926. – 1977.) iz Kabineta grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Riječ je o djelu velikog formata, izrađenom u tehnici tuša i pera na natrnskom papiru, koje je nastalo prije Stančićeva upisa na ALU 1945. godine.

Treba istaknuti i obavljena istraživanja na 25 japanskih predmeta iz Etnografske zbirke Muzeja grada Rovinja (Rovigno) koja sadrži predmete iz ostavštine trščanske obitelji Hütterott. Georg von Hütterott bio je počasni konzul japanskog carstva u Trstu. Često je putovao u Japan pa su najbrojniji predmeti u zbirci upravo oni japanskog porijekla. Među njima se ističe samurajski oklop tipa *Tosei gusoku* iz razdoblja Edo, izrađen 1830. u slavnoj radionici samurajskih oklopa obitelji Myôchin koja je imala neprekinutu tradiciju od 12. do 19. stoljeća.

Zagreb, HAZU, Kabinet grafike. Miljenko Stančić, crtež „Klasa na ALU“ (1940.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: J. Kliska, 2019.

Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije. Radionica Charlesa Mittéa, Tapiserija „Ožujak - travanj“ (1710.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: Lj. Gamulin, 2016. i G. Tomljenović, 2019.

Osijek, Muzej Slavonije. Nepoznati autor, „Sv. Barbara“, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova.
Snimke: J. Kliska, 2019. i N. Vasić, 2019.

Požega, katedrala sv. Terezije Avilske. Nepoznati autor, prsluk Đure Fekete, 19. stoljeće. Stanje prije preventivnog konzerviranja i nakon radova.
Snimke: G. Tomljenović, 2015. i 2019.

Rovinj, Muzej grada Rovinja. Myochin Muneharu, samurajski oklop (1830.). Stanje prije radova.
Snimka: J. Kliska, 2019.

Odjel za namještaj i drvene konstrukcije

U 2019. godini osnovan je Odjel za namještaj i drvene konstrukcije, u kojem je šest konzervatora-restauratora realiziralo početak radova na kasnobaroknom sakristijskom ormaru iz franjevačke crkve u Klanjcu, koji se ubraja među najkvalitetnije primjere baroknog, bogato intarzirano crkvenog namještaja srodnog istovremenim južno-njemačkim i austrijskim primjercima. U sklopu Odjela djeluje Stolarska radionica koja kontinuirano sudjeluje u brojnim programima obnove pokretnih kulturnih dobara, poput montaže glavnog oltara u župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Vrbniku na otoku Krku; montaže kućišta orgulja i stolarske sanacije oltara i propovjedaonice župne crkve sv. Marije Magdalene u Čazmi te rezbarskih radova na propovjedaonici iz župne crkve Pohoda Marijina u Mariji Gorici. U Radionici su također izrađeni brojni podokviri te stolarski učvršćeni ukrasni okviri za slike obnovljene na Odjelu za štafelajno slikarstvo.

Klanjec, crkva Navještenja Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, sakristijski ormar, prva polovica 18. stoljeća. Stanje prije radova. Snimka: G. Tomljenović, 2019.

Odsjek za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine

Na Odsjeku za konzervatorsku dokumentaciju pokretne baštine zaposleno je šest djelatnika. Oni su pratili 63 programa zaštite i očuvanja pokretnih kulturnih dobara Službe za pokretnu baštinu sa sjedištem u Zagrebu, financirana sredstvima Ministarstva kulture RH, kao i pet programa financirana sredstvima drugih investitora. Sva stručna dokumentacija koja je pratila prijavu i izvođenje navedenih programa izrađena je na Odsjeku u suradnji s djelatnicima Službe za pokretnu baštinu. Zatečeno stanje svakog kulturnog dobra, kao i faze konzervatorsko-restauratorskih radova, bilježi se digitalnim fotografijama koje se obrađuju na Odsjeku (u 2019. godini bilo ih je 10.459). Stručna suradnja na programima provodila se u konzervatorskim istraživanjima, koja obuhvaćaju prikupljanje i obradu referentne literature, arhivska istraživanja, analizu konzervatorsko-restauratorskih elaborata prije izvedenih radova, prikupljanje postojeće fotodokumentacije i istraživanja na terenu. Rezultati istraživanja dio su konzervatorsko-restauratorskih izvješća te stručnih, znanstvenih i ostalih objava proizšlih iz rada na programima.

Služba za odjele izvan Zagreba 1

Restauratorski odjel Osijek

Na Restauratorskom odjelu Osijek realizirano je šest programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima Ministarstva kulture RH. Na Odjelu je na neodređeno vrijeme zaposleno sedam restauratora, od čega u radionici za drvenu polikromiranu skulpturu dvoje suradnika konzervatora-restauratora i troje restauratora tehničara, u stolarskoj radionici jedan restaurator tehničar, a u radionici za štafelajno slikarstvo jedan konzervator-restaurator, s kojim je u međuvremenu sporazumno prekinut radni odnos.

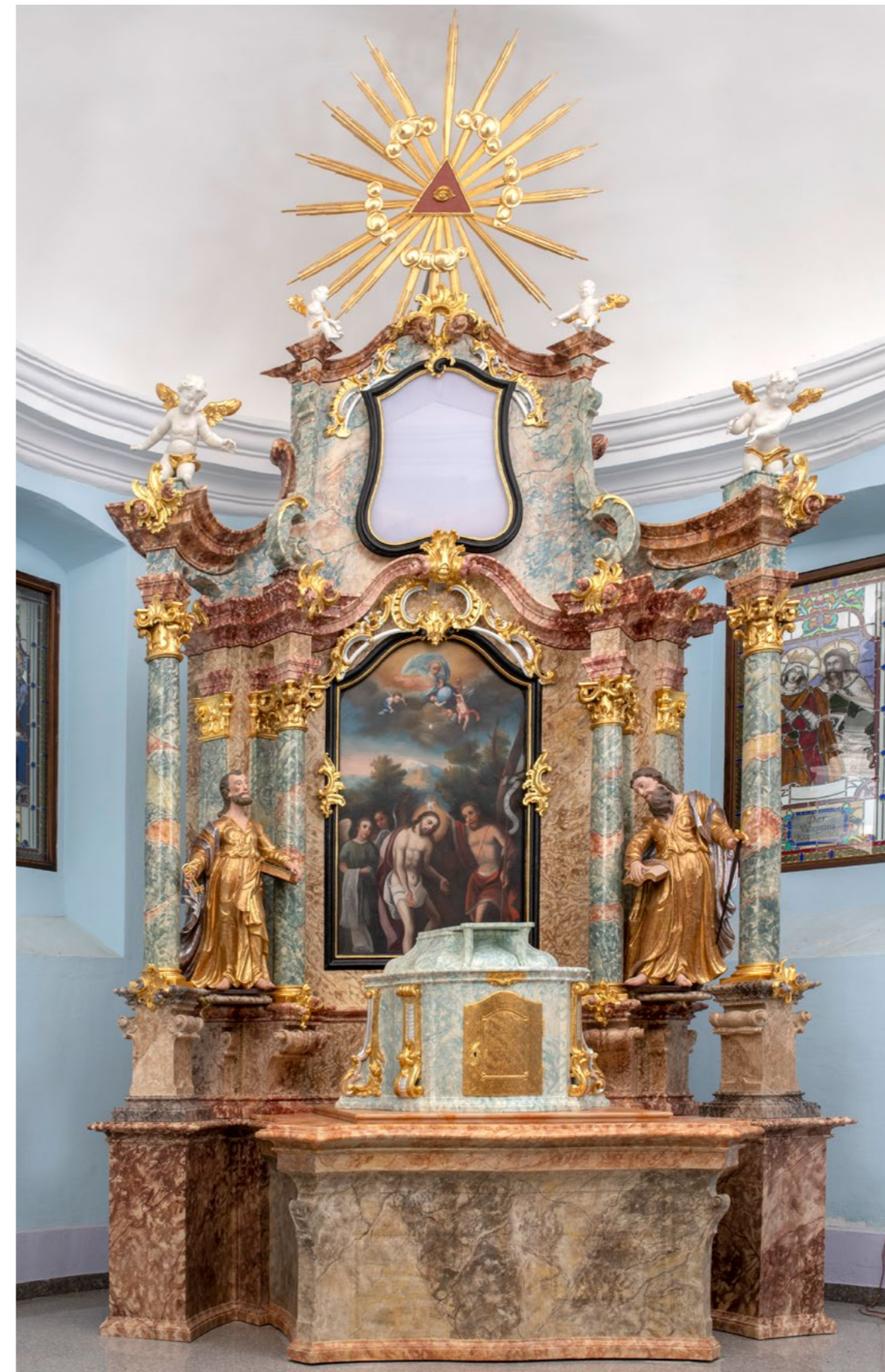
U radionici za štafelajno slikarstvo nastavljeni su radovi na slici „Pejzaž“ Ivana Tišova iz Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku.

U radionici za drvenu polikromiranu skulpturu posebno se ističe dovršetak višegodišnjih konzervatorsko-restauratorskih radova na baroknom oltaru sv. Ivana Krstitelja iz crkve sv. Ivana Krstitelja u Sibinju, koji je vraćen vlasniku i montiran na izvornu poziciju u crkvi. Realizirani su i cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na propovjedaonici iz crkve sv. Mihovila arkandela u Osijeku, a konzervatorsko-restauratorskim istraživačkim radovima i izradom studije započeti su radovi na oltarima sv. Antuna Padovanskog i Blažene Djevice Marije iz franjevačkog samostana i crkve sv. Petra i Pavla u Šarengradu.

U stolarskoj radionici posebno se ističe dovršetak konzervatorsko-restauratorskih radova na intarziranim drvenim vratima refektorija franjevačkog samostana i crkve sv. Ivana Kapistrana u Iloku, na kojima je među ostalim zaštitnim radovima rekonstruirana i nedostajuća intarzirana uklada, a svi novoizrađeni dijelovi nedostajućih intarzija napravljeni su od furnira rezanih iz istih vrsta drveta kao i izvorni furniri. Novougrađeni dijelovi tonski su usklađeni s ostatkom površine koja je završno premazana lakom i zaštićena voskom. Također su dovršeni radovi na stolu i sedam stolica iz kuće Brlić u Slavskom Brodu.

Sibinj, crkva sv. Ivana Krstitelja. Nepoznati autor, oltar sv. Ivana Krstitelja, skulptura „Sv. Pavao“ (oko 1775.). Stanje tijekom i nakon radova. Snimke: J. Budoš, 2018. i S. Antolović, 2019.

Sibinj, crkva sv. Ivana Krstitelja. Nepoznati autor, oltar sv. Ivana Krstitelja (oko 1775.). Stanje nakon radova. Snimka: J. Kliska, 2019.

Ilok, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Kapistrana. Nepoznati autor, drvene vratnice vrata refektorija, prednja strana (oko 1730.). Stanje nakon stolarske sanacije i nakon radova. Snimke: J. Kliska, 2019.

Restauratorski odjel Ludbreg

Na Restauratorskom odjelu Ludbreg realizirano je prema planu 11 programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima Ministarstva kulture RH. Na Odjelu je na neodređeno vrijeme zaposleno osam restauratora, od čega u radionici za drvenu polikromiranu skulpturu troje konzervatora-restauratora i jedan restaurator tehničar, na Odsjeku za tekstil dvoje viših konzervatora-restauratora i jedan suradnik višeg restauratora tehničara specijalista, a u stolarskoj radionici jedan restaurator tehničar.

U radionici za drvenu polikromiranu skulpturu dovršeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na oltaru sv. Josipa iz crkve Sv. Križa u Križovljanu, na kojem je prezentirana repolikromija iz 19. stoljeća, te su počeli radovi na oltaru sv. Sebastijana iz kapele sv. Fabijana i Sebastijana u Letovaniću, na kojem je uklonjen sloj repolikromije s površine izvornoga slikanog sloja. Također su dovršeni konzervatorsko-restauratorski radovi na antependiju glavnog oltara sv. Tome i na dva raspela iz crkve sv. Tome u Tomašu. Na propovjedaonici iz franjevačke crkve u Slavonskom Brodu nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi *in situ*. Na njenom baldahinu dovršeno je kemijsko uklanjanje repolikromije, sanirana su oštećenja površinskih slojeva i izveden je završni retuš. Također su u radionici u cijelosti dovršeni konzervatorsko-restauratorski radovi na četiri skulpture anđela s vijenca baldahina propovjedaonice i na skulpturi sv. Ivana Kapistrana s vrha baldahina.

U suradnji s Konzervatorskim odjelom u Varaždinu obavljena je evidencija i pregled stanja umjetnina na terenu u crkvama sv. Petke u Bolfanu, crkvi sv. Oca Nikolaja u Čukovcu i crkvi sv. Georgija u Varaždinu, te je izrađen elaborat njihova stanja.

U sklopu Odsjeka za tekstil posebno se ističe dovršetak vrlo zahtjevnih konzervatorsko-restauratorskih radova na zastavi velikih dimenzija iz pinakoteke Župe sv. Nikole u Cavtatu.

Oslíkana zastava s prikazom sv. Nikole djelo je Vlahe Bukovca (Cavtat, 1855. – Prag, 1922.) i dio je inventara pinakoteke župne crkve sv. Nikole u Cavtatu. Nastala je 1902. godine, u njegovoj cavtatskoj fazi, te je kuriozitet u autorovu stvaralačkom opusu.

Vlaho Bukovac središnja je ličnost hrvatske likovne moderne umjetnosti. Formirao se u klasi A. Cabanela na pariškoj École des Beaux Arts (1877. – 1880.). Nakon afirmacije u Parizu, vratio se u domovinu i nastanio u Zagrebu 1894. godine, gdje je postao *spiritus movens* kulturnoga života, inaugurirajući moderne likovne tijekove u hrvatsko slikarstvo, poput plenerizma, divizionizma i pointilizma. Plodonosno razdoblje u kojem je Bukovac u nekoliko godina utemeljio središnje infrastrukturne komponente modernoga likovnog života završilo je njegovim odlaskom 1898. godine u rodni Cavtat, gdje je živio do 1902. godine. Nakon kratkotrajnog boravka u Beču (1902. – 1903.), ostatak života proveo je u Pragu.

Cavtatska zastava (430 x 325 cm) izrađena je od jednobojne tkanine sastavljene od četiri pole platna spojene šivanjem. Rubovi tkanine su neoslikani, a cijelom dužinom desne bočne strane strojno su pričevane rese. Zastava je u cijelosti podložena podstavnom tkaninom koja je za izvornik s tri strane učvršćena strojnim šivanjem. Središnji dio zauzima slikani prikaz sv. Nikole, zaštitnika djece i pomoraca, s njegovim atributima (lađom u oluji i oživljenom djecom u bačvi). Svetac je prikazan u stojećem stavu, odjeven u biskupsku odoru. Odlikuje se iznimnom elegancijom i ljepotom, a izveden je u maniri akademskog slikarstva francuske provenijencije.

Tijekom vremena zastava je bila izložena izravnom sunčanom svjetlu, aerosolnoj prašini i drugoj prljavštini te nekontroliranim mikroklimatskim uvjetima, zbog čega je izvorna tkanina postala nečista, krta i lomljiva te je mjestimično izbljednula. Promjene izvornika naročito su vidljive na oslikanom dijelu i rubovima, gdje je tkanina bila naborana i izgužvana, s brojnim mehaničkim oštećenjima i recentnim neprimjerenim intervencijama.

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi provedeni su na Odsjeku za tekstil Restauratorskog odjela Ludbreg Hrvatskog restauratorskog zavoda od 2016. do 2019. godine.

U prvoj fazi izrađena je fotografska, grafička i pisana dokumentacija zatečenog stanja, pri čemu su dokumentirane sve konstrukcijske karakteristike. Utvrđeno je da je izvorna tkanina izvedena u petoveznom osnovinom atlasnom vezu. Mikroskopijom su identificirana tekstilna vlakna te je utvrđeno da je izvorna tkanina načinjena od prirodnog celuloznog vlakna (pamuk). Također su rendgenskom fluorescentnom spektroskopijom i *Fourier* transformiranom infracrvenom spektroskopijom provedene stratigrafske analize slojeva oslika te sastava pigmenata i veziva. U drugoj fazi predmet je u cijelosti očišćen suhim postupkom. Izvedeno je djelomično odvajanje dijelova umjetnine, pri čemu je podstavna tkanina s dvije strane razdvojena od izvornika. Uslijedilo je uklanjanje recentnih nestručnih intervencija koje su trajno oštetile izvornik. Nakon uklanjanja nestručnih intervencija, provedeno je ravnjanje nepravilnih nabora na izvorniku i podstavi ultrazvučnim raspršivačem pare. U trećoj fazi pripremljena je nova tkanina jednakih morfoloških karakteristika za cjelovito podlaganje izvornika. Lokalni ton obojenja izvornika na novoj tkanini postignut je procesom bojadisanja bojilima za celulozna tekstilna vlakna *Solophenyl*. Za učvršćivanje nove tkanine na mjestima oštećenja na isti je način pripremljen pamučni konac u više tonova obojenja. Tim kontroliranim postupkom postignuta je ujednačenost i postojanost obojenja te ponovljivost rezultata. U posljednjoj, četvrtoj fazi radova šivanjem su sanirana mjesta oštećenja kombiniranim restauratorskim tehnikama.

Tijekom radova, u cijelosti financiranih sredstvima Ministarstva kulture RH, primijenjene su potpuno reverzibilne metode i postupci u funkciji konzerviranja stanja izvornika.

Zastava s prikazom sv. Nikole koju je oslikao Vlaho Bukovac povijesni je tekstilni predmet koji svjedoči o povijesti, vjerskim običajima i kulturnim dosezima lokalne zajednice, ali bez sumnje ima i nacionalnu važnost. Provedeni konzervatorsko-restauratorski radovi rezultat su suradnje interdisciplinarnog tima stručnjaka koji su primjenom najsuvremenijih istraživačkih metoda, restauratorskih tehnika i etičkih načela pridonijeli njegovu očuvanju za buduće naraštaje.

Cavtat, pinakoteka župne crkve sv. Nikole. Vlaho Bukovac, zastava s prikazom sveca (1902.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: N. Vasić, 2016. i N. Oštarijaš, 2019.

Također su dovršeni konzervatorsko-restauratorski radovi na tekstilnim predmetima iz Etnografskog muzeja u Dubrovniku, plaštanici za Božji grob iz katedrale Sv. Trojice u Križevcima te na misnicama br. RS 2 i br. RS 3 iz crkve sv. Ilije proroka u Rajevu Selu, koje su s ostalim liturgijskim predmetima bile evakuirane nakon poplave 2014. godine.

Nastavljeni su radovi na sustavnoj preventivnoj zaštiti i konzerviranju povijesnih tekstilnih predmeta, i na terenu i u sklopu programa Tekstiloteke. U komori za fumigaciju 2019. godine, uz umjetnine iz programa Zavoda, tretirano je više desetaka umjetnina od drva i tekstila iz Zavičajnog muzeja Varaždinske Toplice te iz Zavičajne zbirke Centra za kulturu i informiranje Ludbreg.

Restauratorski odjel Rijeka

Na Restauratorskom odjelu Rijeka realizirano je prema planu pet programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financiranih sredstvima Ministarstva kulture RH. Na Odjelu je na neodređeno vrijeme zaposleno četvero restauratora, od čega u radionici za štafelajno slikarstvo dva viša konzervatora-restauratora, a u radionici za drvenu polikromiranu skulpturu jedan viši konzervator-restaurator i jedan suradnik konzervatora-restauratora.

U radionici za štafelajno slikarstvo nastavljeni su radovi na slikama „Sv. Ana Trojna“ i „Sv. Ivan evanđelist“ iz župnog ureda u Cresu te su počeli radovi na ikoni „Gospa od Plača“ iz crkve sv. Bernardina Sijenskog u Kaboru. Od konzervatorsko-restauratorskih radova na štafelajnim slikama posebno se ističu radovi na šest stropnih slika iz Hrvatskoga narodnog kazališta Ivana pl. Zajca u Rijeci, autora Gustava Klimta i Franza Matscha. Na slikama se trenutačno izvodi završni retuš oštećenja slikanog sloja. Nakon dovršetka radova slike će biti izložene u Muzeju grada Rijeke, na izložbi „Nepoznati Klimt / Klimt Unknown“ u sklopu programa „Rijeka 2020. – Europska prijestolnica kulture“.

Rijeka, Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca. Gustav Klimt, „Alegorija ozbiljne opere“ (1885.). Stanje nakon demontaže i tijekom završnog retuša. Snimke: G. Tomljenović, 2018. i 2019.

Tomaš, kapela sv. Tome, oltar sv. Tome. Nepoznati autor, antependij, 18. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: J. Škudar, 2019.

Otok Krk, Vrbnik, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije. Nepoznati autor, glavni oltar Uznesenja Marijina, 16./17. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: J. Kliska, 2011. i G. Tomljenović, 2019.

U radionici za drvenu polikromiranu skulpturu posebno se ističe dovršetak konzervatorsko-restauratorskih radova na središnjem dijelu glavnog oltara Uznesenja Marijina iz istoimene župne crkve u Vrbniku.

Vrbnička župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije spominje se prvi put u 14. stoljeću kao dvoranska građevina, dok je Agostino Valier 1579. godine spominje kao trobrodnu crkvu manjih dimenzija. O njezinu bogatom historijatu svjedoče i brojni glagoljski natpisi sačuvani *in situ*, prema kojima je poznato da je 1585. godine počela velika obnova crkve te da je 1592. godine izgrađeno novo svetište.

Polikromirani, pozlaćeni i rezbareni glavni oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije (719 x 775 x 60 cm) sastoji se od središnjeg dijela venecijanske provenijencije s kraja 16. i početka 17. stoljeća te bočnih dvokatnih krila, mogući rad lokalne radionice sredine 17. stoljeća.

Natpisi na slici s prikazom Posljednje večere, koja se nekad nalazila ispod oltarne pale, navode nabavu retabla u Veneciji 1599. godine posredovanjem Marina Cvitovića, biskupskog vicekancelara i kotorskog laika, no nije posve sigurno da se referiraju na taj retabl. Oltar je posvećen 1600. godine, a pozlaćen 1601. i 1652. godine, o čemu svjedoči natpis na postamentu lijevog stupa predele otkriven tijekom uklanjanja preslika 2015. godine. Središnji dio oltara tektonski je koncipiran u formi klasične edikule s korintskim stupovima i trokutnim zabatom, a rad je vrsne kasnorenesansne i manirističke venecijanske radionice koja je stvarala pod snažnim utjecajem traktata o arhitekturi Sebastijana Serlija. Njegova skulpturalna dekoracija i ornamentika inherentne su renesansnom i manirističkom vokabularu, za razliku od bočnih krila koja se, unatoč uspješnom uklapanju u koncepciju oltarne cjeline, tipičnom baroknom ornamentikom vinove loze te motivima hrskavice i algi formalno i izvedbeno razlikuju od središnjeg dijela. Bogati ikonografski program oltara sastoji se od trinaest slobodnostojećih skulptura. One okružuju oltarnu palu s prikazom Uznesenja Blažene Djevice Marije s anđelima i svecima. Pala je rad nepoznatog autora, koji je nadahnuće našao u venecijanskoj slikarskoj produkciji 17. stoljeća.

Cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi počeli su 2012. godine na Restauratorskom odjelu Rijeka Hrvatskog restauratorskog zavoda, a izvedeni su u fazama zbog složene konstrukcije i dimenzija oltara. Tijekom demontaže su na bočnim stranama stupova otkrivene izdužene volute na koje su pričvršćena bočna krila, a srodne su plitkoj kartuši iznad oltarne pale te skladno zatvaraju cjelinu, nepobitno dokazujući raniju dataciju središnjeg dijela. Istraživačkim je radovima utvrđeno da je središnji dio oltara u dva navrata posve pozlaćen polimentnom pozlatom, u tri navrata djelomično je preslikan. Najrecentniji je preslik izveden raznobojnim konturiranjem i marmorizacijom. Oltar je dezinfekcijom i konsolidacijom izrazito oslabljenog drvenog nosioca obuhvaćen u cijelosti, a radovi su nastavljeni na središnjem dijelu. Naročito izazov bilo je stabiliziranje mjestimično potpuno odvojenih, dezintegriranih i koritasto odignutih dijelova slikanog sloja koje je za površinu nosioca držao tek recentni alterirani lak, koji je potom uklonjen, kao i drugi i treći preslik s baza stupova, predele i skulptura. Uslijedila je stolarska sanacija, rekonstrukcija oštećenja i rezbarenje nedostajućih dijelova nosioca, rekonstrukcija kredne osnove te retuš, rekonstrukcija pozlate i lakiranje oslika, čime je zaokružena vizualna cjelovitost oltara.

Radovi na obnovi te iznimne umjetnine nastaviti će se na bočnim krilima. Po dovršetku sveobuhvatnih radova, ovo umjetničko djelo iznimne vjerske, tradicijske i kulturološke vrijednosti bit će vraćeno lokalnoj zajednici, koja je uz Ministarstvo kulture RH i Krčku biskupiju sufinancirala projekt obnove.

Također su nastavljeni radovi na drvenom oltaru iz kapele Majke Božje Snježne u Belgradu.

Na odjelu je realiziran i jedan program financiran sredstvima Creskog muzeja. Prije premještanja skulptura u prostor Creskog muzeja, radi izlaganja na izložbi „Drveni sveci: polikromirana drvena skulptura Creskog dekanata“, obavljena su mjerenja mikroklimatskih uvjeta, podlijepljena su manja odignuća polikromije te je osiguran stručni nadzor pri preuzimanju i povratu umjetnina vlasnicima.

Restauratorski odjel Vodnjan - Juršići

Na Restauratorskom odjelu Vodnjan - Juršići realizirana su prema planu tri programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financirana sredstvima Ministarstva kulture RH. Na Odjelu je na neodređeno vrijeme zaposleno četvero konzervatora-restauratora, od čega u radionici za štafelajno slikarstvo jedan viši konzervator-restaurator i jedan konzervator-restaurator, a u radionici za drvenu polikromiranu skulpturu jedan konzervator-restaurator i jedan suradnik konzervatora-restauratora.

U radionici za štafelajno slikarstvo dovršeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na slici „Bogorodica od Sedam žalosti sa svecima“ iz župne crkve sv. Kuzme i Damjana mučenika u Kašteliru. Radovi su obuhvatili sanaciju oštećenja slikane površine i završni retuš.

U radionici za drvenu polikromiranu skulpturu nastavljeni su konzervatorsko-restauratorski radovi na oltaru Krunjenja Bogorodice iz crkve sv. Matije Karmelske u Vodnjenu, koji su obuhvatili uklanjanje površinske nečistoće i naslaga starog potamnjenog laka s polikromiranih i pozlaćenih površina. Zbog opsežnosti planiranih programskih obaveza i malog broja zaposlenih djelatnika, u realizaciju programa bio je uključen i jedan konzervator-restaurator kao vanjski suradnik. Također su dovršeni radovi na glavnom oltaru iz crkve sv. Ivana Krstitelja u Buzetu, koji su obuhvatili preventivno konzerviranje i konzervatorsko-restauratorska istraživanja.

Kaštelir, crkva sv. Kuzme i Damjana mučenika. Nepoznati autor, slika „Bogorodica od Sedam žalosti sa svecima“, 18./19. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: S. Šarić, 2018. i 2019.

Vodnjan, crkva sv. Marije Karmelske. Nepoznati autor, bočni oltar Krunjenja Bogorodice (1651.). Stanje tijekom radova. Snimka: S. Šarić, 2019.

Služba za odjele izvan Zagreba 2

Restauratorski odjel Dubrovnik

Na Restauratorskom odjelu u Dubrovniku tijekom 2019. godine bilo je zaposleno 18 konzervatora-restauratora; 15 ih je zaposleno na neodređeno vrijeme, dvoje na određeno vrijeme, a jedan je na stručnom usavršavanju za rad bez zasnivanja radnog odnosa (SOR). Ugovoreni su radovi na 23 programa zaštite pokretnih kulturnih dobara financirana sredstvima Ministarstva kulture RH. Zbog nemogućnosti provedbe obnove crteža iz dubrovačke Umjetničke galerije „Isus kao sudac, Nebo“ i „Krist sudac, Posljednji sud“, osigurana sredstva preraspodijeljena su na druge programske aktivnosti Zavoda prema protokolu.

Od radova na štafelajnom slikarstvu potrebno je istaknuti nastavak istraživanja i restauriranja na slici „Navještenje“ Nikole Božidarevića iz dominikanskog samostana u Dubrovniku. Zahtjevne analize slikanog sloja i preparacije u cijelosti su obavljene u laboratoriju dubrovačke radionice. Takav minuciozni znanstveni pristup analizama povijesnih slojeva originala i preslika rezultira ciljanim uklanjanjem naknadnih intervencija sa svrhom integracije originalnog slikarskog rukopisa. Završeni su radovi na slici „Portret dječaka sa psom“ iz fundusa Kulturno-povijesnog muzeja u Dubrovniku. To je samo segment ovogodišnjega programa i dugogodišnje suradnje Zavoda i Dubrovačkih muzeja u zaštiti njihova fundusa.

Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej. Nepoznati autor, „Portret dječaka sa psom“. Stanje prije i nakon radova. Snimke: A. Blašković, 2019.

Kontinuirano se provode konzervatorsko-restauratorski radovi na oltaru Uznesenja Blažene Djevice Marije iz crkve Gospe od Šunja na Lopudu. Dvršena su strukturalna ojačanja pojedinih segmenata oltarne arhitekture i skulptura te se obavljaju poslovi krediranja i retuša. Istovremeno se radi na detaljnoj grafičkoj dokumentaciji oltarne cjeline, kao i promišljanje prezentacije umjetnine *in situ*, što je predviđeno za iduću godinu, nakon što se dovrši arhitektonska sanacija crkve. Rezultati predanih konzervatorsko-restauratorskih radova na skulpturi sv. Ivana iz crkve Gospe od Anđela iz Orebića iznjedrili su novo atribuiranje i datiranje te visoko valorizirane umjetnine. Cilj suradnje s nadležnim konzervatorskim odjelima jest usklađivanje obnavljanja pokretnih kulturnih dobara s radovima na nepokretnom kulturnom dobru. Dvršetak radova na slikama iz crkve Gospe od Karmena u Dubrovniku još je jedan takav primjer. Slika „Sv. Sebastijan“ iz crkve Gospe od Karmena dolazi u paru sa slikom „Sv. Kristofor“. Dvršeno restauriranje tih umjetnina dio je višegodišnje obnove slika iz crkve Gospe od Karmena, s namjenom povratka slikarskih djela u crkvu (koja je u postupku obnove, ali se uskoro očekuje završetak radova).

Otok Lopud, Lopud, crkva Gospe od Šunja. Nepoznati autor, oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije. Stanje nakon radova. Snimka: A. Blašković, 2019.

Dubrovnik, crkva Gospe od Karmena. Nepoznati autor, „Sv. Sebastijan“. Stanje prije i nakon radova. Snimke: A. Blašković, 2019.

Odsjek za papir Restauratorskog odjela u Dubrovniku jedan je od dva specijalizirana odsjeka za zaštitu i restauriranje kulturnih dobara od papira i kože. Među mnogobrojnim programima zaštite realiziranim u 2019. godini, svakako treba izdvojiti suradnju s Dubrovačkim muzejima, Dubrovačkom biskupijom i Državnim arhivom u Dubrovniku. Unutar te radionice kontinuirano se provodi posredovanje vještina i znanja s područja zaštite umjetnina načinjenih od papira i kože, što je 2019. godine rezultiralo i objavom priručnika o očuvanju toga krhkog segmenta kulturne baštine.

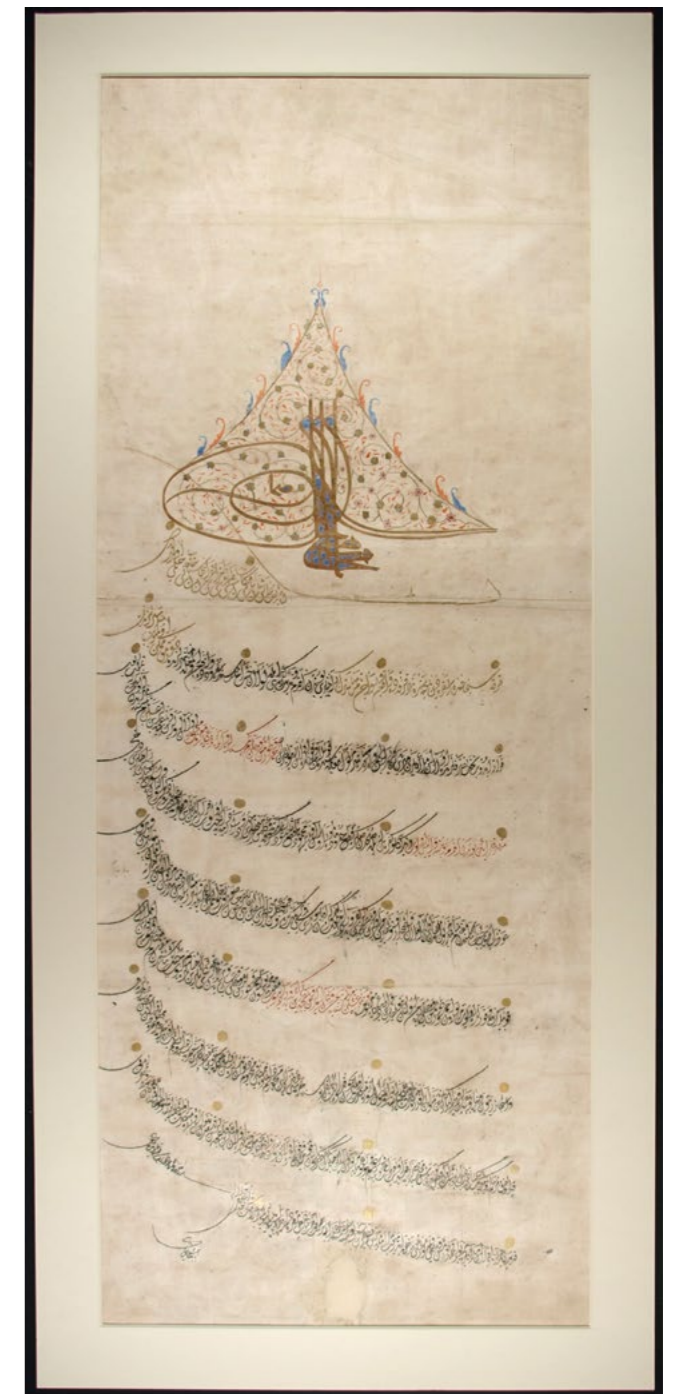
Uz konzervatorsko-restauratorske radove na predmetima, vrlo je važan i terenski rad te kontinuirana briga o načinima izlaganja i uvjetima pohrane kulturnih dobara. Radovi na crtežima, grafikama i fotografijama dopunjeni su brižljivom izradom okvira, kutija i postamenata osmišljenih za njihovu pohranu. Radovi na kodeksima dopunjeni su posebnim načinom izlaganja originalnih uveza i korica, čime se želi istaknuti njihova povijesna vrijednost i estetska komponenta, čak i kad su morali biti zamijenjeni.

U 2019. godini provedeni su cjeloviti konzervatorsko-restauratorski radovi na Atlasu Sredozemlja, autora Laurenta Bermonda i Henryja Michelota, bakrorezu iz 18. stoljeća. Konzervatorsko-restauratorski radovi dvršeni su i na

terestričkom globusu kartografa Matthäusa Seuttera iz prve polovice 18. stoljeća. Obje umjetnine dio su fundusa Pomorskog muzeja u Dubrovniku, čime se nastavlja plodna suradnja s Dubrovačkim muzejima. Osim velike znanstvene vrijednosti, obje umjetnine krasi i neosporna estetska kvaliteta koja je provođenjem cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova došla do izražaja. Ističu se i radovi na fermanu sultana Muhameda IV. iz franjevačkog samostana u Visovcu, koji su rezultirali novim spoznajama o sastavu tinte sultanskih isprava Osmanskog Carstva iz 17. stoljeća.

Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Pomorski muzej. Matthäus Seutter, terestrički globus, prva polovica 18. stoljeća. Stanje prije i nakon radova. Snimke: Lj. Gamulin, 2018. i P. Gamulin, 2019.

Otok Visovac, franjevački samostan i crkva Marije od Milosti. Nepoznati autor, ferman sultana Muhameda IV. (1674.). Stanje prije i nakon radova. Snimke: M. Jukić, 2019. i P. Gamulin, 2019.

Restauratorski odjel Split

Restauratorski odjel u Splitu ima 15 stalno zaposlenih djelatnika, koji su u 2019. godini radili na 17 programa zaštitnih radova na kulturnim dobrima, ugovorenih s Ministarstvom kulture RH.

Uz programe cjelovitih konzervatorsko-restauratorskih radova na pojedinačnim kulturnim dobrima (oltari, oltarne pale, sakristijski i crkveni namještaj te drvene polikromirane skulpture), svakako valja istaknuti nastavak kontinuiranih radova na najvrjednijim primjercima naše likovne baštine, umjetninama iz riznice katedrale sv. Dujma u Splitu te na korskim sjedalima katedrale sv. Lovre u Trogiru. Dovořeni su radovi na 11 slika na različitim nosiocima iz franjevačkog samostana na Visovcu, čime su zaokruženi radovi na vrijednoj sakralnoj baštini koja je prezentirana javnosti na izložbi „Visovac: Duhovnost i kultura na *Biljoj stini*“ u zagrebačkom Muzeju za umjetnost i obrt. Valja istaknuti specijalizirane radove na intarziranom drvenom sakristijskom namještaju iz franjevačkog samostana u Zaostrogu, kao i restauratorske radove na sakristijskom ormaru iz crkve sv. Jelene u Škripu, kojima je postalo moguće pomaknuti datiranje toga kulturnog dobra u kraj 15. stoljeća. Posebna se pozornost u splitskoj radionici posvećuje konzervatorsko-restauratorskim radovima koji se nastavljaju na radove prethodnika. Takav pristup primijenjen je na polukružnoj slici „Navještenja“ iz župne crkve sv. Mihovila u Omišu, koji je raritetan primjer renesansnog slikarstva na drvenoj podlozi velikih dimenzija, iznimne umjetničke i nacionalne vrijednosti, kao i na polikromiranoj skulpturi „Imago Pietatis“ nepoznatog majstora iz 16. stoljeća. Dovořen je program konzervatorsko-restauratorskih radova na oltarnoj pali „Navještenje“, čiji je autor Giovanni Francesco Fedrigazzi iz Nerežišća. Restauriranje slike pridonijelo je doživljaju povijesno-umjetničke i sakralne vrijednosti lokalne baštine. Slika „Smrt sv. Josipa“ iz 19. stoljeća dio je inventara šibenske katedrale; ta slika sa slikom „Gospa od Karavaja“, koja je konzervirana i restaurirana na Restauratorskom odjelu u Splitu 2016. godine, čini slikarski par, djelo istoga slikara, istih dimenzija i s iste lokacije.

Split, riznica katedrale sv. Dujma. Nepoznati autor, „Imago Pietatis“, kraj 16. stoljeća. Stanje prije i tijekom radova. Snimke: G. Tomljenović, 2018. i P. Gamulin, 2019.

Otok Brač, Nerežišća, župna crkva Gospe od Karmela. Giovanni Francesco Fedrigazzi, „Navještenje“, 18. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2018. i P. Gamulin, 2019.

Restauratorski odjel Zadar

Na Restauratorskom odjelu u Zadru djeluje pet konzervatora-restauratora zaposlenih na neodređeno vrijeme, uz dvoje djelatnika u sklopu programa stručnog usavršavanja za rad bez zasnivanja radnog odnosa. U 2019. godini sredstvima Ministarstva kulture RH realizirano je osam programa konzervatorsko-restauratorskih radova na raznovrsnim pokretnim kulturnim dobrima. Četiri programa odnosila su se na zaštitne radove na liturgijskom srebru i etnološkoj građi, a četiri su realizirana na polikromiranoj skulpturi i štafelajnim slikama.

Nastavljeni su radovi na slici „Olimpija“ iz Narodnog muzeja Zadar, na kojoj je dovršena prva faza retuša. Završeni su u cijelosti radovi retuša na slikama iz zadarskoga SICU-a i iz crkve sv. Luke evanđelista u Ždrelcu na otoku Pašmanu. U suradnji s djelatnicama Restauratorskog odjela Šibenik, nastavljeni su radovi na konsolidaciji demontiranih dijelova oltara iz crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije na Pagu, kao i na dijelovima oltara u crkvi. Treba istaknuti i zaokružen program konzervatorsko-restauratorskih radova na zbirci metalnih predmeta Viteškog alkarskog društva u Sinju. Uz cjelovite konzervatorsko-restauratorske radove na pojedinim predmetima, obavlja se terenski rad i preventivna zaštita, kao i poboljšanje uvjeta izlaganja i pohrane, u suradnji s ovlaštenim konzervatorima i djelatnicima Muzeja Sinjske alke. Nastavljeni su radovi započeti 2018. godine na srednjovjekovnim ophodnim raspelima iz Sluma i Motovuna primjenom isključivo mehaničkog čišćenja te su prema originalnim tehnikama i materijalima rekonstruirani nedostajući dijelovi. Radovima na terenu restaurirana je glavina fundusa zbirke liturgijskih predmeta (načinjenih od metala) franjevačkog samostana i crkve Gospe od Milosti na Visovcu. Velik dio restauriranih raspela, kaleža, pokaznica, zavjetnih pločica i nakita izložen je na velikoj baštinskoj izložbi „Visovac: Duhovnost i kultura na *Biljstini*“ u zagrebačkom Muzeju za umjetnost i obrt.

Tijekom 2019. godine obavljena je i hitna intervencija preventivne zaštite i uklanjanja neadekvatnog premaza sa škrinje sv. Šimuna, nakon provedenih kemijskih ispitivanja u laboratoriju Hrvatskog restauratorskog zavoda.

Zadar, crkva sv. Šimuna Bogoprimatea. Franjo iz Milana i Toma Martinov, škrinja sv. Šimuna, 14. stoljeće. Stanje nakon radova. Snimka: G. Tomljenović, 2019.

Otok Pašman, Ždrelac, crkva sv. Luke evanđelista. Nepoznati autor, „Bogorodica s Djetetom“, 16. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2015. i P. Gamulin, 2019.

Restauratorski odjel Šibenik

Restauratorski odjel u Šibeniku počeo je s radom u veljači 2019. godine. U njemu su zaposlena tri djelatnika (dvije konzervatorice-restauratorice i jedan restaurator tehničar). Radionica je odmah nakon ustrojstva preuzela velik dio programa konzervatorsko-restauratorskih radova na glavnom oltaru crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Starom gradu na Pagu, koji je realiziran u suradnji s Restauratorskim odjelom Zadar. Osim poslova na terenu, u kojima je uklonjen znatan dio preslika na pozlaćenom dijelu oltara, obavljani su i opsežni radovi uklanjanja površinske nečistoće na demontiranim dijelovima oltara dopremljenim u šibensku radionicu.

Djelovanje radionice bilo je usmjereno i na provođenje preventivne zaštite kulturnih dobara grada Šibenika i šibensko-kninske županije. Programi su ponajprije bili fokusirani na najugroženije predmete – polikromiranu drvenu skulpturu, a potom i na liturgijske predmete. Provedene su dvije hitne intervencije na inventarima u šibenskim crkvama sv. Barbare i sv. Dominika; tad je obavljeno najnužnije preventivno i kurativno konzerviranje *in situ*. Osim detaljne analize uvjeta smještaja umjetnina, provedene su i potrebne mjere za održavanje prostora, uz osiguranje stabilnijih parametara pohrane. Iz navedenih je inventara, kao i iz inventara župnog ureda crkve Rođenja Blažene Djevice Marije u Skradinu, preuzeto u radionicu šest najugroženijih umjetnina, na kojima je detaljno pregledano zatečeno stanje i obavljani su radovi preventivnog konzerviranja. Detaljno su pregledani zaštićeni crkveni inventari na otoku Žirju i Zlarinu, kako bi se razradio plan preventivnog konzerviranja predviđen za 2020. godinu.

Šibenik, crkva sv. Dominika. Nepoznati autor, nepoznati svetac, 16. stoljeće. Stanje prije i nakon radova. Snimke: G. Tomljenović, 2019. i S. Šustić, 2019.

ZAJEDNIČKA STRUČNA SLUŽBA

Zajednička stručna služba u cjelokupnom procesu konzervatorske i restauratorske djelatnosti Zavoda nedjeljivo surađuje sa Službama za arheološku, pokretnu i nepokretnu kulturnu baštinu. Obradom i čuvanjem dokumentacije pruža podršku upravnim i javnim institucijama u kulturi i znanosti, sa svrhom održivog razvoja, unapređenja restauratorskih tehnika i metoda te razvoja i unapređivanja cjelokupne službe zaštite baštine u Hrvatskoj.

U Službi radi 17 stalno zaposlenih djelatnika, raspoređenih u Informacijsko-dokumentacijski odjel, Prirodoslovni laboratorij te Odsjek za školovanje, stručno usavršavanje i međunarodnu suradnju, u kojem je zaposlen i jedan djelatnik na određeno vrijeme na poslovima administratora na dva projekta Europske unije. U Prirodoslovnog laboratoriju za jednu je djelatnicu nastavljeno stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa.

Informacijsko-dokumentacijski odjel

Na Informacijsko-dokumentacijskom odjelu organiziraju se i provode poslovi suradnje i potpore odsjecima za konzervatorsku dokumentaciju Službe za nepokretnu, pokretnu i arheološku baštinu te se koordinira rad s odsjecima Arhiva, Knjižnice, Fotolaboratorija i Prirodoslovnog laboratorija.

Radom INDOK-a koordinira se i upravlja informatičkom infrastrukturom Hrvatskog restauratorskog zavoda koja obuhvaća 17 lokacija u devet gradova. Zahvaljujući internetskoj povezanosti i uz pomoć kompjutorske tehnologije, sve lokacije imaju pristup najvažnijim servisima i pohranjenim podacima. Uz osiguravanje ispravnog i funkcionalnog stanja informatičke opreme, naročita pozornost usmjerena je na sigurnost, integritet i dostupnost svih podataka i komunikacijskih resursa.

Svim djelatnicima Zavoda osigurana je stalna informatička podrška u korištenju svih računalnih aplikacija instaliranih na korisničkim računalima.

Tijekom 2019. godine analiziralo se poslovanje i izvještavalo Agenciji za elektroničke medije, Središnjem državnom uredu za razvoj digitalnog društva i Uredu za udruge Vlade RH. Na zahtjev Državnog ureda za statistiku, izrađen je Godišnji izvještaj o istraživanju i razvoju u 2018. godini.

Ujedno su provedene aktivnosti koje proizlaze iz ugovora o članstvu u CARNET-u.

Fotolaboratorij

U cjelokupnom postupku zaštite i očuvanja kulturne baštine iznimno je važno bilježenje svih poduzetih aktivnosti na kulturnom dobru, pri čemu je fotodokumentacija primarni izvor podataka u dokumentiranju postojećeg stanja, promjena na kulturnom dobru, dokumentiranja poduzetih intervencija te ilustriranja završnog stanja.

Tijekom 2019. godine u Fotolaboratoriju je na ispražnjeno radno mjesto konzervatora zaposlen fotograf na Restauratorskom odjelu u Splitu, čime je omogućeno da se u restauratorskim odjelima SOIZ-a 2 racionalizira i unaprijedi organizacija fotodokumentiranja.

Djelatnici Odsjeka su 2019. godine unutar provedbe Zavodskih programa fotografski dokumentirali radove na 77 nepokretnih kulturnih dobara, 260 umjetnina i 32 arheološka nalaza. Opsežna fotodokumentacija je obrađena i adekvatno arhivirana.

U sklopu provedbe fotografskih nedestruktivnih metoda istraživanja, snimane su umjetnine unutar infracrvenog i

dugovalnog ultraljubičastog spektra svjetlosti te su rađeni rendgenogrami.

Uz praćenje Zavodskih programa, obavljena su fotografska i videosnimanja raznih događanja, kao što su stručni skupovi, prezentacije završenih programa i otvaranja izložbi u organizaciji Zavoda ili partnerskih ustanova.

Kontinuirano se radi na unapređenju i moderniziranju fotografske tehnike u skladu s današnjim standardima fotografije i s planom standardiziranja postupka fotodokumentiranja. U upotrebu se uvode i češće koriste masivna fotografska pomagala (pneumatski stativ, kran) te tehnike rada primjerene digitalnoj tehnologiji.

Arhiv

Temeljem Venecijanske povelje i Zakona o zaštiti kulturnih dobara, obaveza je Zavoda prikupljati, obrađivati i pohranjivati dokumentaciju. Radi očuvanja dokumentacije, ustrojen je Arhiv u kojem se obavljaju poslovi pohrane stručne i opće dokumentacije, organiziraju se arhivske zbirke, obrađuje prikupljena dokumentacija, priprema arhivski materijal za davanje na uvid ili ponovno korištenje pojedincima i institucijama.

Radi očuvanja opsežne stručne dokumentacije nastajale u više desetljeća provedbe osnovne djelatnosti, u Zavodu se počelo s pripremom programa digitalizacije analogne građe. Radi uvođenja poboljšanja u čuvanju, obradi i distribuciji arhivske građe, provodile su se aktivnosti na definiranju nove strukture pohrane digitalizirane dokumentacije. Komisijski je na razini Zavoda sastavljen protokol pohrane digitalizirane stručne dokumentacije za programe arheološke i nepokretne baštine.

Tijekom godine nastavljen je rad na RTG arhivu te su obrađene, digitalizirane i arhivirane 62 snimke.

Kako bi se osiguralo djelovanje u skladu s arhivskim stručnim standardima, u srpnju je djelatnik Arhiva položio ispit za provjeru stručne osposobljenosti djelatnika u pismohranama za zaštitu i obradu arhivskog i registraturnog gradiva.

Knjižnica

Zavodska knjižnica osnovana je u siječnju 2003. godine i djeluje kao jedina specijalizirana knjižnica s literaturom za primijenjenu restauratorsku struku, uključujući i naslove za tehnologiju materijala kulturne baštine u Hrvatskoj. Radi što potpunije provedbe osnovne djelatnosti Zavoda, u skladu sa suvremenim bibliotekarskim propisima, jedna djelatnica nabavlja, katalogizira i brine se o stručnoj literaturi: knjigama, časopisima i drugim publiciranim materijalima na različitim medijima, prema interesu i potrebi stručnih djelatnika.

Knjižnica je otvorena za sve stručne djelatnike Zavoda, ali i za one srodnih institucija. Uz profesore i nastavnike, korisnici su i studenti restauratorskih usmjerenja fakulteta u Zagrebu, Splitu i Dubrovniku. Knjižnica Zavoda vrlo aktivno surađuje s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom i ostalim srodnim knjižnicama u zemlji i inozemstvu, osobito na području međuknjižnične razmjene stručne literature te razmjene vlastitih stručnih izdanja koja se šalju na stotinjak domaćih i stranih adresa.

U Zavodskoj središnjoj knjižnici i čitaonici u Zagrebu nalazi se opća referentna građa (enciklopedije, leksikoni, rječnici, većina stručnih časopisa i dr.) te građa specijalizirana za štafelajno slikarstvo, polikromiranu skulpturu, namještaj i prirodoslovni laboratorij. Na Zavodskim lokacijama nalazi se dio stručne knjižnične građe, raspoređen prema vrsti djelatnosti.

Sva obrađena knjižnična građa može se pretraživati na digitalnom katalogu Knjižnica grada Zagreba, a izravna poveznica za pretraživanje, kao i brojne poveznice srodnih knjižnica, nalaze se na mrežnoj stranici Zavoda.

U Knjižnici Zavoda tijekom 2019. godine u skladu s prioritetima struke i raspoloživim sredstvima za nabavu stručne literature, obrađeno je i upisano u digitalni katalog 199 novih monografskih naslova, od kojih je 39 nabavljeno kupnjom, 93 razmjenom i 51 darom, a 16 naslova je iz vlastite naklade. Stanje ukupnog fonda na raspolaganju za pretraživanje i posudbu u digitalnom katalogu je 8617 svezaka. Uređeno je 17 godišnjih pretplata na strane časopise i osam pretplata na domaće časopise. Razmjenom je stiglo 25 domaćih i 12 stranih časopisa.

Prirodoslovni laboratorij Hrvatskog restauratorskog zavoda

Prirodoslovni laboratorij utemeljen je 1966. godine u sklopu tadašnjeg Restauratorskog zavoda Hrvatske. Od osnutka se za Laboratorij nastojalo osigurati primjerena analitička oprema te se uvesti uobičajena (rutinska) prirodoslovna istraživanja za određivanje sastava materijalne strukture umjetnina i za određivanje uzroka njihova propadanja. U slučajevima u kojima Laboratorij nije opremljen za određene vrste istraživanja, koriste se usluge drugih znanstvenih i istraživačkih institucija u Hrvatskoj i u inozemstvu.

Laboratorij posjeduje opremu za mikroskopske, kemijske i spektroskopske analize te dijagnostičku opremu za utvrđivanje vlage spomenika. Od mikroskopske opreme Laboratorij posjeduje polarizacijsko-fluorescentni mikroskop te nekoliko stereomikroskopa. Mikroskopi se upotrebljavaju za analizu stratigrafije slikanih slojeva, tekstila, drva i žbuka. U spektroskopsku opremu Laboratorija ubraja se UV/VIS spektrofotometar (za analizu soli i bojila tekstila). FT-IR spektroskop s mikroskopom služi za određivanje sastava organskog materijala, prije svega veziva slikanih slojeva. Laboratorij posjeduje i pretraživački elektronski mikroskop (SEM) iz 1978. godine (donacija PMF-a Zagreb) koji je nadograđen energijsko-disperzivnim spektroskopom (SEM/EDS), čime je omogućena elementna analiza slojeva anorganskog materijala. Uz to, Laboratorij je opremljen i prijenosnim XRF spektroskopom (donacija Međunarodne agencije za atomsku energiju) koji se upotrebljava za elementnu analizu anorganskih uzoraka te neinvazivnu analizu pigmenata na slikama.

Na nepokretnoj baštini određuje se sastav žbuka, veziva i pigmenata u slikanim slojevima, kao i količina štetnih soli u građevnim strukturama. Dio istraživanja čine dijagnostička ispitivanja vlage i mikroklima građevina. Na temelju provedenih analiza materijala te ostalih dijagnostičkih ispitivanja, Laboratorij definira, a u suradnji s restauratorskim odjelima i izvodi probe čišćenja, odsoljavanja, učvršćivanja te zaštite građevnog materijala. Uz to se izdaju preporuke o načinima sanacije, nakon kojih se provode kontrolna ispitivanja o uspješnosti provedenih postupaka.

Na pokretnim kulturnim dobrima određuje se sastav veziva i pigmenata slikanih slojeva, vrste i bojila tekstila, vrste drva i metala te sastav različitih organskih materijala.

U Laboratorij je tijekom 2019. godine zaprimljen 731 uzorak na kojem je provedeno 959 analitičkih postupaka (145 određivanja veziva slikanog sloja, 192 stratigrafske analize mikropresjeka, 247 analiza vrste pigmenata slikanog sloja, 100 određivanja sastava žbuke, 25 analiza količine soli u materijalu, 28 analiza vrste drva, 155 analiza vrste tekstila, 31 analiza sastava papira, 26 analiza sastava metala, pet analiza vrste kože te jedna analiza vrste bojila tekstila). Uz uzorke je provedena i 81 neinvazivna analiza pigmenata na štafelajnim slikama.

U suradnji s vanjskim laboratorijem provedeno je 13 analiza kamena te dvije fazne analize soli.

Provedena uobičajena (rutinska) prirodoslovna istraživanja za određivanje sastava materijalne strukture umjetnina, kao i za određivanje uzroka njihova propadanja, tijekom 2019. godine odradila su se 65 % za potrebe Službe za pokretnu baštinu, 25 % za potrebe Službe za nepokretnu baštinu te 10 % za potrebe Službe za arheološku baštinu.

Kao posebni doprinos stalnom napretku u radu Laboratorija valja navesti da je 2019. godine kreirana baza standarda pigmenata i veziva koja će se primjenjivati u analizi metodom FT-IR spektroskopije tehnikom dijamentne kompresijske ćelije u transmisiji.

Informatička oprema

U 2019. godini nastavljena je sustavna obnova informatičke infrastrukture Zavoda. Nabavljena su stolna i prijenosna računala te su osigurani specijalistički softverski programi, poboljšana je serverska virtualizacija i sigurnosna kopija podatkovne infrastrukture te je osigurano proširenje diskovnog kapaciteta servera. Nastavilo se s nabavom eksternih diskova i memorijskih kartica za potrebe pohrane arhivske dokumentacije koja se nužno ne čuva na Zavodskom serveru. Nabavom mrežnih komunikacijskih uređaja za neprekidno napajanje poslužitelja, znatno je povećana razina sigurnosti informacijskog sustava. Osnovnom informatičkom opremom opremljen je Restauratorski odjel u Šibeniku.

Pravo na pristup informacijama Zavoda

Hrvatski restauratorski zavod, kao javna ustanova u kulturi, provodio je sve propisane aktivnosti u skladu sa Zakonom o pravu na pristup informacijama (NN 25/13). Na mrežnim stranicama Zavoda 2019. godine ažurno su objavljeni službeni dokumenti (Program rada za 2019. godinu, Godišnji izvještaj o radu Zavoda za 2018. godinu, financijski planovi i izvještaj, informacije o postupcima javne nabave i o dokumentaciji za nadmetanje te informacije o izvršavanju ugovora) uz već objavljene strateške dokumente, opće akte i odluke, informacije o uslugama i ponovnoj uporabi informacija i drugo. Potkraj siječnja 2019. godine predan je povjereniku za informiranje šesti izvještaj (za 2018. godinu) o provođenju Zakona o pravu na pristup informacijama. Izvještaj je objavljen na mrežnim stranicama Zavoda.

Tijekom 2019. godine imenovani službenik za informiranje obradio je i riješio 85 zahtjeva za pristup i ponovnu uporabu informacija. Većina se zahtjeva odnosila na konzervatorsko-restauratorsku dokumentaciju i fotografsku dokumentaciju o pojedinim kulturnim dobrima i provedenim zaštitnim radovima. Svi zaprimljeni zahtjevi riješeni su u zakonskom roku. Zavod je u provođenju postupaka uvažavao važnost suradnje sa znanstvenicima i stručnjacima iz drugih institucija, kao i ograničenja koja proizlaze iz nereguliranih autorskih prava, opsega tražene dokumentacije i drugih okolnosti.

Digitalizacija kulturne baštine

Radi očuvanja opsežne stručne dokumentacije nastajale u više desetljeća provedbe osnovne djelatnosti, u Zavodu se počelo s pripremom programa digitalizacije analogne građe. Programom digitalizacije želi se očuvati i zaštititi analogna građa te je učiniti dostupnijom djelatnicima i stručnoj javnosti.

Pozitivno ocijenivši aktivnosti koje su počele na području digitalizacije, Ministarstvo kulture RH kao jednoga od dionika uključilo je i Zavod u pripremu natječajne dokumentacije za projekt „Digitalizacija kulturne baštine“.

ODSJEK ZA ŠKOLOVANJE, STRUČNO USAVRŠAVANJE I MEĐUNARODNU SURADNJU

Odsjek za školovanje, stručno usavršavanje i međunarodnu suradnju djeluje u sklopu Zajedničke stručne službe Zavoda. Uz voditeljicu, na Odsjeku je zaposlena na neodređeno vrijeme jedna viša stručna savjetnica u kulturi te na određeno vrijeme jedan stručni suradnik u kulturi.

Odsjek je zadužen za održavanje i unapređivanje odnosa i suradnje s inozemnim stručnjacima i ustanovama, održavanje suradnje s ustanovama mjerodavnim za kulturnu baštinu i edukaciju u Hrvatskoj te za sustavno stručno usavršavanje i školovanje djelatnika Zavoda.

Djelatnici Odsjeka vode i prijavu projekata na natječaje EU fondova, Ministarstva kulture RH i lokalne te područne samouprave. Ujedno sudjeluju u provođenju projekata, publicističkoj djelatnosti, organiziranju izložbi i drugih promotivnih aktivnosti Zavoda.

Programi međunarodne suradnje, stručnog usavršavanja i školovanja, publicističke i promotivne djelatnosti provode se u suradnji s drugim organizacijskim jedinicama Zavoda. Stoga ovaj izvještaj obuhvaća i programe vođene iz drugih organizacijskih jedinica, a njihov je sadržaj i cilj unutar navedenih poslova i aktivnosti.

Suradnja s inozemnim stručnjacima i organizacijama

Karl-Franzen-Universität Graz, Austrija

Prema načelnom sporazumu o petogodišnjoj stručno-znanstvenoj suradnji s Institutom za arheologiju Sveučilišta *Karl Franzen* u Grazu, u veljači je potpisan ugovor za 2019. godinu. U kolovozu i rujnu provedena su arheološka istraživanja nalazišta Crkvišće u Gornjem Bukovlju pod vodstvom doc. dr. sc. Ane Azinović Bebek. U istraživanjima su sudjelovali dr. sc. Manfred Lehner i Iris Koch te četvero studenata arheologije. Osim stručnog i znanstvenog doprinosa u realizaciji projekta, Institut za arheologiju Sveučilišta u Grazu financijski je sudjelovao u projektu s 36.000 kuna za izvođenje C14 analiza uzoraka arheoloških nalaza i snimanje LIDAR. Slična financijska, stručna i znanstvena suradnja dogovorena je i za sljedeću godinu.

Sveučilište Aix-Marseille, Francuska

U sklopu podvodnih arheoloških istraživanja ostataka najstarijeg antičkog broda na otoku Iloviku, realizirana je suradnja sa stručnjacima Sveučilišta Aix-Marseille. Voditelj istraživanja bio je Igor Miholjek, a francuski tim predvodila je dr. Giulia Boetto (Centre *Camille Jullian*). U realizaciji projekta sudjelovao je i Lošinjski muzej te Specijalna policija Ministarstva unutarnjih poslova RH. Cilj ovogodišnje arheološke kampanje bio je određivanje tipa plovila, rasprostiranje nalazišta te utvrđivanje vrste tereta koji je brod prevezio. S obzirom na složenost podvodnih arheoloških istraživanja, dogovoren je nastavak suradnje.

Temeljem ugovora o suradnji s Centrom *Camille Jullian*, nastavljeno je istraživanje i dokumentiranje rimskog riječnog brodoloma iz Kupe kod Kamenskog. Voditelj radova bio je Kruno Zubčić, a u istraživanju su sudjelovala četiri člana francuskog tima pod vodstvom dr. Giulije Boetto. Nastavak istraživanja planiran je za 2020. godinu.

Veleposlanstvo Kraljevine Španjolske u Republici Hrvatskoj

Zahvaljujući potpori veleposlanika Kraljevine Španjolske u Republici Hrvatskoj, Njegove Ekselencije Eduarda Aznara, Veleposlanstvo je poduprlo projekt suradnje Zavoda i španjolskih stručnjaka, što je i realizirano u 2019. godini. Zahvaljujući financijskoj i stručnoj pomoći, u Zagrebu je organizirana edukativna radionica „Konsolidiranje polikromiranog drva: pristupi, metode i materijali“ koju je vodilo dvoje španjolskih stručnjaka.

Centre Interdisciplinaire de Conservation et de Restauration du Patrimoine (CIRCP) u Marseilleu i Fondation Vasarely u Aix-en-Provenceu, Francuska

U svrhu istraživanja vezanih uz umjetninu „Barson“ Viktora Vasarelyja (dio stalnog postava Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu), ostvarena je suradnja s Interdisciplinarnim centrom za konzerviranje-restauriranje baštine iz Marseillea i Zakladom Vasarely iz Aix-en-Provencea. Alain Colombini, stručnjak CICRP-a, kao konzultant je pregledao umjetninu, a Majda Begić Jarić (Odsjek za papir i kožu) boravila je u Parizu, Marseilleu i Aix-en-Provenceu radi istraživanja komparativnog materijala i izvođenja analiza uzoraka boje i papira, s ciljem određivanja daljnjih konzervatorsko-restauratorskih radova na predmetnoj umjetnini.

Ministarstvo kulture RH u radu OMC skupina Europske komisije

Europska komisija pokrenula je početkom 2017. godine dvije radne skupine Open Method of Coordination (OMC), u čijem su radu sudjelovale ravnateljica dr. sc. Tajana Pleše i dr. sc. Martina Ivanuš. Cilj skupine „Skills, Training and Knowledge Transfer: traditional and emerging heritage professions“ je izgradnja kapaciteta za profesionalce s područja baštine, a usredotočena je na prijenos tradicionalnih vještina i znanja te uvođenje novih zanimanja u kontekstu današnjega digitalnog doba. Kao rezultat dvogodišnjega rada radne skupine, u lipnju 2019. objavljena je publikacija koja je prezentirana na mrežnim stranicama Europske komisije.

Agencija za zatočene i nestale Ministarstva obrane Sjedinjenih Američkih Država

Hrvatski restauratorski zavod i DPAA (Defence POW / MIA Accounting Agency – Agencija za zatočene i nestale, Ministarstvo obrane Sjedinjenih Američkih Država) pripremaju provođenje podvodnog arheološkog istraživanja ostataka američkog zrakoplova B-17 G, koji je 6. studenoga 1944. godine potonuo u manevru prisilnog slijetanja na saveznički aerodrom na otoku Visu. S obzirom na specifičnost istraživanja, na poziv DPAA Jurica Bezak (Odjel za podvodnu arheologiju) sudjelovao je u stručnom usavršavanju na Akademiji laboratorija DPAA u Honoluluu. Usavršavanje je osmišljeno s ciljem da se znanstvenim voditeljima iz partnerskih ustanova i privatnih kompanija predstave metodologija rada, standardi i procedure koje DPAA primjenjuje u svojem radu.

Britanski Institut za arheologiju UCL-a (University College London)

Zavod kao vanjski partner od 2017. godine sudjeluje u projektu „Economy of Pre-Roman Adriatic Communities: amphora production and trade patterns in a changing world“, koji je pokrenut na Institutu za arheologiju UCL-a (University College London). Na poziv UCL-a, voditelj istraživanja Jurica Bezak (Odjel za podvodnu arheologiju) održao je na Institutu za klasične studije Sveučilišta u Londonu predavanje u sklopu tematskog seminara projekta „Adriatic Connections“.

Bavarski državni zavod za zaštitu spomenika u Münchenu

U nastavku suradnje s Bavarskim državnim zavodom za zaštitu spomenika, djelatnica Natalija Vasić (Fotolaboratorij) bila je u studijskom posjetu i usavršavanju s područja izrade i obrade fotografske dokumentacije.

Susreti konzervatora-restauratora

Zavod je na 19. Susretima konzervatora-restauratora u Narodnoj galeriji u Ljubljani, u organizaciji Udruženja muzeja Slovenije, Društva restauratora Slovenije i Narodne galerije, predstavljen projektom „TrArS – Tragom umjetnosti obitelji Straub“.

Međunarodni projekti koji se financiraju iz fondova Europske unije

Program Europske unije Kreativna Europa

„TrArS – Tracing the Art of the Straub Family“

Zavod je vodeći partner u projektu u kojem sudjeluju Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege München, Universität Graz, Zavod Republike Slovenije za varstvo kulturne dediščine Slovenije i Univerza v Ljubljani. Projekt je trajao 30 mjeseci (od 1. lipnja 2017. do 30. studenoga 2019. godine). Ukupna vrijednost projekta bila je 425.141 euro, a udio Zavoda iznosio je 123.055 eura, pri čemu je Izvršna agencija za obrazovanje, audiovizualnu i kulturnu politiku Europske komisije („Program Kreativna Europa“) osigurala 47 % sredstava.

Tijekom 2019. godine aktivnosti Zavoda u Hrvatskoj i inozemstvu realizirale su se prema projektom planu. Nastavljena su istraživanja čiji su rezultati predstavljeni na 19. Susretima konzervatora-restauratora u Ljubljani te na simpozijima „Drvena barokna skulptura njemačke škole u Karniji i Valcanaleu“ u Udinama i „Rezultati i sinteza umjetnosti obitelji Straub“ u Grazu. Diseminacija projektnih rezultata u Hrvatskoj ostvarena je ciklusom edukativno-promotivnih predavanja „Europski barok u mom zavičaju: druženje zajednice s baštinom obitelji Straub“ te izložbom „Vrhunac baroknog poleta: umjetnost obitelji Straub na području negdašnje Zagrebačke nadbiskupije“ koja je otvorena u rujnu u Domitrovićevoj kuli u Zagrebu, u suradnji sa Zagrebačkom nadbiskupijom. Djelatnici Zavoda 2019. godine sudjelovali su i na Trećem općem sastanku, potom na sastanku tehničke radne skupine održanim u Münchenu te na okruglom stolu završnog susreta projekta održanim u Grazu. U rujnu 2019. godine objavljena je monografija u kojoj su objedinjeni rezultati dvogodišnjih interdisciplinarnih istraživanja poduzetih u provedbi toga međunarodnog projekta. Predstavljanje monografije održano je u Grazu, Zagrebu, Ljubljani i Münchenu.

Interreg V-A Hrvatska – Slovenija**„Claustra+. Prekogranična destinacija kulturnog i zelenog turizma *Claustra Alpium lularum*“**

Projekt „Claustra+“ nastavak je uspješno završenog projekta „Claustra – Kameni branici Rimskog Carstva“ (2014. – 2015.). Predviđeno trajanje projekta je 30 mjeseci, od 1. kolovoza 2017. do 31. siječnja 2020. godine. Projekt provode Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije (vodeći partner), Zavod Ivana Cankarja za kulturo, šport in turizem Vrhnika, Narodni muzej Slovenije, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Hrvatski restauratorski zavod, Primorsko-goranska županija, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka, Prirodoslovni muzej Rijeka i Turistička zajednica Kvarnera. Ukupni proračun projekta je 1.779.988,15 eura, a udio Zavoda iznosi 237.648,63 eura, pri čemu Europski fond za regionalni razvoj (EFRR) osigurava 85 % sredstava.

Tijekom 2019. godine djelatnici Zavoda sudjelovali su na četiri partnerska sastanka te na sastanku o pripremi zbornika stručnih i znanstvenih radova. Nadalje, aktivnosti Zavoda 2019. godine održavale su se ponajprije na prostoru Tarsatičkog principija, kompleksu vojnog zapovjedništva u riječkom Starom gradu, na kojem su nastavljeni restauratorski radovi na dijelu kamenog popločenja nekadašnjega središnjeg trga. Izvedena je i jedna od glavnih aktivnosti projekta „Claustra+“, izrada zbornika stručnih i znanstvenih radova „*Claustra patafacta sunt Alpium lularum*... Recentna arheološka istraživanja na prostoru obrambenog sustava“. U Muzeju grada Rovinja (Rovigno) od 18. rujna do 31. listopada bila je postavljena putujuća izložba „Claustra – Skrivena baština starih Rimljana“. Djelatnici Zavoda sudjelovali su i na završnoj konferenciji projekta „*Claustra Alpium lularum* i drugi rimski obrambeni sustavi“ koja je održana u Ljubljani.

Interreg Central Europe**VirtualArch (Vizualizacijom do valorizacije - za bolje korištenje skrivene arheološke baštine središnje Europe; Visualize to valorize - for a better utilisation of hidden archaeological heritage in Central Europe)**

Projekt je počeo u srpnju 2017. godine, a predviđeno je trajanje do lipnja 2020. godine. Cilj projekta je pridonijeti održivom korištenju i zaštiti nevidljivih i manje poznatih arheoloških podvodnih i podzemnih nalazišta. U projektu, čiji ukupni proračun iznosi 2.093.771,25 eura, sudjeluje deset partnera iz Austrije, Poljske, Češke, Slovačke, Italije, Slovenije i Hrvatske pod vodstvom Landesamt für Archäologie Sachsen iz Dresdena. Zavod sudjeluje u projektu u svojstvu pridruženog partnera kao stručna i savjetodavna potpora Gradu Zadru.

RUINS – Sustainable re-use, preservation and modern management of historical ruins in Central Europe – elaboration of integrated model and guidelines based on the synthesis of the best European experience

Za potrebe projekta RUINS, s Gradom Zadrom sklopljen je ugovor o izradi integriranog modela održive zaštite i očuvanja, ponovnoj upotrebi, upravljanju srednjovjekovnim ruševinama i testiranju integriranog modela, čija provedba završava 2020. godine. U 2019. godini pripremljeni su materijali za priručnike o zaštiti i upravljanju te zaseban radni materijal na primjeru crkve sv. Stošije na Puntamiki kod Zadra. Djelatnici Zavoda sudjelovali su u panel-raspravi (Zadar), a održano je i izlaganje na sastanku projektnih partnera (Marostica).

Provedba projekata financiranih sredstvima Operativnog programa „Konkurentnost i kohezija“ 2014. – 2020. (Europski fond za regionalni razvoj prema pozivu Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije RH „Priprema i provedba integriranog razvojnog programa temeljenog na obnovi kulturne baštine“)

Zavod je u ulozi partnera lokalnih samouprava sudjelovao u pripremi šest projekata, a 2019. godine aktivni su jedan program iz skupine A (priprema dokumentacije za provedbu integriranih razvojnih programa temeljenih na obnovi kulturne baštine) i tri programa iz skupine B (provedba integriranih programa).

„SKALA – nova kulturno-turistička destinacija u Komolcu, Dubrovnik“ (A komponenta)

Prijavitelj projekta u trajanju od 1. prosinca 2016. do 1. prosinca 2018. bila je tvrtka Adriatic Croatia International Club. U sklopu projekta Zavod je 2017. godine proveo interdisciplinarna istraživanja kompleksa Sorkočević. Sporazumom s Adriatic Croatia International Clubom (ACI) od 30. studenoga 2018. godine ugovorena su dodatna konzervatorsko-restauratorska istraživanja ljetnikovca Sorkočević koja su dovršena početkom 2019. godine.

„Ruralna poučna, kulturno-etnografska turistička atrakcija za područja Korčule, Mljeta i Dubrovačkog primorja“ (B komponenta)

Prijavitelj projekta u trajanju od 1. siječnja 2017. do 1. siječnja 2020. je Dubrovačko-neretvanska županija. Zavod je kao partner zadužen za provedbu građevinsko-obrtničkih radova za uspostavu konzervatorsko-restauratorskog laboratorija u ljetnikovcu Stay, za nabavu laboratorijske opreme i mikroskopa, organizaciju edukacije o korištenju svjetlosnog mikroskopa, edukacije lokalnog stanovništva te prezentacije radova na oltaru Poklonstva triju kraljeva crkve sv. Jeronima u Slanom. Prema hodogramu aktivnosti predviđenim za 2019. godinu, Zavod je u suradnji s

Vijećem za kulturu i znanost Dubrovačke biskupije organizirao stručno predavanje za lokalno stanovništvo „Društveno-kulturni kontekst Slanoga u razdoblju ‘zlatnoga doba Dubrovnika’“ i otvorio izložbu „Slano, crkva sv. Jeronima – glavni oltar Poklonstva triju kraljeva“. U sklopu izložbe realizirana je i interaktivna komponenta (3D prezentacija i mobilna aplikacija za prezentiranje sadržaja o oltaru) koja će biti dostupna u Zavičajnoj kući u Slanom nakon završetka njezine obnove.

„Arheološki park Vižula“ (B komponenta)

Prijavitelj projekta u trajanju od 1. rujna 2017. do 1. rujna 2019. bila je Općina Medulin. Uloga Zavoda bila je provedba podvodnih arheoloških istraživanja te sudjelovanje u uspostavi arheološkog parka. Analiziran je arheološki materijal (osteološka, mineraloško-petrografska i dendrološka analiza te analiza C14) i dokumentacija te je predan izvještaj o arheološkim istraživanjima Općini Medulin. U lipnju je službeno otvoren Arheološki park Vižula, a na svečanosti su uz ravnateljicu dr. sc. Tajanu Pleše sudjelovali svi članovi projektnog tima Zavoda.

Slano, crkva sv. Jeronima, oltar Poklonstva triju kraljeva

„Unaprjeđenje kontinentalnog turizma turističkom valorizacijom povijesno-kulturne baštine grada Ludbrega“ (B komponenta)

Prijavitelj projekta u trajanju od 1. listopada 2017. do 1. listopada 2020. je Grad Ludbreg. Zavod provodi stručni nadzor nad radovima gradnje kuće Somođi i uređenja muzejskog postava te uređenja arheološkog nalazišta „Vrt Somođi“. Projektne aktivnosti Zavoda obuhvatile su 2019. godine konzultacije u izradi muzeološke prezentacije, savjetovanje u postupku odabira izvođača radova te stručne konzultacije tijekom građevinskih radova na arheološkom nalazištu „Vrt Somođi“.

Školovanje i stručno usavršavanje

Tijekom 2019. godine više djelatnika Zavoda sudjelovalo je u nekom obliku stručnog usavršavanja u Hrvatskoj ili u inozemstvu. Izlaganja na skupovima i predstavljanje posterom održala su 22 djelatnika Zavoda na 15 skupova, a 50 djelatnika sudjelovao je na 28 skupova, radionica i seminara.

Organizacija skupova

Radionica „Konsolidiranje polikromiranog drva: pristupi, metode i materijali“, Zagreb, 27. – 29. ožujka 2019.

Zavod je u suradnji s Ministarstvom kulture RH i Veleposlanstvom Kraljevine Španjolske u Republici Hrvatskoj organizirao specijalističku radionicu koju su vodili prof. Laura Fuster-López i Voravit Roohthiva, renomirani konzervatori-restauratori iz Španjolske. Trodnevni program radionice obuhvatio je predavanja i prezentacije o obilježjima, promjenama i procesima propadanja drvenih polikromiranih predmeta te o postupcima njihova konsolidiranja. U praktičnom dijelu radionice dvadesetak djelatnika Zavoda imalo je prigodu usporediti mogućnosti primjene i učinkovitost različitih konsolidanata – sredstava kojima se uspostavlja izgubljena mehanička čvrstoća i poboljšava unutarnja kohezija različitih slojeva umjetničkog djela. Završnoga, trećeg dana radionice predstavljeni su primjeri iz prakse, problemi s kojima se konzervatori-restauratori susreću te odluke koje su donijeli na temelju procjene stanja, problema i mogućnosti.

Vježbe suodlučivanja 3 – Savjetovanje o povijesnom tekstilu, Ludbreg, 16. – 17. svibnja 2019.

U sklopu zaštite kulturne baštine, povijesni tekstil izdvaja se kao najosjetljiviji, organski materijal sklon brzom i nepovratnom propadanju. Stoga su od iznimne važnosti njegova pravovremena zaštita i obnova. S ciljem poboljšanja zaštite i očuvanja povijesnog tekstila, u organizaciji Ministarstva kulture RH i Zavoda, u Restauratorskom odjelu Ludbreg održane su Vježbe suodlučivanja 3 – Savjetovanje o povijesnom tekstilu. Održan je niz predavanja o analizi tkanina i pletiva te analizi veza i čipki, o nazivlju ruha i pribora religijskih zajednica. Stručna predavanja održale su djelatnice Odjela za tekstil, papir i kožu Sandra Lucić Vujičić, Gordana Car, Marija Zupčić i Ada Vrtulek Gerić, a praktikum su vodile Venija Bobnjarić Vučković i Sandra Lucić Vujičić. Kao jedan od ishoda tih Vježbi treba izdvojiti izradu priručnika o povijesnom tekstilu, namijenjenog konzervatorima i restauratorima.

Radionica „Oblikovanje lutke za izlaganje etnografske nošnje“, Dubrovnik, 4. – 8. studenoga 2019.

Edukativna radionica „Oblikovanje lutke za izlaganje etnografske nošnje“ održana je u organizaciji Sveučilišta u Dubrovniku, Dubrovačkih muzeja (Etnografski muzej) i Zavoda. Time je nastavljena dugogodišnja suradnja zavod-

skog Odjela za tekstil, papir i kožu i Etnografskog muzeja na zaštiti, obnovi i prezentaciji tekstilne građe iz fundusa Muzeja. Zbog potrebe za kvalitetnijom prezentacijom izložaka u Etnografskom muzeju, pojavila se potreba za promjenom starih izložbenih lutaka. S tim je ciljem organizirana radionica na kojoj su pod stručnim nadzorom i prema uputama konzervatorica-restauratorica Odjela za tekstil, papir i kožu Gordane Car i Branke Regović, oblikovane dvije ženske lutke i jedna muška. Na radionici su sudjelovali i studenti restauriranja tekstila Sveučilišta u Dubrovniku, preparatori iz Etnografskog muzeja u Dubrovniku te stručni suradnici projekta iz tih institucija.

Stjecanje temeljnih i viših stručnih te znanstvenih zvanja

Tijekom 2019. godine viša stručna konzervatorsko-restauratorska zvanja steklo je šest djelatnika, a jedan je djelatnik položio stručni ispit iz arhivske struke.

Djelatnici Zavoda angažirani su i kao mentori, ispitivači i članovi stručnih povjerenstava na stručnom ispitu te kao izvjestitelji u postupku dodjele viših stručnih zvanja u konzervatorsko-restauratorskoj djelatnosti što ga provodi Ministarstvo kulture RH.

Suradnja sa srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama u Hrvatskoj i inozemstvu

U sklopu redovite djelatnosti, Zavod surađuje s brojnim kulturnim, znanstvenim i obrazovnim ustanovama u Hrvatskoj. Valja istaknuti suradnju s fakultetima i akademijama u realizaciji prakse studenata konzerviranja i restauriranja umjetnina te studenata povijesti umjetnosti i zaštite spomenika.

Tijekom 2019. godine radionice Zavoda i Prirodoslovni laboratorij posjetili su studenti i profesori Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Fakulteta kemijskog inženjerstva i tehnologije u Zagrebu, Tekstilno-tehnološkog fakulteta u Zagrebu te Drvodjeljske škole u Zagrebu, Sveučilišta u Dubrovniku, Filozofskog fakulteta u Rijeci i Akademije primijenjenih umjetnosti u Rijeci.

Nadalje, dvoje studenata s Odjela za umjetnost i restauraciju Sveučilišta u Dubrovniku odradilo je 2019. studentsku praksu tijekom veljače i ožujka na Odjelu za polikromiranu drvenu skulpturu i na Odjelu za tekstil, papir i kožu – Odsjeku za papir i kožu u Zagrebu. Devetero studenata treće i četvrtje godine studija Konzerviranje i restauriranje umjetnina (Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu) odradilo je tijekom srpnja praksu na Odjelu za zidno slikarstvo i na terenu.

Učenica srednje škole *Schola Europea Bruxelles I* odradila je tijekom veljače studentsku praksu u Službi za pokretnu baštinu u Zagrebu.

Članstva

U 2019. godini Zavod je bio učlanjen u sljedeće organizacije: International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC), International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), International Council of Museums (ICOM), Institute of Conservation (ICON), Internationale Arbeitsgemeinschaft der Archiv-, Bibliotheks- und Graphik-Restauratoren (IADA), Centre international d'étude des textiles anciens (CIETA) i Divers Alert Network Europe.

Pojedinačne članarine uplaćene su Hrvatskoj komori arhitekata, Hrvatskoj komori inženjera građevinarstva, Hrvatskoj udruzi za zdravo radno mjesto, Hrvatskoj udruzi za zaštitu zdravlja i sigurnosti na radu i Udruzi računovođa i financijskih djelatnika.

Ravnateljica Zavoda dr. sc. Tajana Pleše sudjelovala je na Glavnoj skupštini ICCROM-a (*International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property*) održanoj u Rimu.

Publicistička i promotivna djelatnost

Publikacije

Monografija „Banski dvori“

Uz svečano predstavljanje javnosti obnovljene Dvorane „Ban Jelačić“, objavljena je i monografija o Banskim dvorima u nakladi Vlade RH i Zavoda. Urednice monografije su ministrica kulture dr. sc. Nina Obuljen Koržinek i ravnateljica Zavoda dr. sc. Tajana Pleše, a autori tekstova predsjednik Vlade Republike Hrvatske mr. sc. Andrej Plenković, dr. sc. Petar Puhmajer i dr. sc. Ivica Miškulin.

Časopis „Portal“

U desetom broju časopisa „Portal“, godišnjaku Hrvatskog restauratorskog zavoda, objavljeno je 12 znanstvenih i stručnih tekstova posvećenih temama iz zaštite kulturne baštine. Pet je izvornih znanstvenih radova, tri prethodna priopćenja, jedan pregledni te tri stručna rada. Deseti broj časopisa „Portal“ ostvaren je sredstvima Ministarstva znanosti i obrazovanja RH, Zaklade Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Zavoda.

Izložbe i izložbeni katalogi

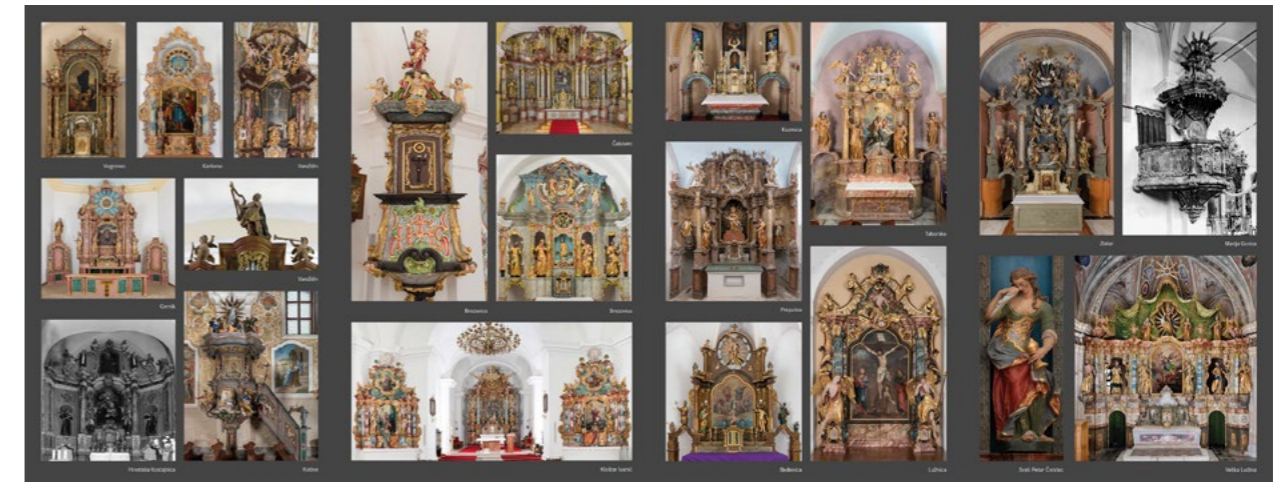
Izložba „Knez iz Bojne – novo poglavlje hrvatske povijesti“ (Zagreb, Arheološki muzej, 16. – 30. travnja 2019.)

S ciljem prezentiranja toga neprocjenjivog nalazišta hrvatske povijesti stručnoj i široj javnosti, izložbom su predstavljeni ekskluzivni nalazi na kojima su dovršeni konzervatorsko-restauratorski postupci. Arheološko nalazište Bojna – Brekinjova Kosa nalazi se na području Grada Gline u Sisačko-moslavačkoj županiji. Smješteno je na visinskom strateškom položaju koji je omogućavao nadzor prometa između Pounja i Topuskog. Pronađeni ranosrednjovjekovni nalazi, među njima i 37 grobova, iznimno su vrijedni za poznavanje najranije hrvatske povijesti od 7.

do 9. stoljeća. Zbog malog broja arheoloških nalaza s područja kontinentalne Hrvatske koji se mogu datirati u to razdoblje i malo povijesnih izvora, pronađeni nalazi pružaju dragocjene podatke. Među nalazima bogato opremljenih pokojnica i pokojnika ističe se grob kneza koji je pokopan s luksuznom opremom (srebrne, pozlaćene ostruge s garniturom za pričvršćivanje, privjesak s gorskim kristalom, zlatni novac bizantskog cara Konstantina V. Kopronima te odjeća protkana zlatnim nitima), poput njegova suvremenika iz Biskupije kod Knina, jednog od najvažnijih središta ranosrednjovjekovne hrvatske kneževine. Otkrića s Bojne upućuju na postojanje jednako snažnog političkog središta na području današnje Banovine, čime se otvara novo poglavlje u poznavanju najranije hrvatske povijesti.

Izložba „Vrhunac baroknog poleta: umjetnost obitelji Straub na području negdašnje Zagrebačke nadbiskupije“ (Zagreb, Domitrovićeva kula, 19. rujna – 3. studenoga 2019.)

Izložba je organizirana u suradnji sa Zagrebačkom nadbiskupijom u sklopu događanja *Europski barok u mom zavijaču: druženje zajednice s baštinom obitelji Straub*. Tom izložbom prvi su put predstavljena sva djela umjetničke obitelji Straub izvedena za sakralne objekte u Hrvatskoj, uključujući i nekoliko umjetnina koje su im pripisane tek tijekom provedbe projekta. Uz dokumentarne fotografije evidentiranih skulptura, oltara i propovjedaonica, izloženim umjetninama skreće se pozornost na nužnu i važnu, ali često zatajnu brigu o njihovom očuvanju te na nužne konzervatorsko-restauratorske radove.

Izložba „Biseri u moru svile i baršuna. Konzervirani i restaurirani tekstilni predmeti iz riznice trogirске katedrale sv. Lovre“ (Trogir, 2. – 8. listopada 2019.)

Zavod je u sklopu obilježavanja Europske godine kulturne baštine u suradnji s Konzervatorskim odjelom u Trogiru i Ministarstvom kulture RH, organizirao izložbu na kojoj je prvi put predstavljeno iznimno vrijedno povijesno sakralno ruho Župe sv. Lovre i omogućen uvid u višegodišnji sustavni rad na njegovoj zaštiti i očuvanju.

Izložba „Claustra – Skrivena ostavština starih Rimljana“ (Rovinj, 18. rujna – 31. listopada 2019.)

Izložba postavljena u suradnji s Arheološkim muzejom Istre u Puli predstavlja projekt CLAUSTR+ „Prekogranična destinacija kulturnog i zelenog turizma *Claustra Alpium Iuliarum*“ (Interreg V-A Slovenija-Hrvatska). Predstavljen je rimski obrambeni sustav, poznat pod nazivom *Claustra Alpium Iuliarum*, građen od druge polovice 3. do početka 5. stoljeća na prostoru između Kvarnerskog zaljeva i Julijskih Alpa. Sustav se sastojao od obrambenih zidova građenih na strateški najranjivijim zonama, nadzornih kula i utvrda. Tim su se sustavom, u najvećoj mjeri iskorištavajući razvedenu geomorfologiju područja, zatvarali svi važniji prijelazi preko kojih se s istoka moglo prodrijeti prema sjeveroistočnoj Italiji.

Izložba „20 godina Restauratorskog odjela Osijek“ (Osijek, Restauratorski odjel Osijek, 27. studenoga – 6. prosinca 2019.)

U povodu 20. obljetnice osječke restauratorske radionice, Zavod je organizirao izložbu na kojoj su predstavljene aktivnosti i rezultati djelovanja. Restauratorski odjel Osijek u početku je bio usmjeren na konzervatorsko-restauratorske radove na pokretnim kulturnim dobrima. Usporedno sa sanacijom ratnih šteta, povećavao se broj zahtjeva za provođenje konzervatorsko-restauratorskih istraživačkih radova na nepokretnim kulturnim dobrima, uključujući i zidno slikarstvo te kamenu plastiku i štukodekoraciju. Tijekom dvadesetogodišnjeg rada djelatnici i suradnici osječke radionice istražili su, valorizirali, dokumentirali, konzervirali i restaurirali oko tri stotine umjetnina i nepokretnih kulturnih dobara na području Osječko-baranjske, Vukovarsko-srijemske, Brodsko-posavske i Požeško-slavonske županije.

Među izvedenim radovima ističu se dva drvena polikromirana barokna oltara iz crkve sv. Mihaela arkandela iz Osijeka, s pripadajućim oltarnim palama, oltari sv. Ivana Krstitelja iz crkava u Sibinju i Valpovu, oltar Presvetog Srca Isusova iz crkve sv. Euzebija i Poliona u Vinkovcima, oltarna pala „Sv. Jakov pobjeđuje Saracene“ iz crkve sv. Jakova u Osijeku, sakristijska zidna oplata iz crkve Sv. Trojstva u Slavonskom Brodu, ikonostasi iz Dalja, Darde i Bobote te kulturna dobra iz fundusa Muzeja Slavonije i Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku te Spomen-galerije Ivana Meštrovića u Vrpolju. Važan dio aktivnosti djelatnika Restauratorskog odjela Osijek bilo je i sudjelovanje u projektu „Istraživanje, obnova i revitalizacija kulturne

baštine Ilok-Vukovar-Vučedol“ te sustavna konzervatorsko-restauratorska istraživanja brojnih povijesno važnih zgrada, kapela i crkava u Osijeku (zgrade Županijskog suda, Osječko-baranjske županije, Glavne pošte, Hrvatske gospodarske komore, Sokolskog doma i Paviljona Gradski vrt, crkve Preslavnog Imena Marijina, crkve sv. Petra i Pavla, kapela sv. Roka u osječkom Gornjem i Donjem gradu, kapele sv. Ane, secesijskog niza stambenih zgrada u Europskoj aveniji te brojnih profanih zgrada najstarijega dijela grada – Tvrđe s pilom Sv. Trojstva), Bapskoj, Bilju, Donjem Miholjcu, Dragotinu, Đakovu, Feričancima, Gorjanima, Ivanovcu, Lovčiću, Slavonskom Brodu, Valpovu, Velikoj Kopanici, Viljevu, Vukovaru i drugdje. U sklopu izložbe bila su organizirana popularno-stručna predavanja te radionice na kojima su se polaznici okušali u restauriranju slika, drveta, pozlate i zidnog oslika.

Izložba „Vlaho Bukovac / Cavtatske crtice“ (Ludbreg, Dvorac Batthyány, 6. – 13. prosinca 2019.)

Zavod je u suradnji s Galerijom Klovičevi dvori i Gradom Ludbregom predstavio dovršene konzervatorsko-restauratorske radove na oslikanoj zastavi s prikazom sv. Nikole, koja je dio inventara pinakoteke župne crkve sv. Nikole u Cavtatu. Nastala je 1902. godine, u Bukovčevoj cavtatskoj fazi, te je kuriozitet u autorovu stvaralačkom opusu. Zastava s prikazom sv. Nikole, koju je oslikao Vlaho Bukovac, povijesni je tekstilni predmet koji svjedoči o povijesti, vjerskim običajima i kulturnim dosezima lokalne zajednice, ali bez sumnje ima i nacionalnu važnost. Provedeni radovi rezultat su suradnje interdisciplinarnog tima stručnjaka koji su primjenom najsuvremenijih istraživačkih metoda, restauratorskih tehnika i etičkih načela pridonijeli njezinu očuvanju za buduće naraštaje.

Izložba „Slano, crkva sv. Jeronima – glavni oltar Poklonstva triju kraljeva“ (Dubrovnik, Dvorana pape Ivana Pavla II., 16. prosinca 2019. – 31. siječnja 2020.)

Izložba je realizirana u suradnji s Vijećem za kulturu i znanost Dubrovačke biskupije, a postavljena je u sklopu aktivnosti Hrvatskog restauratorskog zavoda koje su dio projekta „Ruralna poučna, kulturno-etnografska turistička atrakcija“. Predstavljene su konzervatorsko-restauratorski radovi izvedeni na oltaru Poklonstva triju kraljeva iz crkve sv. Jeronima u Slanom, koji su obuhvatili cjelovitu intervenciju na umjetnini, ali simbolika obnove je višestruka. Oltar je svojevremeno bio demontiran, a pojedinačni dijelovi pohranjeni na nekoliko lokacija, čak i u vrlo nepovoljnim mikroklimatskim uvjetima. Nakon 25 godina pohrane, nakon završenih konzervatorsko-restauratorskih radova, glavni oltar vraćen je u funkciju. Provedeni konzervatorsko-restauratorski radovi na umjetnini bili su dio integralne obnove samostana jer se oltar vratio u sakralni prostor obnovljen nakon devastacije tijekom Domo-vinskog rata. Stoga izvedeni radovi nisu bili samo materijalna, nego i simbolička duhovna obnova, kojom se ističe nematerijalna vrijednost predmeta, izvorni kontekst i lokalno naslijeđe.

Promotivna događanja

Dani Europske baštine (rujan i listopad 2019.)

Zavod se uključio u program Dana Europske baštine svečanim predstavljanim dovršenih radova na nepokretnoj, pokretnoj i arheološkoj baštini. U sklopu programa organizirano je 14 prezentacija, a u Trogiru je otvorena izložba „Biseri u moru svile i baršuna. Konzervirani i restaurirani tekstilni predmeti iz riznice trogirske katedrale sv. Lovre“.

Dan otvorenih vrata (24. svibnja 2019.)

Zavod već tradicionalno u proljeće organizira Dan otvorenih vrata. Odjeli u Zagrebu, Osijeku i Dubrovniku otvorili su svoja vrata javnosti 24. svibnja 2019. godine te upriličili brojne sadržaje za sve dobne skupine posjetitelja: predavanja, obilasku restauratorskih ateljea, kreativne radionice za djecu. Zavod je toga dana obišlo nekoliko stotina posjetitelja, a u radionicama su sudjelovala djeca osnovnoškolske i srednjoškolske dobi. Stručna predavanja za srednjoškolce održana su u zagrebačkim radionicama za štafelajno slikarstvo, drvenu polikromiranu skulpturu, namještaj i drvene konstrukcije, u Fotolaboratoriju te Spomen-sobi Vanje Radauša.

Trideset godina Restauratorskog odjela Vodnjan – Juršići, Vodnjan (9. kolovoza 2019.)

Svečano obilježavanje te važne obljetnice Zavod je organizirao u suradnji s Gradom Vodnjanom. Bogatstvo i stanje očuvanosti umjetnina i sakralnih inventara u Istri utjecalo je na pripajanje radionice Hrvatskom restauratorskom zavodu 1996. godine, čime je omogućen sustavni rad na vrednovanju i zaštiti pojedinih umjetnina i sakralnih inventara. Rezultati tridesetogodišnjeg rada na bogatoj baštini Istre vidljivi su na dvadeset restauriranih drvenih baroknih oltara, šezdesetak kipova, dvadesetak oltarnih pala i šest slika iz brojnih sakralnih objekata i muzejskih zbirki. Među navedenim radovima posebno mjesto zauzimaju: oltar Bogorodice Zaštitnice u Gračišću, ikonostas sa slikama kretske majstora T. Bathasa iz Pule, gotički kip sv. Bartula iz Žminja, anđeli adoranti F. Terillija i reljef Krštenja Kristova mletačkog drvorezbara u Vodnjanu, portret žene iz obitelji Bradamante-Carli iz Poreča te oltarne pale mletačkih slikara s početka 17. stoljeća iz Funtane, Pamera i Loborike. Važan dio aktivnosti je i stalna suradnja s lokalnim baštinicima te predavljanje radova na radionicama i projektima u partnerstvu sa znanstvenim institucijama, poput Instituta za povijest umjetnosti.

U sklopu obilježavanja 30. obljetnice Restauratorske radionice Vodnjan – Juršići, Zavod je primio priznanje Župe sv. Blaža biskupa i mučenika iz Vodnjana za čuvanje povijesnog identiteta Vodnjanštine.

„Europski barok u mom zavičaju – druženje zajednice s baštinom obitelji Straub“

U sklopu projekta „Tragom umjetnosti obitelji Straub“ (TrArS) Zavod je organizirao ciklus edukativno-promotivnih aktivnosti osmišljenih s ciljem upućivanja šire javnosti na prepoznavanje dragocjenosti vlastite baštine u širem,

europskom kontekstu. U Zagrebu je otvorena izložba „Vrhunac baroknog poleta: umjetnost obitelji Straub na području negdašnje Zagrebačke nadbiskupije“, a u mjestima gdje su sačuvane njihove umjetnine održana su stručna predavanja na kojima je predstavljena lokalna baština obitelji Straub i rezultati projekta (Gornja Jelenska, Pakrac, Velika Ludina, Kloštar Ivanić i Kutina). U crkvama su uz umjetnine postavljene informativne pločice s digitalnim poveznicama na mrežne stranice projekta.

Nagrade i nominacije

Nagrada „Vicko Andrić“

U Muzeju Mimara u Zagrebu, 17. rujna 2019. godine dodijeljene su Nagrade „Vicko Andrić“. Godišnja nagrada za 2018. godinu dodijeljena je kao skupna nagrada za završeni projekt obnove Arsenala i kazališta u Hvaru. Nagrađeni djelatnici Zavoda su djelatnici Odsjeka za zidno slikarstvo, mozaik i štuko Restauratorskog odjela u Splitu i njihovi suradnici: Antonija Gluhan, Tonči Borovac, Josip Borozan, Ivana Jerković, Maja Kiršić, Marin Barišić, Vinka Marinković te Ivana Hodak, Srđan Ivanković i Ivka Lipanović. Ostali nagrađeni sudionici projekta su Radoslav Bužančić, Goran Nikšić, Anita Gamulin, Ambroz Tudor, Egon Lokošek (posmrtno), Tomislav Krajina, Ita Pavičić, Joško Belamarić, Saša Denegri, Miroslav Katić, zatim Giuseppe Savà, Zrinka Savà, Žarko Dadić te tvrtke „Spegra inženjering“ d.o.o. Split, „Neir“ d.o.o. Split, „Elaboro“ d.o.o. Split, „OK-Stipe“ Pučišća.

Nominacija za nagradu „Heritage in Motion“

Zavod je u kolovozu 2019. nominirao projekt „Skriveni trečento“ za multimedijску nagradu *Heritage in Motion*. Nagrada je namijenjena kreatorima filmova, igara, aplikacija i mrežnih stranica s temama povezanim s europskom kulturnom i prirodnim baštinom.

Mrežne stranice Zavoda i društvene mreže

Mrežne stranice Zavoda dostupne su na adresi www.hrz.hr, a Facebook profil na <https://www.facebook.com/hrvatski.restauratorski.zavod?fref=ts>.

Suradnja u projektima znanstveno-istraživačkih ustanova

Filozofski fakultet u Rijeci

Zavod je partner Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci na projektu „ET TIBI DABO: naručitelji i donatori umjetnina u Istri, Hrvatskom primorju i sjevernoj Dalmaciji od 1300. do 1800. godine“. Projekt financira Hrvatska zaklada za znanost, a traje od 20. ožujka 2017. do 20. ožujka 2021. godine.

Tijekom 2019. godine djelatnici Zavoda dr. sc. Krasanka Majer Jurišić, dr. sc. Petar Puhmajer i dr. sc. Josip Višnjić sudjelovali su u aktivnostima projekta. Na znanstvenom skupu „Umjetnine, naručitelji i donatori II“, u organizaciji Odjela za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru i Filozofskog fakulteta u Rijeci, održali su izlaganja o baroknoj stambenoj arhitekturi u Rijeci, zidnim slikama u crkvi sv. Roka u Draguču te plemićkim rezidencijama kao generatorima promjena krajolika središnje Istre, a izlaganjima su sudjelovali i na III. creskim analima (Cres) te na znanstvenom skupu Prelogova baština II (Poreč). Objavili su dvije monografske knjige i četiri znanstvena rada.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Zavod je partner na znanstvenom projektu „Arheološki krajolik u održivom razvoju kulturnog turizma Općine Vrsar – ArchaeoCulTour“ koji vodi Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Projekt koji traje od 31. siječnja 2018. do 31. siječnja 2021. financira Hrvatska zaklada za znanost. Tijekom 2019. godine djelatnik Zavoda dr. sc. Josip Višnjić sudjelovao je u terenskim istraživanjima samostanskog sklopa sv. Mihovila, srednjovjekovnog nalazišta

na području Općine Vrsar. Osim toga, djelatnik je sudjelovao i na međunarodnom kongresu u organizaciji društva European Association of Archaeologists (EAA) koji je održan je u Bernu, Švicarska.

Institut za povijest umjetnosti

Partnerskim projektom Instituta za povijest umjetnosti i Zavoda „Zaboravljena baština: drveni oltari u Istri“ tijekom 2019. godine održane su tri konzervatorsko-restauratorske radionice (Svetvinčenat, Valica i Labin). Održana su izlaganja o crkvenoj kiparskoj baštini i restauratorskom pristupu polikromiranoj skulpturi na primjerima lokalne baštine Valice i Labina. U Svetvinčentu je uz izlaganje o lokalnoj crkvenoj kiparskoj baštini održana prezentacija konzervatorsko-restauratorskih radova na glavnom, drvenom, rezbarenom i polikromiranom oltaru iz crkve sv. Roka. Na sve tri radionice za sudionike je organizirana i prezentacija povijesnih tehnika pozlate i restauratorskih postupaka na polikromiranoj drvenoj baštini.

Institut za povijest umjetnosti

Zavod je partner na projektu „Eugen Savojski i gradovi-tvrđave jugoistočne granice Habsburške Monarhije“. Projekt financira Hrvatska zaklada za znanost, a traje od 20. rujna 2018. do 20. rujna 2022. godine. U 2019. godini djelatnik Zavoda dr. sc. Petar Puhmajer objavio je znanstveni rad o dvorcu Cernik u časopisu „Radovi IPU“ te je bio na studijskom putovanju u Srbiji i Rumunjskoj.

Povrat kulturnih dobara iz Republike Srbije

Ravnateljica dr. sc. Tajana Pleše i voditeljica Odjela za polikromiranu drvenu skulpturu dr. sc. Ksenija Škarić članice su međudržavnog Povjerenstva za povrat kulturnih dobara Republike Hrvatske i Republike Srbije.

PREGLED PROGRAMA RADA

ARHEOLOŠKA KULTURNA BAŠTINA

ŽUPANIJA	KULTURNO DOBRO	UTROŠENA SREDSTVA
Bjelovarsko-bilogorska	Bijela, ostaci benediktinskog samostana sv. Margarete	119.777,00
	Daruvar, Stari Slavik	99.327,66
	Pavlin Kloštar (Streza), ostaci pavlinskog samostana Svih Svetih	99.689,00
Dubrovačko-neretvanska	Dubrovačko-neretvanska županija, podmorje	63.427,23
	o. Mljet, Pličina Sv. Pavao, novovjekovni brodolom	264.779,21
Istarska	Krnica (sv. Teodor), ostaci crkve sv. Teodora	79.814,21
	Paz, kaštel Paz	249.954,76
	Rovinj (Turnina), srednjovjekovna kula	196.761,84
	Žminj, kaštel Žminj	38.195,95
Karlovačka	Gornje Bukovlje (Crkvišće), kasnoantička utvrda i crkva	200.015,39
	Vinkovci-Karlovac, arheološko istraživanje u kopnenim vodama – Kamenska, r. Kupa, rimski brodolom	76.667,12
Krapinsko-zagorska	Očura, kapela sv. Jakova	103.825,72
Međimurska	Črečan, prapovijesno nalazište	99.442,23
	Domašinec, arheološki park Turčišće Goričan	99.001,47
Osječko-baranjska	Gorjani, arheološka topografija srednjovjekovnih Gorjana	59.442,21
Primorsko-goranska	o. Ilovik, antički brodolom	91.642,52
	Rijeka, Tarsatički Principij	160.630,39
	Rijeka, kasnoantički obrambeni sustav (<i>Claustra Alpia Iuliarum</i>)	0
	Novi Vinodolski, utvrda Lopar	100.859,98
Sisačko-moslavačka	Bojna (Brekinjova Kosa)	248.202,65
Splitsko-dalmatinska	Splitsko-dalmatinska županija, podmorje	118.900,44
	o. Palagruža, pličina Pupak	94.252,36
	o. Vis, Re d'Italia, interventno rekognosciranje	59.807,85
Šibensko-kninska	Šibenik, tvrđava sv. Nikole - podmorje	139.650,74
Varaždinska	Jalžabet, Bistričak – pokretni arheološki nalazi	100.985,54
Virovitičko-podravska	Zvonimirovo, Veliko polje – pokretni arheološki nalazi	39.985,35
	Orahovica, ostaci plemićke kurije	99.389,50
Zadarska	o. Premuda, olupina ratnog broda Szent Istvan	290.829,14
Zagrebačka	Okešinec (Sipčina), vila rustika	98.783,16
Evidencija stanja i izrada troškovnika		8.466,63
UKUPNO		3.502.507,25

NEPOKRETNOST KULTURNA BAŠTINA

ŽUPANIJA	KULTURNO DOBRO	UTROŠENA SREDSTVA	
Bjelovarsko-bilogorska	Podgarić, Stari grad Garić-grad – središnja kula	500.489,32	
Brodsko-posavska	Slavonski Brod, tvrđava Brod (Kavalir), istočno krilo	140.687,70	
	Slavonski Brod, zgrada Gradskog magistrata - zidne slike	89.349,51	
Dubrovačko-neretvanska	Dubrovnik, Biskupska palača (palača Sorkočević) - zidne slike	83.668,57	
	Dubrovnik, katedrala Uznesenja Marijina, riznica - štuko	172.349,91	
	Dubrovnik, Orlandov stup	86.1116,53	
	o. Korčula, Korčula, katedrala sv. Marka – ciborij	362.677,55	
	o. Lopud, Lopud, crkva Gospe od Šunja - zidne slike	201.480,76	
Grad Zagreb	Zagreb (Pantovčak), rezidencijalni kompleks s park-šumom	171.542,90	
	Zagreb, Demetrova 18-Basaričekova 13, kuća Lovrenčić	31.663,45	
Istarska	Barban, sklop crkve sv. Nikole, palače Loredan, Malih i Velih vrata i četverokutne kule	194.124,84	
	Beram, crkva sv. Marije na Škrilinah	99.431,57	
	Buzet, crkva sv. Jurja	141.963,02	
	Draguč, crkva sv. Roka	199.261,67	
	Pazin, crkva sv. Nikole sa zvonikom	142.402,08	
	Poreč, Eufrazijeva bazilika	490.214,62	
	Rovinj, Balbijev luk	206.811,90	
	Rovinj, crkva sv. Eufemije – kameni oltari	129.666,61	
	Rovinj, otok sv. Andrije (Crveni otok), bivši samostan s crkvom	69.863,06	
	Svetvinčenat, crkva sv. Vincenta - zidne slike	20.618,60	
	Vodnjan, crkva sv. Katarine	147.736,63	
	Karlovačka	Barilović, Stari grad Barilović	127.095,92
		Karlovac, Zvijezda, Josipov bastion	105,52
Lipnik, župna crkva sv. Ilije Proroka		9.888,99	
Koprivničko-križevačka	Koprivnički Ivanec, crkva sv. Ivana Krstitelja - zidne slike	101.829,50	
	Križevci, crkva sv. Križa - kameni oltar	68.491,39	
	Križevci, Katedrala sv. Trojice - zidne slike	62.106,61	
	Kuzminec, crkva sv. Kuzme i Damjana - zidne slike	207.790,21	
Krapinsko-zagorska	Kostel, Stari grad Kostel	248.229,66	
	Krapina, franjevački samostan i crkva sv. Katarine	92.209,26	
	Martinščina, crkva sv. Martina	154.863,41	
	Trški Vrh, crkva sv. Marije Jeruzalemske	296.660,71	
Ličko-senjska	Brinje, Stari grad Sokolac	398.355,36	
Međimurska	Lopatinec, crkva sv. Jurja	499.408,81	
	Štrigova, crkva sv. Jeronima	96.123,97	

Osječko-baranjska	Bilje, crkva Bezgrešnog začeća BDM	16.107,14
	Feričanci, župna crkva sv. Duha - zidne slike	14.969,36
	Osijek, crkva Preslavna imena Marijina	11.776,39
	Osijek, konkatedrala sv. Petra i Pavla - zidne slike	79.222,72
	Osijek, kuća Povischil	15.119,15
	Osijek, Tvrđa, stambena katnica, trg J. Križanića 7	10.915,00
	Viljevo, crkva sv. Andrije Apostola	17.782,87
Požeško-slavonska	Čečavac (Rudina), ostaci benediktinske opatije sv. Mihovila arkandela	297.804,37
	Požega, zavjetni pil Sv. Trojstva	99.216,79
Primorsko-goranska	Lovran, crkva sv. Juraja - zidne slike	66.739,03
	Rijeka, upravna zgrada bivše tvornice "Rikard Benčić"	1.450.150,42
Sisačko-moslavačka	Mikleuška, ostaci pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije	225.253,62
	Popovača, Stari grad Jelengrad	298.528,99
	Topusko, ostaci cistercitske opatije	248.381,34
	Zrin, crkva sv. Marije Magdalene	294.264,18
Splitsko-dalmatinska	o. Brač, Milna, crkva Gospe od Blagovijesti	0,00
	o. Brač, Postira, arheološko nalazište Lovrečina - mozaici	9.857,20
	o. Brač, Škrip, ruralna cjelina naselja Škrip - crkva i župna kuća	303.333,33
	Omiš, arheološko nalazište Brzet - mozaici	2.781,65
	Split, Dioklecijanova palača, Arhiđakonova ulica - mozaici	9.943,13
	Split, Dioklecijanova palača, Bulićeva ulica - mozaici	3.897,40
	Split, Dioklecijanova palača, Zapadna vrata i crkva Gospe od Zvonika	387.939,86
Trogir, katedrala sv. Lovre - kapela Orsini	58.546,26	
Šibensko-kninska	o. Vis, Vis, arheološko nalazište, rimske terme - mozaik	76.806,37
	Šibenik, crkva sv. Julijana	150.468,22
Varaždinska	o. Visovac, franjevački samostan i crkva Majke od Milosti	128.635,44
	Čukovec (Ludbreg), crkva sv. Oca Nikolaja	241.408,81
	Hrastovljan, crkva sv. Benedikta	149.034,13
	Križovljan, crkva sv. Križa	137.750,99
	Lepoglava, bivši pavlinski samostan i crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije - pjevalište, zidne slike	119.386,46
	Lepoglava, bivši pavlinski samostan i crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije - kapela Presvetog Trojstva (Patačić), štuko	30.245,99
	Lepoglava, bivši pavlinski samostan i crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije - bivša knjižnica, štuko	0,00
	Marčan (Vinica), dvorac Opeka - Vrtlareva kuća	249.537,27
	Varaždin, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja - ljekarna	108.606,49
	Virovitičko-podravaska	Duzluk, kompleks manastira s crkvom sv. Nikole - zidne slike

Vukovarsko-srijemska	Ilok, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Kapistrana - zapadno krilo	90.537,45
	Ilok, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Kapistrana - luneta refektorija	55.404,80
	Ilok, dvorac Odescalchi	98.452,86
Zadarska	Novigrad (Zadar), crkva Porođenja BDM - zidni oslik	199.277,65
	Zadar, crkva sv. Krševana	195.330,75
Zagrebačka	Kloštar Ivanić, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja	335.336,87
	Novo Mjesto, crkva sv. Petra i Pavla	324.166,37
Evidencija stanja i izrada troškovnika		7.846,62
UKUPNO		12.762.762,86

POKRETNIA KULTURNA BAŠTINA

ŽUPANIJA	KULTURNO DOBRO	UTROŠENA SREDSTVA
Bjelovarsko-bilogorska	Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene - glavni oltar sv. Marije Magdalene - donja zona	136.227,12
	Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene - glavni oltar sv. Marije Magdalene - tabernakul	5.127,89
	Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene, oltar Krunjenja Blažene Djevice Marije - slike „Krunjenje Marijino“, „Sv. Apolonija“ i dva ukrasna okvira	18.508,14
	Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene - kućište orgulja	28.487,34
	Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene - propovjedaonica	20.891,43
	Križ Gornji, kapela Sv. Križa - skulptura „Sv. Florijan“	9.585,49
Brodsko-posavska	Tomaš, kapela sv. Tome - antependij glavnog oltara i dva raspela	24.780,21
	Sibinj, crkva sv. Ivana Krstitelja - glavni oltar sv. Ivana Krstitelja	22.356,87
	Slavonski Brod, crkva Presvetog Trojstva - propovjedaonica	44.639,72
Dubrovačko-neretvanska	Slavonski Brod, kuća Brlić - stol i sedam stolica	12.922,13
	Cavtat, crkva Blažene Djevice Marije Snježne - glavni oltar Blažene Djevice Marije Snježne - slika „Bogorodica s Djetetom“	1.280,02
	Cavtat, HAZU, zbirka Baltazara Bogišića - ukrasni okvir slike „Baltazar Bogišić“	1.222,80
	Cavtat, župna crkva sv. Nikole - oslikani barjak s prikazom sveca	9.262,01
	Dubrovnik, crkva Gospe od Karmena - slika „Sv. Kristofor“	2.437,08
Dubrovnik, crkva Gospe od Karmena - slika „Sv. Sebastijan“	2.267,53	

	Dubrovnik, crkva sv. Josipa – slika „Vizija sv. Bernarda“	4.973,91
	Dubrovnik, Dubrovačka biskupija, Arhiv – tri matice	7.126,55
	Dubrovnik, Dubrovačka biskupija – fotografija „Marin Radica“ i dvije oleografije „Srce Marijino“ i „Bezgrešno začecje“	0,00
	Dubrovnik, Dubrovačka biskupija, Biskupski ordinarijat – slika „Sv. Katarina Sijenska“	7.309,15
	Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Etnografski muzej – muške dokoljenice „toke“ i muški pojas	6.702,49
	Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej – ikone „Tri sveca“ i „Deisis“	4.229,79
	Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej – 12 grafika	3.129,69
	Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej – slika „Portret dječaka s psom“	1.378,53
	Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Pomorski muzej – terestrički globus	2.133,11
	Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Pomorski muzej – atlas Sredozemlja	4.202,79
	Dubrovnik, HAZU, Zavod za povijesne znanosti, ljetnikovac Sorokočević – slika „Portret kneza Luke Dominika Bone (Bunića)“	4.566,87
	Dubrovnik, katedrala Uznesenja Marijina – slika „Pokolj nevine dječice“	8.152,07
	Dubrovnik, Muzej Dominikanskog samostana sv. Dominika – slika „Navještenje“	5.863,06
	Dubrovnik, Umjetnička galerija – crteži „Isus kao sudac, Nebo“ i „Krist sudac, Posljednji sud“	0,00
	o. Korčula, Korčula, Opatska riznica sv. Marka – kodeks Luchis de Stripe	4.019,86
	o. Lopud, Lopud, crkva Gospe od Šunja – oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije	50.438,47
	Orebić, crkva Gospe od Anđela – oltar Sv. Križa – skulptura „Sv. Ivan“	2.969,00
	Orebić, Pomorski muzej – crtež na pergamentu i dvije grafike	3.260,25
	Ston, Česvinica, crkva sv. Nikole – slika „Bogorodica s Djetetom“	1.849,60
	Trsteno, crkva sv. Vida – oltar Gospe od Karmena – slika „Bogorodica s Kristom i svecima“	7.006,58
Grad Zagreb	Zagreb, Banski dvori – keramička peć	31.613,91
	Zagreb, HAZU, Kabinet grafike – dvije grafike i crtež velikog formata	5.861,93
	Zagreb, HAZU, Strossmayerova galerija starih majstora – slike „Bogorodica s Djetetom, sv. Ivanom i anđelom“, „Krajolik“ i „Bogorodica s Djetetom“	3.903,15
	Zagreb, Hrvatski povijesni muzej – šest umjetnina na papirnom nositelju	3.872,50
	Zagreb, Hrvatski povijesni muzej – slika „Mučenje sv. Apolonije“	4.654,16
	Zagreb, Hrvatski povijesni muzej – slike „Karlo Pilsanović“, „Karl von Stürmer“ i dva ukrasna okvira	6.828,04
	Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, riznica – pluvijal inv. br. T-259/5 i gremijal inv. br. T-259/3	8.429,04
	Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, riznica – tapiserija „Ožujak-travanj“	4.970,28

	Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, riznica – tapiserija „Siječanj-veljača“	46.969,24
	Zagreb, Ministarstvo kulture RH, planoteka Uprave za zaštitu kulturne baštine – šest crteža i nacрта na papirnom nositelju	3.910,63
	Zagreb, Muzej grada Zagreba – slike „Edmund Kolmar“ i „Aleksa Vancaš“ i dva ukrasna okvira	3.932,44
	Zagreb, Muzej suvremene umjetnosti – kolaž „Barson“	14.000,78
Istarska	Buzet, Sveti Ivan, crkva sv. Ivana Krstitelja – glavni oltar sv. Ivana Krstitelja	45.494,33
	Kaštelir, crkva sv. Kuzme i Damjana mučenika – slika „Bogorodica od Sedam žalosti sa svecima“	6.944,33
	Motovun, crkva sv. Stjepana Prvomučnika – ophodno raspelo	2.914,96
	Mutvoran, župna crkva sv. Marije Magdalene – glavni oltar sv. Marije	32.016,52
	Poreč, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – slike „Posljednja večera“ i „Bogorodica s Djetetom i svecima“	14.267,12
	Rovinj, crkva Blažene Djevice Marije od Zdravlja – slika „Sveta Obitelj sa sv. Franjom Saleškim i personifikacijom Venecije“	4.758,34
	Rovinj, crkva sv. Jurja i Eufemije – dva ophodna raspela	3.800,58
	Rovinj, Muzej grada Rovinja – 25 japanskih predmeta iz Etnografske zbirke	6.646,64
	Slum, crkva sv. Matije – ophodno raspelo	2.662,60
	Vižnada, župna crkva sv. Jeronima – kazula	2.324,81
	Vodnjan, crkva sv. Marije Karmelske – oltar Krunjenja Bogorodice	65.058,24
	Vodnjan, župna crkva sv. Blaža – slike „Pričest apostola“ i „Bogorodica s Djetetom i svecima“	14.566,64
	Vodnjan, župna crkva sv. Blaža, zbirka sakralne umjetnosti župe sv. Blaža – dvodijelno papino odijelo, lenta, kožne cipele i rukavica	3.653,49
	Koprivničko-križevačka	Križevci, katedrala Svete Trojice – plaštanica za Božji grob
Veliki Poganac, pravoslavna crkva Velikomučenika sv. Georgija – ikonostas Velikomučenika sv. Georgija – arhitektura 3. i dijela 2. reda		13.674,67
Veliki Poganac, pravoslavna crkva Velikomučenika sv. Georgija – ikonostas Velikomučenika sv. Georgija – dvojne ikone „Sv. Andrija / Sv. Marko“, „Sv. Pavao / Sv. Jovan“ te ikona „Deisis“		6.427,62
Krapinsko-zagorska	Belec, crkva sv. Jurja – oltar sv. Jurja – antependij	2.947,29
	Gotalovec, kapela sv. Petra – oltar sv. Marije Magdalene	46.432,08
Osječko-baranjska	Klanjec, crkva Navještenja Blažene Djevice Marije – sakristijski ormar	24.380,44
	Osijek, crkva sv. Mihovila arkandela – propovjedaonica	11.887,78
	Osijek, Muzej likovnih umjetnosti – četiri crteža na papirnom nositelju	2.268,50
	Osijek, Muzej Slavonije – isprava, katastarska mapa i slika na papirnom nositelju	4.552,78
Požeško-slavonska	Osijek, Muzej likovnih umjetnosti – pet slika na platnu	11.385,10
	Osijek, Muzej likovnih umjetnosti – slika „Pejzaž“	18.618,95
	Požega, katedrala sv. Terezije Avilske, kriptna – fragment kazule, stola i prednjica prsluka Đure Fekete	4.485,93

Primorsko-goranska	Belgrad, kapela Majke Božje Snježne – glavni oltar Majke Božje Snježne	4.602,75
	o. Cres, Cres, župni ured – slike „Sv. Ana Trojna“ i „Sv. Ivan Evanđelist“	3.007,00
	o. Krk, Baška, župna crkva Presvetog Trojstva – glavni oltar Presvetog Trojstva	74.152,87
	o. Krk, Baška, župna crkva Presvetog Trojstva – tri skulpture bez cjeline	9.676,35
	o. Krk, Baška, župna crkva Presvetog Trojstva – oltar Sv. Križa – skulpture „Bogorodica“ i „Sv. Ivan Evanđelist“	0,00
	o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – pluvijal	7.963,47
	o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – slika „Bogorodica od Ružarija sa sv. Dominikom i pobjednicima Lepantske bitke“	7.290,00
	o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – slike „Žrtva Abrahamova“ i „Kiša mane“	11.546,27
	o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – ukrasni okviri za slike „Žrtva Abrahamova“ i „Kiša mane“	18.153,01
	o. Krk, Porat, crkva sv. Marije Magdalene – poliptih glavnog oltara sv. Marije Magdalene – slike „Sv. Kvirin“ i „Sv. Franjo Asiški“	3.426,74
	o. Krk, Vrbnik, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – glavni oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije	101.632,07
	o. Rab, Kampor, crkva sv. Bernardina Sijenskog – ikona „Gospa od Plača“	2.762,21
	o. Rab, Rab, crkva sv. Justine, zbirka sakralne umjetnosti župe Rab – skulptura „Pietà“	11.745,19
	o. Rab, Rab, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – korska sjedala	20.142,97
	Rijeka, HNK Ivana pl. Zajca – šest slika iz gledališta	29.696,48
	Rijeka, HNK Ivana pl. Zajca – slike „Kazalište“, „Anđeli I“ i „Anđeli II“	32.614,14
	Rijeka, franjevački samostan Majke Božje Trsatske – slike „Sv. Bonaventura“ i „Sv. Antun Padovanski“	5.842,87
	Sisačko-moslavačka	Letovanić, kapela sv. Fabijana i Sebastijana – oltar sv. Sebastijana
Velika Ludina, crkva sv. Mihaela arkandela – glavni oltar sv. Mihaela arkandela – predela i ravne plohe ophoda		21.628,30
Splitsko-dalmatinska	Kaštel Lukšić, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – skulptura „Sv. Bonaventura“	12.222,41
	o. Brač, Nerežišća, župna crkva Gospe od Karmela – oltar Navještenja Marijina – slika „Navještenje“	15.129,01
	o. Brač, Škrip, župna crkva sv. Jelene Križarice – sakristijski ormar	2.667,60
	o. Brač, Škrip, župna crkva sv. Jelene Križarice – zbirka liturgijskih predmeta	5.286,08
	o. Hvar, Hvar, katedrala sv. Stjepana I. pape i mučenika – liturgijski komplet: kazula, stola, manipul i bursa	4.105,23
	o. Hvar, Stari Grad, crkva sv. Nikole – skulptura „Sv. Toma“	2.797,75
	o. Vis, Komiža, župna crkva i samostan sv. Nikole Mustera – kazula inv. br. T-4	999,94
	Omiš, župna crkva sv. Mihovila, sakristija – slika „Navještenje“	29.934,88
	Sinj, Viteško alkarsko društvo – puška lovačka na kremen i jatagan	4.812,50
	Split, katedrala sv. Dujma, riznica – ikona „Gospa od Žnjana“	9.999,77
	Split, katedrala sv. Dujma, riznica – skulptura „Imago pietatis“	2.840,09
	Trogir, katedrala sv. Lovre – korska sjedala	37.974,28

	Trogir, katedrala sv. Lovre – liturgijski komplet inv. br. 14	1.575,25
	Zaostrog, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – dijelovi sakristijskog ormara	3.906,09
Šibensko-kninska	Kistanje, manastir Krka – plaštanica	3.879,77
	o. Visovac, franjevački samostan i crkva Marije od Milosti – „Ferman sultana Muhameda IV“ i „Katastarska karta Visovca“	10.045,86
	o. Visovac, franjevački samostan i crkva Marije od Milosti – šest slika	38.490,59
	o. Visovac, franjevački samostan i crkva Marije od Milosti – pet slika	35.809,93
	Šibenik, crkva sv. Ane – oltar sv. Ane – okvir antependija	10.150,71
	Šibenik, crkva sv. Dominika – glavni oltar sv. Dominika	41.229,24
	Šibenik, katedrala sv. Jakova – slika „Smrt sv. Josipa“	11.955,30
Varaždinska	Križovljan, kapela Sv. Križa – oltari sv. Josipa i sv. Sebastijana	4.672,62
	Trakošćan, Dvor Trakošćan – dvije slike „Nepoznati časnik“ i dva ukrasna okvira	7.547,96
	Varaždin, Bolfan i Čukovec, inventar pravoslavnih crkava	4.757,22
	Varaždin, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja – slike „Sv. Josip s malim Isusom“, „Sv. Antun Padovanski“, „Portret franjevca“ i triptih „Raspeće“	5.142,28
	Varaždin, Gradski muzej Varaždin – slike „Svetac-biskup“, „Žena u crvenoj haljini“ i „Portret Levinusa Raucha“ i tri ukrasna okvira	12.431,68
	Varaždin, Gradski muzej Varaždin – osam umjetnina na papirnom nositelju	4.072,50
	Varaždin, Gradski muzej Varaždin – slika na papirnom nositelju „Sveti Leonard zaštitnik ceha kovača“	4.930,64
Vukovarsko-srijemska	Ilok, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Kapistrana – intarzirana drvena vrata refektorija	12.061,01
	Rajevo Selo, župna crkva sv. Ilije proroka – dvije misnice	7.255,06
	Vukovar, Gradski muzej Vukovar – osam umjetnina na papirnom nositelju	4.338,33
	Šarengrad, franjevački samostan i crkva sv. Petra i Pavla – bočni oltari Blažene Djevice Marije i sv. Antuna Padovanskog	19.585,26
Zadarska	o. Pag, Stari grad, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – glavni oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije	46.896,87
	o. Pašman, Ždrelac, crkva sv. Luke Evanđeliste – glavni oltar sv. Luke Evanđeliste – slika „Bogorodica s Djetetom“	997,15
	Pakoštane, župna crkva Uzašašća Gospodinova – glavni oltar Uzašašća Gospodinova – sedam skulptura	69.636,42
	Zadar, Narodni muzej, Galerija umjetnina – slika „Olimpija“	10.396,52
	Zadar, SICU – slika „Marijino Uznesenje“	1.711,80
Zagrebačka	Marija Gorica, župna crkva Pohoda Marijina – propovjedaonica	28.112,58
	Samobor, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – oltar sv. Josipa	37.620,64
	Tekstiloteka / Jaminica Pisarovinska – dvije misnice, stola i zastava	9.419,98
Zajedničke stavke	Hitne intervencije	53.221,00
	Praćenje uvjeta i stanja pokretnih kulturnih dobara, izrada prijedloga konzervatorsko-restauratorskih radova	25.603,10
	Stručni nadzor nad konzervatorsko-restauratorskim radovima	2.164,39
UKUPNO		2.009.031,70

PREGLED PROGRAMA PO ŽUPANIJAMA

ŽUPANIJA	KULTURNO DOBRO	UTROŠENA SREDSTVA
Bjelovarsko-bilogorska	Bijela, ostaci benediktinskog samostana sv. Margarete	119.777,00
	Daruvar, Stari Slavik	99.327,66
	Pavlin Kloštar (Streza), ostaci pavlinskog samostana Svih Svetih	99.689,00
	Podgarić, Stari grad Garić-grad – središnja kula	500.489,32
	Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene – glavni oltar sv. Marije Magdalene – donja zona	136.227,12
	Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene – glavni oltar sv. Marije Magdalene – tabernakul	5.127,89
	Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene, oltar Krunjenja Blažene Djevice Marije – slike „Krunjenje Marijino“, „Sv. Apolonija“ i dva ukrasna okvira	18.508,14
	Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene – kućište orgulja	28.487,34
	Čazma, župna crkva sv. Marije Magdalene – propovjedaonica	20.891,43
	Križ Gornji, kapela Sv. Križa – skulptura „Sv. Florijan“	9.585,49
	Tomaš, kapela sv. Tome – antependij glavnog oltara i dva raspela	24.780,21
	Brodsko-posavska	Slavonski Brod, tvrđava Brod (Kavalir), istočno krilo
Slavonski Brod, zgrada Gradskog magistrata - zidne slike		89.349,51
Sibinj, crkva sv. Ivana Krstitelja – glavni oltar sv. Ivana Krstitelja		22.356,87
Slavonski Brod, crkva Presvetog Trojstva – propovjedaonica		44.639,72
Slavonski Brod, kuća Brlić – stol i sedam stolica		12.922,13
Dubrovačko-neretvanska	Dubrovačko-neretvanska županija, podmorje	63.427,23
	o. Mljet, Pličina Sv. Pavao, novovjekovni brodolom	264.779,21
	Dubrovnik, Biskupska palača (palača Sorkočević) - zidne slike	83.668,57
	Dubrovnik, katedrala Uznesenja Marijina, riznica - štuko	172.349,91
	Dubrovnik, Orlandov stup	86.1116,53
	o. Korčula, Korčula, katedrala sv. Marka – ciborij	362.677,55
	o. Lopud, Lopud, crkva Gospe od Šunja - zidne slike	201.480,76
	Cavtat, crkva Blažene Djevice Marije Snježne – glavni oltar Blažene Djevice Marije Snježne – slika „Bogorodica s Djetetom“	1.280,02
	Cavtat, HAZU, zbirka Baltazara Bogišića – ukrasni okvir slike „Baltazar Bogišić“	1.222,80
	Cavtat, župna crkva sv. Nikole – oslikani barjak s prikazom sveca	9.262,01
	Dubrovnik, crkva Gospe od Karmena – slika „Sv. Kristofor“	2.437,08
	Dubrovnik, crkva Gospe od Karmena – slika „Sv. Sebastijan“	2.267,53
	Dubrovnik, crkva sv. Josipa – slika „Vizija sv. Bernarda“	4.973,91
	Dubrovnik, Dubrovačka biskupija, Arhiv – tri matice	7.126,55
	Dubrovnik, Dubrovačka biskupija – fotografija „Marin Radica“ i dvije oleografije „Srce Marijino“ i „Bezgrešno začće“	0,00
	Dubrovnik, Dubrovačka biskupija, Biskupski ordinarijat – slika „Sv. Katarina Sijenska“	7.309,15

Grad Zagreb	Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Etnografski muzej – muške dokoljenice „toke“ i muški pojas	6.702,49
	Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej – ikone „Tri sveca“ i „Deisis“	4.229,79
	Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej – 12 grafika	3.129,69
	Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Kulturno-povijesni muzej – slika „Portret dječaka s psom“	1.378,53
	Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Pomorski muzej – terestrički globus	2.133,11
	Dubrovnik, Dubrovački muzeji, Pomorski muzej – atlas Sredozemlja	4.202,79
	Dubrovnik, HAZU, Zavod za povijesne znanosti, ljetnikovac Sorkočević – slika „Portret kneza Luke Dominika Bone (Bunića)“	4.566,87
	Dubrovnik, katedrala Uznesenja Marijina – slika „Pokolj nevine dječice“	8.152,07
	Dubrovnik, Muzej Dominikanskog samostana sv. Dominika – slika „Navještenje“	5.863,06
	Dubrovnik, Umjetnička galerija – crteži „Isus kao sudac, Nebo“ i „Krist sudac, Posljednji sud“	0,00
	o. Korčula, Korčula, Opatska riznica sv. Marka – kodeks Luchis de Stripe	4.019,86
	o. Lopud, Lopud, crkva Gospe od Šunja – oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije	50.438,47
	Orebić, crkva Gospe od Anđela – oltar Sv. Križa – skulptura „Sv. Ivan“	2.969,00
	Orebić, Pomorski muzej – crtež na pergamentu i dvije grafike	3.260,25
	Ston, Česvinica, crkva sv. Nikole – slika „Bogorodica s Djetetom“	1.849,60
	Trsteno, crkva sv. Vida – oltar Gospe od Karmena – slika „Bogorodica s Kristom i svecima“	7.006,58
	Zagreb (Pantovčak), rezidencijalni kompleks s park-šumom	171.542,90
	Zagreb, Demetrova 18 - Basaričekova 13, kuća Lovrenčić	31.663,45
	Zagreb, Banski dvori – keramička peć	31.613,91
	Zagreb, HAZU, Kabinet grafike – dvije grafike i crtež velikog formata	5.861,93
Zagreb, HAZU, Strossmayerova galerija starih majstora – slike „Bogorodica s Djetetom, sv. Ivanom i anđelom“, „Krajolik“ i „Bogorodica s Djetetom“	3.903,15	
Zagreb, Hrvatski povijesni muzej – šest umjetnina na papirnom nositelju	3.872,50	
Zagreb, Hrvatski povijesni muzej – slika „Mučenje sv. Apolonije“	4.654,16	
Zagreb, Hrvatski povijesni muzej – slike „Karlo Pilsanović“, „Karl von Stürmer“ i dva ukrasna okvira	6.828,04	
Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, riznica – pluvijal inv. br. T-259/5 i gremijal inv. br. T-259/3	8.429,04	
Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, riznica – tapiserija „Ožujak-travanj“	4.970,28	
Zagreb, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije i sv. Stjepana i Ladislava, riznica – tapiserija „Siječanj-veljača“	46.969,24	
Zagreb, Ministarstvo kulture RH, planoteka Uprave za zaštitu kulturne baštine – šest crteža i nacrti na papirnom nositelju	3.910,63	
Zagreb, Muzej grada Zagreba – slike „Edmund Kolmar“ i „Aleksa Vancaš“ i dva ukrasna okvira	3.932,44	

	Zagreb, Muzej suvremene umjetnosti – kolaž „Barson“	14.000,78	
Istarska	Krnica (sv. Teodor), ostaci crkve sv. Teodora	79.814,21	
	Paz, kaštel Paz	249.954,76	
	Rovinj (Turnina), srednjovjekovna kula	196.761,84	
	Žminj, kaštel Žminj	38.195,95	
	Barban, sklop crkve sv. Nikole, palače Loredan, Malih i Velih vrata i četverokutne kule	194.124,84	
	Beram, crkva sv. Marije na Škrilinah	99.431,57	
	Buzet, crkva sv. Jurja	141.963,02	
	Draguč, crkva sv. Roka	199.261,67	
	Pazin, crkva sv. Nikole sa zvonikom	142.402,08	
	Poreč, Eufrazijeva bazilika	490.214,62	
	Rovinj, Balbijeve luk	206.811,90	
	Rovinj, crkva sv. Eufemije – kameni oltari	129.666,61	
	Rovinj, otok sv. Andrije (Crveni otok), bivši samostan s crkvom	69.863,06	
	Svetvinčenat, crkva sv. Vincenta – zidne slike	20.618,60	
	Vodnjan, crkva sv. Katarine	147.736,63	
	Buzet, Sveti Ivan, crkva sv. Ivana Krstitelja – glavni oltar sv. Ivana Krstitelja	45.494,33	
	Kaštelir, crkva sv. Kuzme i Damjana mučenika – slika „Bogorodica od Sedam žalosti sa svecima“	6.944,33	
	Motovun, crkva sv. Stjepana Prvomučnika – ophodno raspelo	2.914,96	
	Mutvoran, župna crkva sv. Marije Magdalene – glavni oltar sv. Marije	32.016,52	
	Poreč, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – slike „Posljednja večera“ i „Bogorodica s Djetetom i svecima“	14.267,12	
	Rovinj, crkva Blažene Djevice Marije od Zdravlja – slika „Sveta Obitelj sa sv. Franjom Saleškim i personifikacijom Venecije“	4.758,34	
	Rovinj, crkva sv. Jurja i Eufemije – dva ophodna raspela	3.800,58	
	Rovinj, Muzej grada Rovinja – 25 japanskih predmeta iz Etnografske zbirke	6.646,64	
	Slum, crkva sv. Matije – ophodno raspelo	2.662,60	
	Vižinada, župna crkva sv. Jeronima – kazula	2.324,81	
	Vodnjan, crkva sv. Marije Karmelske – oltar Krunjenja Bogorodice	65.058,24	
	Vodnjan, župna crkva sv. Blaža – slike „Pričest apostola“ i „Bogorodica s Djetetom i svecima“	14.566,64	
	Vodnjan, župna crkva sv. Blaža, zbirka sakralne umjetnosti župe sv. Blaža – dvodijelno papirno odijelo, lenta, kožne cipele i rukavica	3.653,49	
	Karlovačka	Gornje Bukovlje (Crkvišće), kasnoantička utvrda i crkva	200.015,39
		Vinkovci-Karlovac, arheološko istraživanje u kopnenim vodama – Kamensko, r. Kupa, rimski brodolom	76.667,12
		Barilović, Stari grad Barilović	127.095,92
	Karlovačka	Karlovac, Zvijezda, Josipov bastion	105,52
		Lipnik, župna crkva sv. Ilije Proroka	9.888,99

Koprivničko-križevačka	Koprivnički Ivanec, crkva sv. Ivana Krstitelja – zidne slike	101.829,50
	Križevci, crkva sv. Križa – kameni oltar	68.491,39
	Križevci, Katedrala sv. Trojice – zidne slike	62.106,61
	Kuzminec, crkva sv. Kuzme i Damjana – zidne slike	207.790,21
	Križevci, katedrala Svete Trojice – plaštanica za Božji grob	4.356,25
	Veliki Poganac, pravoslavna crkva Velikomučenika sv. Georgija – ikonostas Velikomučenika sv. Georgija – arhitektura 3. i dijela 2. reda	13.674,67
	Veliki Poganac, pravoslavna crkva Velikomučenika sv. Georgija – ikonostas Velikomučenika sv. Georgija – dvojne ikone „Sv. Andrija / Sv. Marko“, „Sv. Pavao / Sv. Jovan“ te ikona „Deisis“	6.427,62
		Očura, kapela sv. Jakova
Krapinsko-zagorska	Kostel, Stari grad Kostel	248.229,66
	Krapina, franjevački samostan i crkva sv. Katarine	92.209,26
	Martinščina, crkva sv. Martina	154.863,41
	Trški Vrh, crkva sv. Marije Jeruzalemske	296.660,71
	Belec, crkva sv. Jurja – oltar sv. Jurja – antependij	2.947,29
	Gotalovec, kapela sv. Petra – oltar sv. Marije Magdalene	46.432,08
	Klanjec, crkva Navještenja Blažene Djevice Marije – sakristijski ormar	24.380,44
		Brinje, Stari grad Sokolac
Ličko-senjska	Črečan, prapovijesno nalazište	99.442,23
	Domašinec, arheološki park Turčišće Goričan	99.001,47
	Lopatinec, crkva sv. Jurja	499.408,81
	Štrigova, crkva sv. Jeronima	96.123,97
Međimurska	Gorjani, arheološka topografija srednjovjekovnih Gorjana	59.442,21
	Bilje, crkva Bezgrešnog začeća BDM	16.107,14
	Feričanci, župna crkva sv. Duha – zidne slike	14.969,36
	Osijek, crkva Preslavna imena Marijina	11.776,39
	Osijek, konkatedrala sv. Petra i Pavla – zidne slike	79.222,72
	Osijek, kuća Povischil	15.119,15
	Osijek, Tvrdča, stambena katnica, trg J. Križanića 7	10.915,00
	Viljevo, crkva sv. Andrije Apostola	17.782,87
	Osijek, crkva sv. Mihovila arkanđela – propovjedaonica	11.887,78
	Osijek, Muzej likovnih umjetnosti – četiri crteža na papirnom nositelju	2.268,50
	Osijek, Muzej Slavonije – isprava, katastarska mapa i slika na papirnom nositelju	4.552,78
	Osijek, Muzej likovnih umjetnosti – pet slika na platnu	11.385,10
	Osijek, Muzej likovnih umjetnosti – slika „Pejzaž“	18.618,95
Požeško-slavonska	Čečavac (Rudina), ostaci benediktinske opatije sv. Mihovila arkanđela	297.804,37
	Požega, zavjetni pil Sv. Trojstva	99.216,79
	Požega, katedrala sv. Terezije Avilske, kripta – fragment kazule, stola i prednjica prsluka Đure Fekete	4.485,93

Primorsko-goranska	o. Ilovik, antički brodolom	91.642,52
	Rijeka, Tarsatički Principij	160.630,39
	Rijeka, kasnoantički obrambeni sustav (Claustra Alpia Iuliarum)	0
	Novi Vinodolski, utvrda Lopar	100.859,98
	Lovran, crkva sv. Juraja - zidne slike	66.739,03
	Rijeka, upravna zgrada bivše tvornice "Rikard Benčić"	1.450.150,42
	Belgrad, kapela Majke Božje Snježne – glavni oltar Majke Božje Snježne	4.602,75
	o. Cres, Cres, župni ured – slike „Sv. Ana Trojna“ i „Sv. Ivan Evanđelist“	3.007,00
	o. Krk, Baška, župna crkva Presvetog Trojstva – glavni oltar Presvetog Trojstva	74.152,87
	o. Krk, Baška, župna crkva Presvetog Trojstva – tri skulpture bez cjeline	9.676,35
	o. Krk, Baška, župna crkva Presvetog Trojstva – oltar Sv. Križa – skulpture „Bogorodica“ i „Sv. Ivan Evanđelist“	0,00
	o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – pluvijal	7.963,47
	o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – slika „Bogorodica od Ružarija sa sv. Dominikom i pobjednicima Lepantske bitke“	7.290,00
	o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – slike „Žrtva Abrahamova“ i „Kiša mane“	11.546,27
	o. Krk, Krk, katedrala Uznesenja Blažene Djevice Marije – ukrasni okviri za slike „Žrtva Abrahamova“ i „Kiša mane“	18.153,01
	o. Krk, Porat, crkva sv. Marije Magdalene – poliptih glavnog oltara sv. Marije Magdalene – slike „Sv. Kvirin“ i „Sv. Franjo Asiški“	3.426,74
	o. Krk, Vrbnik, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – glavni oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije	101.632,07
	o. Rab, Kapor, crkva sv. Bernardina Sijenskog – ikona „Gospa od Plača“	2.762,21
	o. Rab, Rab, crkva sv. Justine, zbirka sakralne umjetnosti župe Rab – skulptura „Pietà“	11.745,19
	o. Rab, Rab, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – korska sjedala	20.142,97
	Rijeka, HNK Ivana pl. Zajca – šest slika iz gledališta	29.696,48
	Rijeka, HNK Ivana pl. Zajca – slike „Kazalište“, „Anđeli I“ i „Anđeli II“	32.614,14
	Rijeka, franjevački samostan Majke Božje Trsatske – slike „Sv. Bonaventura“ i „Sv. Antun Padovanski“	5.842,87
Sisačko-moslavačka	Bojna (Brekinjova Kosa)	248.202,65
	Mikleuška, ostaci pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije	225.253,62
	Popovača, Stari grad Jelengrad	298.528,99
	Topusko, ostaci cistercitske opatije	248.381,34
	Zrin, crkva sv. Marije Magdalene	294.264,18
	Letovanić, kapela sv. Fabijana i Sebastijana – oltar sv. Sebastijana	19.982,08
	Velika Ludina, crkva sv. Mihaela arkandela – glavni oltar sv. Mihaela arkandela – predela i ravne plohe ophoda	21.628,30
Splitsko-dalmatinska	Splitsko-dalmatinska županija, podmorje	118.900,44
	o. Palagruža, pličina Pupak	94.252,36

Šibensko-kninska	o. Vis, Re d'Italia, interventno rekognosciranje	59.807,85
	o. Brač, Milna, crkva Gospe od Blagovijesti	0,00
	o. Brač, Postira, arheološko nalazište Lovrečina – mozaici	9.857,20
	o. Brač, Škrip, ruralna cjelina naselja Škrip – crkva i župna kuća	303.333,33
	Omiš, arheološko nalazište Brzet – mozaici	2.781,65
	Split, Dioklecijanova palača, Arhidakonova ulica – mozaici	9.943,13
	Split, Dioklecijanova palača, Buličeva ulica – mozaici	3.897,40
	Split, Dioklecijanova palača, Zapadna vrata i crkva Gospe od Zvonika	387.939,86
	Trogir, katedrala sv. Lovre – kapela Orsini	58.546,26
	o. Vis, Vis, arheološko nalazište, rimske terme – mozaik	76.806,37
	Kaštel Lukšić, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – skulptura „Sv. Bonaventura“	12.222,41
	o. Brač, Nerežišća, župna crkva Gospe od Karmela – oltar Navještenja Marijina – slika „Navještenje“	15.129,01
	o. Brač, Škrip, župna crkva sv. Jelene Križarice – sakristijski ormar	2.667,60
	o. Brač, Škrip, župna crkva sv. Jelene Križarice – zbirka liturgijskih predmeta	5.286,08
	o. Hvar, Hvar, katedrala sv. Stjepana I. pape i mučenika – liturgijski komplet: kazula, stola, manipul i bursa	4.105,23
	o. Hvar, Stari Grad, crkva sv. Nikole – skulptura „Sv. Toma“	2.797,75
	o. Vis, Komiža, župna crkva i samostan sv. Nikole Mustera – kazula inv. br. T-4	999,94
	Omiš, župna crkva sv. Mihovila, sakristija – slika „Navještenje“	29.934,88
	Sinj, Viteško alkarsko društvo – puška lovačka na kremen i jatagan	4.812,50
	Split, katedrala sv. Dujma, riznica – ikona „Gospa od Žnjana“	9.999,77
	Split, katedrala sv. Dujma, riznica – skulptura „Imago pietatis“	2.840,09
	Trogir, katedrala sv. Lovre – korska sjedala	37.974,28
	Trogir, katedrala sv. Lovre – liturgijski komplet inv. br. 14	1.575,25
	Zaostrog, župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – dijelovi sakristijskog ormara	3.906,09
	Šibenik, tvrđava sv. Nikole – podmorje	139.650,74
	Šibenik, crkva sv. Julijana	150.468,22
	o. Visovac, franjevački samostan i crkva Majke od Milosti	128.635,44
	Kistanje, manastir Krka – plaštanica	3.879,77
	o. Visovac, franjevački samostan i crkva Marije od Milosti – „Ferman sultana Muhameda IV“ i „Katastarska karta Visovca“	10.045,86
o. Visovac, franjevački samostan i crkva Marije od Milosti – šest slika	38.490,59	
o. Visovac, franjevački samostan i crkva Marije od Milosti – pet slika	35.809,93	
Šibenik, crkva sv. Ane – oltar sv. Ane – okvir antependija	10.150,71	
Šibenik, crkva sv. Dominika – glavni oltar sv. Dominika	41.229,24	
Šibenik, katedrala sv. Jakova – slika „Smrt sv. Josipa“	11.955,30	

Varaždinska	Jalžabet, Bistričak – pokretni arheološki nalazi	100.985,54	
	Čukovec (Ludbreg), crkva sv. Oca Nikolaja	241.408,81	
	Hrastovljan, crkva sv. Benedikta	149.034,13	
	Križovljan, crkva sv. Križa	137.750,99	
	Lepoglava, bivši pavlinski samostan i crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije - pjevalište, zidne slike	119.386,46	
	Lepoglava, bivši pavlinski samostan i crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije – kapela Presvetog Trojstva (Patačić), štuko	30.245,99	
	Lepoglava, bivši pavlinski samostan i crkva Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije - bivša knjižnica, štuko	0,00	
	Marčan (Vinica), dvorac Opeka - Vrtlareva kuća	249.537,27	
	Varaždin, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja - ljekarna	108.606,49	
	Križovljan, kapela Sv. Križa – oltari sv. Josipa i sv. Sebastijana	4.672,62	
	Trakošćan, Dvor Trakošćan – dvije slike „Nepoznati časnik“ i dva ukrasna okvira	7.547,96	
	Varaždin, Bolfan i Čukovec, inventar pravoslavnih crkava	4.757,22	
	Varaždin, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja – slike „Sv. Josip s malim Isusom“, „Sv. Antun Padovanski“, „Portret franjevca“ i triptih „Raspeće“	5.142,28	
	Varaždin, Gradski muzej Varaždin – slike „Svetac-biskup“, „Žena u crvenoj haljini“ i „Portret Levinusa Raucha“ i tri ukrasna okvira	12.431,68	
	Varaždin, Gradski muzej Varaždin – osam umjetnina na papirnom nositelju	4.072,50	
	Varaždin, Gradski muzej Varaždin – slika na papirnom nositelju „Sveti Leonard zaštitnik ceha kovača“	4.930,64	
	Virovitičko-podavska	Zvonimirovo, Veliko polje – pokretni arheološki nalazi	39.985,35
		Orahovica, ostaci plemićke kurije	99.389,50
		Duzluk, kompleks manastira s crkvom sv. Nikole - zidne slike	96.718,97
Vukovarsko-srijemska	Ilok, dvorac Odescalchi	98.452,86	
	Ilok, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Kapistrana - zapadno krilo	90.537,45	
	Ilok, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Kapistrana - luneta refektorija	55.404,80	
	Ilok, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Kapistrana – intarzirana drvena vrata refektorija	12.061,01	
	Rajevo Selo, župna crkva sv. Ilije proroka – dvije misnice	7.255,06	
	Vukovar, Gradski muzej Vukovar – osam umjetnina na papirnom nositelju	4.338,33	
	Šaregrad, franjevački samostan i crkva sv. Petra i Pavla – bočni oltari Blažene Djevice Marije i sv. Antuna Padovanskog	19.585,26	
Zadarska	o. Premuda, olupina ratnog broda Szent Istvan	290.829,14	
	Novigrad (Zadar), crkva Porodenja BDM - zidni oslik	199.277,65	
	Zadar, crkva sv. Krševana	195.330,75	
	o. Pag, Stari grad, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – glavni oltar Uznesenja Blažene Djevice Marije	46.896,87	
	o. Pašman, Ždrelac, crkva sv. Luke Evanđeliste – glavni oltar sv. Luke Evanđeliste – slika „Bogorodica s Djetetom“	997,15	

	Pakoštane, župna crkva Uzašašća Gospodinova – glavni oltar Uzašašća Gospodinova – sedam skulptura	69.636,42
	Zadar, Narodni muzej, Galerija umjetnina – slika „Olimpija“	10.396,52
	Zadar, SICU – slika „Marijino Uznesenje“	1.711,80
	Okešinec (Sipčina), vila rustika	98.783,16
Zagrebačka	Kloštar Ivanić, franjevački samostan i crkva sv. Ivana Krstitelja	335.336,87
	Novo Mjesto, crkva sv. Petra i Pavla	324.166,37
	Marija Gorica, župna crkva Pohoda Marijina – propovjedaonica	28.112,58
	Samobor, crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije – oltar sv. Josipa	37.620,64
	Tekstiloteka / Jaminica Pisarovinska – dvije misnice, stola i zastava	9.419,98

IMPRESUM

Tekstovi: dr. sc. T. Pleše, B. Mataković / dr. sc. A. Azinović Bebek, dr. sc. V. Bralić, mr. J. Ferić Balenović, B. Mostarčić / E. Anušić, S. Aumiller, M. Jurišić, B. Milković, J. Pasarić, mr. umj. A. Pedišić, S. Purišić, M. Stipić, I. Svedružić Šeparović / D. Bergant, dr. sc. L. Čataj, dr. sc. M. Ivanuš, D. Ivić, I. Jengić, K. Jozić, I. Karniš Vidovič, dr. sc. M. Krmpotić, K. Krulić, dr. sc. K. Majer Jurišić, I. Miholjek, dr. sc. D. Mudronja, mr. sc. D. Požar, A. Škevin Mikulandra, E. Šurina, dr. sc. J. Višnjic, dr. sc. M. Wolff Zubović

Lektura: R. Tometić

Grafički dizajn: Lj. Gamulin